TĖVYNĖS SARGAS

Prieš keturiasdešimt metų sukilusi lietuvių tauta buvo atstačiusi savo suverenitetą

Kursai Vilniuje tarnauja ne Lietuvos, o Maskvos tikslams

JAV yra jėga be patyrimo, Kinija — patyrimas be jėgos, Sovietų Sąjunga — patyrimas ir jėga

Rusiškas imperializmas sutampa su komunistiniu imperializmu

Liberalizmas kaip srovė yra netekusi patraukumo šių laikų visuomenėje

Totalizmas dažniausiai kyla iš asmeninio arba grupinio egoizmo.

1981 Nr. 2(49)

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Petras Maldeikis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 117 Sunset Drive, Hot Springs, Arkansas 71901 Tel. (501) 624-6659.

Administracija: Antanas Balčytis, 6819 S. Washtenaw Ave., Chicago, Ill., 60629

Leidžia Popiežiaus Leono XIII Literatūrinis Fondas.

Vladas Šoliūnas, 8335 Fieldcrest, Willow Springs, IL. 60480. Tel. (312) 839-5874.

Adomas Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Published by Pope Leo XIII Literary Fund.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

TĖVYNĖS SARGO BENDRADARBIAI:

P. Alšėnas, dr. S. A. Bačkis, P. Bagdanavičius, kun. V. Bagdanavičius, MIC, P. Balčiūnas, dr. K. Bobelis, vysk. V. Brizgys, dr. A. M. Budreckis, St. Dzikas, prof. dr. J. Eretas, P. Gaučys, L. Grinius, A. J. Kasulaitis, B. Kemežaitė, dr. A. Kučas, J. Kuprionis, dr. O. Labanauskaitė, M. Liulevičienė, M. Mackevičius, P. Maldeikis, Č. Masaitis, prof. dr. J. Meškauskas, M. Peteraitienė, prel. P. Ragažinaskas, S. Rauckinas, A. Rinkūnas, A. Rugytė, J. Sakas-Sakevičius, P. Spetyla, dr. V. Sruogienė, P. Stravinskas, S. Sužiedėlis, dr. K. Šidlauskas, dr. A. Škėrys, Vl. Šoliūnas, dr. D. Tamulionytė, K. Tautkus, prel. L. Tulaba, Ig. Urbonas, dr. J. Vaišnora, MIC, dr. J. K. Valiūnas, A. Venckus, kan. V. Zakarauskas, V. Žemaitis, dr. T. Žiūraitis, O.P., B. Žukauskas, kun. St. Yla.

TĖVYNĖS SARGAS

1981 ĮSTEIGTAS 1896 Nr. 2 (49)

PRIEŠ KETURIASDEŠIMT METŲ

1941 metų sukilimo ir Laikinosios Vyriausybės sudarymo 40 metų sukaktis

P. MIŠKINIS

Šiais metais minime 40 metų sukaktį nuo tų mūsų tautai lemtingų įvykių, kada su dideliu pasiryžimu ir didelėmis aukomis buvo bent dalyje Lietuvos teritorijos nusikratyta bolševikine okupacija ir kada po trumpo atsidusimo ją vėl prispaudė kita taip pat žiauri nacionalsocialistinė okupacija. Tie įvykiai buvo 1) sukilimas prieš rusų okupacinę kariuomenę ir 2) trumpam momentui Lietuvos tautinio suverenumo atstatymas.

1. Sukilimas

1941-jų metų birželio 22-27 dienomis Lietuvoje įvykęs sukilimas prieš sovietų okupacinę kariuomenę yra svarbus istorinis įvykis grandinėje lietuvių tautos pastangų, siekiant išsilaisvinti iš bolševikiškai rusiškos okupacijos.

1940 metais Sovietų Sąjungai Lietuvą okupavus ir inscenizavus jos prisijungimą, dauguma lietuvių netikėjo sovietų įvykdytos Lietuvos aneksijos pastovumu ir laukė progos išsilaisvinti. Vykstant Antrajam Vakarų Europoje pasauliniam karui, nežiūrint bolševikų dedamų pastangų Lietuvoje pastoviai įsitvirtinti ir jų turimos su Vokietija jiems Lietuvą perleidžiančios sutarties, lietuviai su tvirta viltimi laukė, kada Vakaruose vykstantis karas prasiplės ir į Sovietų Sąjungą ir jiems sudarys progą išsilaisvinti. Bolševikinę okupaciją Lietuvos visuomenė laikė tik laikine, o jauni žmonės, buvusių karinių sluoksnių palaikomi, ruošėsi ginklu išlaisvinti savo

Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka

tėvynę. Visoje Lietuvoje susidarė slapti jaunimo būreliai, kurie įsigydami ginklų, ruošėsi sukilimui. Nors ir labai žiauriai NKVD sekant ir vis didinant savo šnipų kadrus, daug kur pasirodydavo daugiausia ranka rašyti antisovietiniai lapeliai, už kurių skleidimą į NKVD rankas įvairiose Lietuvos vietose pateko nemaža jaunų žmonių. Lietuvą aptraukė pogrindinių, antisovietinių, Lietuvos išlaisvinimui besiruošiančių iš penketukų sudarytų organizacijų tankus tinklas.

1940 metų lapkričio antroje pusėje Berlyne Lietuvos atstovo Vokietojoje gen. štabo pulkininko Kazio Škirpos iniciatyva buvo sukurta sukilimui ruošti organizacija, pasivadinusi Lietuvos Aktyvistų Frontu, į kurį įsitraukė keliasdešimt tuo metu Berlyne apsigyvenusių nuo sovietų iš Lietuvos pabėgusių lietuvių, daugiausia visuomenės veikėjų, politikų, kultūrininkų ir šiaip įvairių profesijų žmonių. Tuo pat LAF vardu vėliau pasivadino ir rezistencijos branduolys Lietuvoje. Iš Berlyno LAF per ryšininkus ir per labai stropiai saugomą sieną palaikė ryšius su Lietuvoje veikiančiu ir jos išlaisvinimui besiruošiančiu pogrindiniu sąjūdžiu ir jį informavo apie pasaulio politinę padėtį ir apie bręstančius galimumus kilti Vokietijos karui su Sovietų Sąjunga. Berlyne suplanuotas, visoje Lietuvoje atsirado LAF kovos organas, pavadintas Tautinio Darbo Apsauga (TDA), kurios skyriai buvo įkurti apskričių miestuose. Pagrindiniai sukilimo centrai buvo Kaunas ir Vilnius, kurie jungė, organizavo ir reikiamai informavo visas Lietuvoje sukilimui besiruošiančias jėgas.

Pagrindinis sukilimo tikslas buvo atstatyti nepriklausomą Lietuvos valstybę demokratiniais pagrindais.

Artėjant karui, Škirpa per atitinkamus vokiečių jam pažįstamus pareigūnus painformavo vokiečių politines ir karines įstaigas apie galimą ir ruošiamą Lietuvoje sukilimą ir apie lietuvių siekimą atstatyti Lietuvos nepriklausomą valstybę, bet vokiečiai jį įspėjo, kad lietuviai nesiektų suverenumo atstatymo ir kad laikytųsi vokiečių nurodymų. Vokiečių politinės ir saugumo įstaigos buvo priešingos lietuvių sukilimui. Dėl to Škirpai nepavyko sudaryti kurį nors susitarimą sukilimo klausimu. Dėl to, prasidėjus Lietuvoje sukilimui, vokiečių saugumas neleido jam vykti į Lietuvą, kur jis LAF buvo paskelbtas ministeriu pirmininku. Taip pat neišleido į Lietuvą ir paskelbtos vyriausybės užsienio reikalų ministerio Rapolo Skipičio.

Vokiečių-rusų karui prasidėjus, birželio 22 d. 10 valandą LAF ir TDA vadai Kaune susirinkę priėmė vieningą nutarimą sukilti tos dienos 3-čią valandą.

Netikėtai karo užklupta, sovietų kariuomenė, kaip atrodė, kiek pakrikusi, traukėsi atgal per Kauną. Pradėdami sukilimą, sukilėliai susprogdino Vilijampolėje centrinę karinių ryšių įstaigą, išjungė karines ir partijos įstaigas aptarnaujantį Kauno telefono susisiekimą ir pranešė kariuomenės štabui, kad Kaune yra nuleisti vokiečių desantininkai. Sukilimo padaliniai kiekvienas vykdė jiems pavestus uždavinius. Netekę tarpusavio ryšio, kariuomenės daliniai pakriko. Partijos ir valdžios pareigūnai pradėjo bėgti Rusijos link. Kur pasitaikę, raudonarmiečiai buvo nuginkluojami, ir jų ginklais ginklavosi sukilėliai. Buvo paimtas Parodos kalne buvęs sovietų kariuomenės sandėlis su 25.000 įvairių ginklų, kuriais buvo apginkluoti sukilėlių būriai.

Kada Kaunas dar buvo pilnas sovietų kariuomenės ir kada jo didesnėmis gatvėmis traukėsi jos daliniai su sunkiais ginklais, sukilėliai labai drąsiais puolimais užėmė radiofoną miesto centre ir radijo transliavimo stotį Vytauto kalne, nuginkluodami raudonarmiečių sargybas. Birželio 23 dieną ryte 9:28 val. LAF štabo įgaliotinis Leonas Prapuolenis per radiją paskelbė Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimą, buvo transliuotas Lietuvos himnas ir paskelbtas Lietuvos respublikos vyriausybės sąstatas. Žmonės patikėjo, kad Kaunas yra jau išlaisvintas. Miestas daug kur pasipuošė vėliavomis, nors dar visame mieste buvo daug kariuomenės ir vyko kautynės, ką liudijo aplinkui girdimi šautuvų ir kulkosvaidžių šūviai, vokiečių lėktuvų numetamų bombų sproginėjimas ir už Nemuno nuo aukštumų kartais sudundantieji artilerijos šūviai. Dienos metu ir į pavakarį sovietų kariuomenės daliniai bandė radijo stotį apsupti, bet buvo gynėjų priešpuoliu atmušti. Dideli kariuomenės daliniai iš pietų ir vakarų traukė per Kauną. Bet bolševikai, susprogdindami tiltus per Nemuną, palengvino uskilėliams įsigalėti mieste. Tada sovietų kariuomenė be tiltų bandė įvairiose vietose keltis per Nemuną į Kauną valtimis ar statė pontoninį tiltą, bet buvo sukilėlių kulkosvaidžių ugnimi priversti nuo Nemuno trauktis. Po sunkesnių kautynių besitraukianti sovietų kariuomenė turėjo Kauną su priemiesčiais aplenkti ir, kitur per Nemuną persikėlus, trauktis į rytus. Taip sukilę lietu-

viai Kauną išlaisvino dviem dienom anksčiau, negu jį, jau laisvą miestą, pasiekė ir užėmė vokiečių 16-ji armija.

Tose kautynėse dėl Kauno žuvo apie 150 prieš bolševikinę okupaciją sukilusių vyrų.

Lietuvių su sovietų kariuomene susirėmimai vyko ir Vilniuje. Kautynėse dėl Vilniaus lietuvių kovotojų jėgas sudarė iš Varėnos ir Pabradės poligonų pasitraukę, buvę į raudonąją armiją įjungti lietuviai kareiviai ir lietuvių pogrindinės organizacijos, kurių daugumą sudarė akademinis jaunimas, įstaigų ir įmonių tarnautojai ir darbininkai, policininkai ir kiti jauni vyrai. Jie užėmė svarbias miesto vietas, įstaigas ir įmones ir nuginklavo raudonarmiečius, kurie, pajutę pavojų, skubiai traukėsi iš miesto.

Be Kauno ir Vilniaus, mažesniu mastu sukilę lietuviai kovėsi su raudonarmiečiais ir ginkluotais komunistais bei NKVD tarnautojais keletą dienų Vabalninke, Panevėžyje, Kupiškyje, Anykščiuose, Kamajuose, Rokiškyje, Dusetose, Daugailiuose, Južinte, Salake, Obeliuose ir kitose vietovėse, gindamiesi nuo bolševikų teroro bei nekaltų gyventojų žudymo, apsaugodami tiltus, įmones ir įvairius pastatus nuo susprogdinimo ar sudeginimo.

Pradžioje sukilo apie 10.000 ginkluotų LAF vyrų, kurių skaičius greitai pakilo iki 50.000. Iš viso sukilime dalyvavo daugiau kaip 100.000 Lietuvos gyventojų, apsirūpinusių šautuvais įvairiais būdais, jų tarpe iš milicijos sandėlių ir iš bėgančios sovietų kariuomenės.

Suprantama, sovietų kariuomenė įbauginta traukėsi ne vien nuo sukilusių lietuvių. Joje paniką sukėlė per sieną į Lietuvą su baisia triuškinančia jėga pajudėjusios keturios Vokietijos kariuomenės armijos, susidedančios iš tam tikro skaičiaus motorizuotų pėstininkų ir šarvuočių divizijų ir kitokių dalinių. Bet joms žygiavimą palengvino daug kur sukilę lietuviai, kaip tai buvo Kaune, Vilniuje ir kitose vietovėse, išvydami raudonarmiečius ir apsaugodami nuo sunaikinimo tiltus ir kitus kariuomenei žygiuoti reikalingus įrengimus.

Lietuviams sukilimo nuostoliai buvo skaudūs. Vien Kaune žuvo apie 150 vyrų. Apie dvigubai tiek buvo sužeistų. Visoje Lietuvoje, kaip apskaičiuojama, sukilime žuvo per 2.700 ir buvo sužeistų per 4.000 vyrų. Sukilimu buvo paskubinta sovietinės okupacijos pabaiga, buvo deklaruotas Lietuvos suverenumo atkūrimas ir paskelbta nauja tautinė vyriausybė, tuo pastatant vokiečius prieš jau įvykusį Lietuvos valstybės at-

kūrimą. Tuo būdu nors ir trumpam laikui buvo atstatyta Lietuvos nepriklausomybė, paveikusi tautą ir toliau priešintis komunistiškai rusiškai okupacijai ir davusi jai daugiau jėgų kovoti su vokiečių ir rusų imperialistinėmis pastangomis jai sunaikinti.

1941 metų sukilimas liks mūsų tautos istorijoje kaip vieningas jos pasipriešinimas prieš bolševikiškai rusišką jos pavergimą ir yra vienas etapų jos išsilaisvinimo kovoje. Bet jis reiškia tik vieną laimėtą mūšį jos ilgoje ir nežinia kada dar pasibaigsiančioje kovoje.

2. *Laikinoji Vyriausybė*

Minint 1941 metų sukilimo sukaktį, negalima iš minėjimo išskirti ir Laikinosios Vyriausybės. Sukilimas įvyko tikslu nusikratyti sovietine okupacija ir atkurti laisvą nepriklausomą Lietuvos valstybę. Ir ji buvo atkurta, tik sukilimui prasidėjus. 1941 metų birželio 23 dieną 9 val. 28 min. per Kauno radiją, sukilėlių užimtą, LAF štabo įgaliotas Leonas Prapuolenis po Lietuvos himno LAF vardu paskelbė: "Susidariusi Laikinoji vėl atgimstančios Lietuvos vyriausybė šiuo skelbia atstatanti Laisvą ir Nepriklausomą Lietuvos valstybę".

Kartu paskelbė ir Laikinosios Vyriausybės sudėtį:

Pulk. Kazys Škirpa — ministeris pirmininkas,
Rapolas Skipitis — užsienio reikalų ministeris,
Gen. Stasys Raštikis — krašto apsaugos ministeris,
Vladas Nacevičius — vidaus reikalų ministeris,
Mečislovas Mackevičius — teisingumo ministeris,
Jonas Matulionis — finansų ministeris,
Adolfas Damušis — pramonės ministeris,
Balys Vitkus — žemės ūkio ministeris,
Juozas Ambrazevičius — švietimo ministeris,
Vytautas Statkus — prekybos ministeris,
Juozas Pajaujis — darbo ir soc. apsaugos ministeris,
Vytautas Landsbergis-Žemkalnis — komunalinio ūkio ministeris,
Antanas Novickis — susisiekimo ministeris,
Kazys Vencius — sveikatos ministeris,
Pranas Vainauskas — valstybės kontrolierius.

Paaiškėjus, kad V. Statkus ir V. Nacevičius prieš tai buvo jau NKVD suimti ir deportuoti, į jų vietas buvo kooptuoti pulk. Jonas Šlepetys — vidaus reikalų ministerio pareigoms ir Pranas Vainauskas perėmė prekybos ministerio vietą.

Negalint K. Škirpai atvykti iš Berlyno, ministerio pirmininko pareigas laikinai eiti perėmė ministeris Juozas Ambrazevičius.

Laikinoji arba, kaip K. Škirpa vėliau ją vadino, Sukiliminė Vyriausybė buvo paskelbta, kada LAF vadai neturėjo dar nė trupučio Lietuvos teritorijos. Jie paskelbė ją, dar neturėdami dalies jos narių sutikimo, nes nebuvo įmanoma juos kur pasiekti. Bet ji buvo sudaryta iš iškilesnių įvairių politinių grupių politinėje veikloje jau pasireiškusių asmenų, be srovinio dominavimo. Ji buvo visuomenės sutikta entuziastiškai, nes jos paskelbimas reiškė Lietuvos nepriklausomybės atstatymą.

Bet Lietuvos suverenumo atstatymo paskelbimas neatitiko Hitlerio planų po karo aneksuoti Lietuvą, todėl vokiečiai nepripažino nei Lietuvos suverenumo atstatymo, nei jos sudarytos vyriausybės. Tik vokiečių karinė vadovybė traktavo Laikinąją Vyriausybę palankiai. Bet po trijų dienų, būtent birželio 26 dieną, Vokietijos karinė vadovybė paskelbė kariuomenei direktyvas, kad "Naujoji Lietuvos vyriausybė nepripažįstama", ir kariuomenė buvo įspėta vengti bet kokio Lietuvos vyriausybės palaikymo. Škirpai kreipiantis į užsienio reikalų ministeriją, atsakymo negauta, kas reiškė, kad Vokietija nepripažįsta Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo. Kada Škirpa pakartotinai prašėsi išleisti jį į Lietuvą eiti ministerio pirmininko pareigų, jis buvo sulaikytas namų arešte.

Gestapas įvairiai trukdė Laikinosios Vyriausybės veikimą ir įspėjo Škirpą ir kitus jos narius, kad negalės būti nepriklausomos Lietuvos. Gestapas ir S.S. siūlė tuojau areštuoti Laikinosios Vyriausybės narius. Bet nuo to juos išgelbėjo karinio viršininko Kaune gen. Roques pasipriešinimas.

Lietuvos Aktyvistų Frontui ir Laikinajai Vyriausybei nustumti į šalį Gestapo globoje buvo suorganizuota Lietuvos Nacionalistų Partija iš nacionalsocialistams palankių asmenų — buvusių saugumo tarnautojų, kai kurių buvusių aviacijos karininkų ir kitų, pritariančių nacionalsocialistinei santvarkai.

Laikinosios Vyriausybės padėtis buvo labai sunki. Uždaviniai buvo labai dideli, tačiau galimumų jiems įvykdyti ji neturėjo. Vokiečiai paėmė savo žinion visas susižinojimo priemones, neleido skelbti savo nutarimų ir kitų informacijų nei spaudoje, nei per radiją, nei viešais skelbimais. Didindami vyriausybei spaudimą, vokiečiai atėmė jos turėtus automobilius ir net patalpas. Vyriausybė su kraštu su-

sisiekė tik slaptai per LAF veikiantį tinklą.

Vyriausybė turėjo suorganizuoti visą administraciją su jos įstaigomis, reikalingomis veikti nepriklausomai valstybei, bet ji tai galėjo daryti, kol vokiečiai nebuvo užėmę Kauno. Taip pat ji turėjo skubiai panaikinti sovietinius nacionalizacijos ir kolektyvizacijos įstatymus ir tuo būdu užkirsti kelią vokiečiams reikalauti, kad visas sovietų iš žmonių atimtas turtas jiems priklausytų. Reikėjo atitiesti sovietų įvestos komunistinės sistemos sužalotą gyvenimą. Bet vokiečiai to nepaisė ir tvarkėsi taip, kaip atitiko jų planus Lietuvai kolonizuoti ir prijungti prie Reicho.

Siekdami sugriauti Laikinosios Vyriausybės veikimą ir kartu suardyti ir ją pačią, vokiečiai griebėsi skaldymo taktikos. Gestapo inspiruota nacionalistų partija reikalavo LAF ir Laikinąją Vyriausybę pasitraukti ir jiems užleisti savo vietą. Mažiau atsakingi tos partijos veikėjai suorganizavo Kaune pučą ir apardė vyriausybės veikimą.

Karinė valdžia Lietuvoje netrukdė vyriausybei veikti. Tačiau Gestapas su SS., turėdami uždavinį priversti ją pačią likviduotis, elgėsi taip, kad ji likviduotųsi. Bet laikinoji Vyriausybė buvo nutarusi nesilikviduoti: tegul vokiečiai ją likviduoja. Atvykę iš Berlyno aukšti Gestapo pareigūnai įvairiais grasinimais ir gąsdinimais bandė ministerius įbauginti, reikalaudami, kad jie atsistatydintų. Bet jie tuo keliu nepasiekė savo tikslo. Tada vokiečiai vyriausybę sulikvidavo, sukurdami civilinės valdžios aparatą visiems okupuotiems Rytų kraštams.

1941 metų liepos 21 dieną Hitlerio aktu buvo įkurta Reicho Rytų ministerija ir sukurta užimtiems Rytų kraštams valdyti civilinė administracija. Lietuva buvo priskirta Ostlandui ir jo apimtyje Lietuvai buvo paskirtas generalinis komisaras dr. A. von Renteln. Laikinajai vyriausybei jam įteikus susidariusiai padėčiai nušviesti memorandumą, rugpiūčio 5 d. jis sustabdė jos veikimą, pranešdamas, kad Lietuvos klausimą Hitleris spręs po karo, pranešė, kad sudaręs Tarybą jam padėti kraštui administruoti ir kvietė ministerius pasilikti tos tarnybos nariais — tarėjais. Šių daugumai atsisakius, ji buvo sudaryta iš gen. tarėjo gen. P. Kubiliūno ir kitų naujai parinktų asmenų.

Rugpiūčio 5 dieną įvyko paskutinis Laikinosios Vyriausybės posėdis, kuriame buvo padaryta šešių savaičių jos veikimo apžvalga, konstatuota, kad ji buvo pašaukta tautos suki-

limo Lietuvos suverenumui ginti. Su visų ministerių parašais buvo Reicho vyriausybei įteiktas memorandumas, kuriame buvo išdėstytos lietuvių tautos aspiracijos į laisvą ir nepriklausomą gyvenimą, bolševikinis pavergimas, LAF įvykdytas sukilimas bei suverenumo atgavimas ir išreikštas gilus apgailestavimas, kad lietuvių tauta nerado Vokietijos vyriausybėje savo siekimų supratimo. Tą dieną visa vyriausybė buvo priimta gen. komisaro, kuriam ji pareiškė, kad dauguma ministerių negali priimti pasiūlymo pasilikti tarėjais. Savo paskutinio posėdžio protokole pareiškė, kad vyriausybė yra vokiečių reikalavimų priversta savo veikimą suspenduoti prieš savo ir lietuvių tautos valią. Vyriausybė nelaiko savęs likviduota, o tik fiziškai sukliudyta vykdyti tautos suverenumo atstovavimo pareigas. Po to visi Laikinosios Vyriausybės nariai nuvyko į Karo Muziejaus sodelį, kur padėjo vainiką prie Nežinomo kareivio kapo, visuomenei gausiai dalyvaujant. Ten padarytas fotografijų nuotraukas S.D. konfiskavo.

Rugsėjo 22 d. generalkomisaras uždarė Lietuvos Aktyvistų Frontą ir konfiskavo jo turtą. Gestapas suėmė Leoną Prapuolenį ir išsiuntė jį į Dachau koncentracijos stovyklą. Visa lietuvių politinė veikla nuėjo į pogrindį.

Buvęs Laikinosios Vyriausybės ministeris pirmininkas Škirpa daug vėliau siūlė ją atgaivinti, kad ji veiktų kaip lietuvių egzilinė vyriausybė, bet tas sumanymas nerado platesnio pritarimo išeivių tarpe, nes nebuvo numatyta valstybės, kuri savo teritorijoje leistų jai veikti.

"Partizanų dėka mūsų kaimas išliko lietuviškas. Rusai kolonizavo Lietuvos miestus, o į kaimus nedrįso kelti kojos. Latvijoje nebuvo partizanų, užtat ten kaimas labai surusėjo."

"Partizanų kovos Lietuvoje užims garbingą vietą Lietuvos istorijoje."

Iš "Aušros"

PASAULIO POLITIKOS TRIKAMPIS

PROF. DR. JUOZAS ERETAS, BASEL, ŠVEICARIJA

Antrajame pasauliniame kare buvo du nugalėtojai — Amerika (JAV) ir Sovietų Sąjunga (SS). Amerikiečius galime pavadinti "aktyviais", o rusus dėl jų sugebėjimo kęsti greičiau "pasyviais" nugalėtojais.

Po karo jos abi pasidalino pasaulį į dvi įtakų zonas, kas įvyko be sutarties, taip sakant, tik akimis pamerkiant. Pirmasis pasaulinis karas (1919) vis dėlto Versalio taikos sutartimi turėjo formalią pabaigą. Nors ji buvo to meto žmonėms "bloga taika", tačiau malonesnė už "gerą karą". Priešingai, Antrasis pasaulinis karas baigėsi tik kapituliacijomis ir kitokiais vietiniais susitarimais, kuriuose, deja, dauguma dalykų liko neužbaigti ir tuo būdu sudarė medžiagą naujiems konfliktams.

SS, kuri jau 1917 metais pasinešė į pasaulinę revoliuciją, nebuvo patenkinta tuo, ką ji 1945 metais pasiekė. Sovietai, kurie niekada neatsisakė globalinės revoliucijos planų, karui pasibaigus, nieko nelaukdami, siekė juos įgyvendinti su nauja jėga. Bet visai tam priešingai, amerikiečiai sugrįžo į savo turtingo krašto pusiau izoliaciją, kur jiems Europa (kartu ir likusioji pasaulio dalis) vos bebuvo reikalinga, daugiausia tik kaip jų gaminių pirkėja. Tik kada jie sužinojo, kaip greitai ir pavojingai Sovietai pradėjo plėsti savo įtakos zoną, jie iš naujo sugrįžo į Europą. Bet jie čia jau negalėjo sutrukdyti, kad nesusidarytų susovietinta, iš amerikiečių įtakos paveržta, satelitų juosta, kuri galėjo tarnauti kaip sritis prasiveržimui į Atlantą. Bet ir iš antrosios pusės, Sovietai negalėjo išstumti amerikiečių iš Vakarų Europos, dėl to susidarė dvipolitiškumas, dviejų pagrindinių nugalėtojų elipsė, kuri iki šešiasdešimtųjų metų pabaigos nulėmė pasaulio istorijos įvykius, kur abi stovyklos atrodė apsaugotos jų atominių skėčių.

Bet septyniasdešimtųjų metų pradžioje, iškilus jėgai, su kuria anksčiau vargu ar kas skaitėsi, iš elipsės pasidarė trikampis — JAV - SS - Kinijos Liaudies Respublikos jėgų trikampis. Tuo aziatiška didžioji jėga prisidėjo prie dviejų galingųjų, kas lemiamai pakeitė pasaulio politinių jėgų santykius.

Trumpas trijų milžinų apibūdinimas turi sudaryti pagrindą dabartinės politinės ir karinės padėties apybraižai.

A. Amerika (JAV) — *jėga be patyrimo*

JAV turi milžinišką jėgą ir yra labai daug nuveikusios. Tačiau jos yra tik 200 metų amžiaus (t.y. jaunos) ir tuo pačiu, deja, dar permaža patyrusios, kad jos galėtų visuomet tinkamai pasireikšti. Amerikiečiams dažnai trūksta nuovokos, įsijautimo ir supratimo tautų daugeriopumui. Prieš įvairiais niuansais turtingą Europą jie dažnai laikosi nuostabiai bejėgiškai, ypač "giliųjų Pietų" "užmiškiečiai". Todėl ir jų kritikų ne be pagrindo dažnai tvirtinama, kad jiems geriausiai sekasi ten, kur nėra žmonių, pvz. mėnulyje.

Tomis netikromis aplinkybėmis amerikiečiai turi nugalėti ir traumą, dėl kurios jie po nepasisekimo Vietname (1964-1973) ir po Vatergėto skandalo suglebo, kur net prezidentas Nixonas buvo įveltas, kas 1974 metais lemiamai prisidėjo prie jo pasitraukimo.

Visa tai prisideda, kad jie ir šiandien yra šian ir ten plėšomi tarp izoliacijos ir pasaulinės atsakomybės, tačiau jie vis tiek savo tėvynę laiko "paties Dievo kraštu", kuris jiems teikia viską, ko tik jiems reikia turtais perpildytame gyvenime. Kodėl gi leistis į tolumas? Tačiau pasaulio vyksmas paskyrė JAV-bėms vienkartinę laisvojo pasaulio vado rolę, kurioje nebepalikta jokio pasitraukimo į izoliaciją.

Ta istorinė prievarta apsunkino ir buvusį prezidentą Carterį, kuris, būdamas kilęs iš "giliųjų Pietų", vargu ar turėjo globalinį žvilgsnį, dėl ko jis, pradėdamas savo kadenciją, tuojau apsisupo net trimis "užsienio reikalų ministeriais", kur šalia atsargaus baltojo Vance'o, tikrojo tos tarnybos pareigūno, veikė dar prie JTO spalvotasis Youngas ir pagaliau lenkų kilmės saugumo patarėjas Brzezinskis, kas natūraliai nesudarė jokios vieningos užsienio politikos linijos. Tik 1979 metais lapkrityje Irane įvykęs įkaitų pagrobimas ir sekančiame gruodyje Sovietų armijos įvykdytas Afganistano okupavimas sukėlė Carteriui, mažiausia, pasaulio politikos vaizdo nuovoką, kartu ir daugiau tvirtumo savo nusistatymuose. 1979 m. jis atleido Youngą, o 1980 metų pavasarį jis išsiskyrė ir su Vance'u, kurio vietą užėmė Edmundas Marciszewskis, Muskiu vadinamas, lenko imigranto batsiuvio sūnus, iš kurio ne vien Amerika laukė griežtesnio laikymosi Sovietų atžvilgiu.

Naujoji JAV vyriausybė duoda naujų vilčių ir mums europiečiams; tačiau laisvų Vakarų saugumas labai daug priklauso nuo JAV stiprumo. Joks Europos kraštas neturi susidaryti iliuzijų, pasitikėdamas vien savo jėgomis arba savo neutralumu.

Tai turėtų pirmiausia pastebėti Paryžius, o su juo taip pat ir Bona, kurie abu ne tik yra linkę labai lengvai pervertinti savo reikšmę ir kurie dėl to yra viliojami pelningais užsakymais iš SS, kad juose kiltų noras kiek atitrūkti nuo JAV. Kuo čia ūkiškai lošiama, mes suprantame, žinodami, kad Federalinė Vokietijos Respublika (FVR) 1979 m. pristatė SS prekių du kartus daugiau negu JAV ir kad dabar, kalbant apie dujų vamzdžių pristatymo galimumus, užuodžia milijardinę prekybą.

Iš viso Kremlius silpnina mūsų vakariečių gynybos pasiruošimą ne tik tokiais milžiniškais viliojimais, bet ir pavyduliavimo kurstymu tarp mūsų europiečių, kada mes daugeliu lemiamų klausimų esame tik tuo vieningi, kad esame nevieningi. Kiekvienas groja savo tonu, iš kurių vėliau SS sukuria savo melodiją.

Ir kas mums gali daugelyje mūsų bėdų tikrai pagelbėti, jei ne JAV? Nes be Pentagono atomo apsaugos ir be Washingtono paramos mes būtume išduoti sovietiniams Rytams. Nėra Europos be Amerikos. Tačiau tos pažiūros, atrodo, Giscard d'Estaingas ir Schmidtas savo 1980 metų liepos mėn. susitikime neturėjo.

B. Kinija — patyrimas be jėgos

Kinijos Liaudies Respublika įkūnija JAV priešingybę: turtingas patyrimas, bet maža jėgos. Charles de Gaulle kartą konstatavo: "Les Chinois sont plus vieux que l'histoire" ("Kinai yra senesni už istoriją"). Tai gali būti teisinga — jie žvelgia į istoriją, kuri siekia toli už penktojo tūkstančio metų prieš Kristų. Ir tuose "Aeonuose" kiniečiai yra tiek daug ko vertinga sukūrę, kaip jokia kita tauta žemėje, praturtindami kultūrą toli už Azijos ribų.

Būdama savo civilizacine reikšme taip išdidi, Europa yra dažnai linkusi neįvertinti anų nepakartojamų atlikų darbų, nes devynioliktame amžiuje Kinija, tada "pavargęs slibinas", beveik be pasipriešinimo leido dvidešimčiai Europos kolonijinių valstybių išplėšti jai milžiniškas sritis. Carinė Rusija tada pasirodė kaip ypatingai plėšri ir iš savo kaimyno

išilgai jo žemyno sieną atėmė pusantro milijono kvadratinių kilometrų. Įsiveržėliai tada nepastebėjo visų beveik visiškai nepakartojamų kiniečių kultūrinių darbų ir su jais elgėsi, lyg jie būtų neišsivystę primityvūs žmonės. Tik taip ir reikia suprasti, kada neprašytieji svečiai — tiktai tai teminint — tada Šanchajaus parko įėjime iškabino draudžiamą iškabą: "Kiniečiams ir šunims draudžiama įeiti".

Dar ir šiandieną tebėra mums nuostabi kinietiškoji kultūra, kuriai ir mes europiečiai esame skolingi už daugelį esminių dalykų, ir tai tik dėl mūsų pačių kaltės tebėra mūsų daugumai daugiausia nebežinoma.

Bet mes tą senovišką civilizaciją greitai visiškai kitaip vertinsime, nes ir kinai dabar vispusiškai modernėja. Tuo jų kraštas be prieštaravimų, greta JAV ir SS, taps ir politiškai tos pat kilmės pasauline jėga. Be to, kiniečiams pagelbsti ir tas faktas, kad mes vakariečiai privalėjome jiems grąžinti beveik viską, ką savo metu buvome iš jų paėmę. Tik karčią išimtį sudaro SS, kuri nenori jų iš carų laikų grobio sugrąžinti, kas nuodija santykius tarp Pekino ir Maskvos. Tai gali ateity turėti labai pragaištingų SS padarinių, nes Kinija yra gyventojais gausiausias kraštas žemėje ir šiandien jau skaičiuoja per 800 milijonų gyventojų, kurių skaičius 21-mo šimtmečio pradžioje, atrodo, sieks 1200 milijonų. Tada kas ketvirtas žmogus bus kinietis, kas pirmiausia kitados kaimyne tapusią SS pastatys prieš problemas, nes rusų prieauglis toli atsilieka nuo kinų. Dėlto kinai ramiai žiūri į ateitį. Ir tai yra tuo patikimiau, kad jie yra sukūrę armiją, kuri šiandien jau turi 3,5 milijono vyrų, o rimtu atveju gali pašaukti 80 milijonų rezervą. Pekinas nuo 1964 metų turi atominę ir nuo 1967 metų vandenilio bombą ir pagaliau 1980 metais prie jų prisidėjo ir tarpkontinentinė raketa. Dėl to ji ir Kremliaus karinius grasinimus priima šaltai.

Kinijos kilimą šiandien pagreitina nusigręžimas nuo 1976 metais mirusio Mao Tse-tungo, lygiai kaip ir jo trečiosios žmonos 1966 metais paženklintos "kultūrinės revoliucijos" pasmerkimas. Reikšmingas yra toliau ir tolimesnis marksizmo-leninizmo nuvertinimas. Jau ir Mao atrodė, kad marksizmas nėra jo tėvynei galutinis politinis tikslas, o daugiausia tik Maskvos "įkaitinė dovana", kam mes turime dalyką žinantį liudininką amerikietį žurnalistą Edgar Snow (1905-1971). Jis 1936 metais aplankė Mao Jenane ir per visą mėnesį užsitęsusį gyvenimą kartu, patyrė jo principus. "Marksizmas",

taip aiškino Mao savo svečiui, "yra mažiau vertingas negu mėšlas. Mėšlas gali būti, mažiausia, reikalingas ūkininkams lauke. Bet kaip su marksizmu?" Į Snow įterptą klausimą "Kodėl gi jis jums reikalingas?" Mao atsakė: "Sujungti Kinijai ir jai privesti į naują didybę. Po keleto šimtmečių iš mūsų šypsosis, kad mes kitados juo naudojomės". Taip pat ir vokietis, Kominterno atstovas Otto Braunas, kuris nuo 1932 iki 1939 metų Liaudies Kinijoje veikė kaip karinis patarėjas, jautė Mao tikrą nusistatymą: "Kai aš jį pažinau, jis, mano nuomone, nebuvo joks marksistas. Jis ir vėliau juo niekada nebuvo. Jis buvo buržuazinis revoliucininkas. Jo pasaulėžiūra buvo konfucionizmo ir anarchijos kratinys, inspiruotas kiniškojo nacionalizmo. Taip skaitėme 1977 m. vasario mėn. žurnale "Die Welt".

Taip pat ir kiti stebėtojai priėjo išvadą, kad marksizmas niekada nebuvo Mao dogma, o greičiau tik minčių medžiaga, iš kurios jis sudarė modelį, kurį jis laikinai panaudojo savo jaunai valstybei.

Pragmatizmas, kurį Snow ir Braunas pripažino Mao, dar aiškiau pasireiškia pas jo bendradarbį Tschou En-lai (1898-1976), apie kurį, jam mirus, lenkų laikraštis "Kultūra" rašė, kad jis niekada nebuvo marksistas. Panašiai jis šiandien galėtų tvirtinti ir apie Teng Hsiao-ping (g. 1904), kuris 1979 m. japonų žurnalistams pareiškė: "Komunizmas kiniečiams tinka tol, kol jis mums naudingas".

Kad tai šiandien mažiau atitinka tikrenybę, negu bet kada nors, matome mes tarp ko kita ir iš to, kad partija, kuri 1980 m. vasario mėnesį posėdžiavo Pekine, atleido iš tarnybų daugumą dogmatinių maoistų ir juos pakeitė Tengo šalininkais.

Viską sutraukę, kas rodo šiandieninės Kinijos kryptį, matome, kad 1895 metais Wilhelmo II ištartas sprendimas, kad Kinija mums reiškia "geltonąjį pavojų", šiandieną nebeatitinka tikrovės. Dabar ji mums yra greičiau viltis prieš "raudonąjį pavojų".

C. Sovietų Sąjunga (SS) — jėga ir patyrimas

Nuo ko turėtų kinai ir amerikiečiai, o kartu ir mes europiečiai turėtume savo kraštus ginti? Šiandieną aišku, kad tik nuo Sovietų Sąjungos, kuri tuo užsitarnavo ypatingą mūsų dėmesį. Bet, kad tikrai galėtume ją suprasti, turime pažvelgti atgal į carinę Rusiją, iš kurios ji yra išaugusi. Tos valsty-

bės esmę mes geriausiai suprasime, peržvelgdami jos užsienio politikos varomąsias jėgas, iš kurių ypač dvi buvo lemiamos.

1. Veržimasis į atviras jūras

Čia pirmiausia tenka suminėti, kad veržimasis prie jūrų nuolat vis skatino Europos žemyno viduryje esančią Maskvą išmatuoti aplinkui esančius vandenis, kad tuo pašalintų "žemės pančius". Tuo ji norėjo prasiveržti į tolimąjį pasaulį, kad ten galėtų vaidinti vaidmenį.

Taip besistengdama, ji stūmėsi pirmyn gana anksti prie jau nuo 12-jo šimtmečio žinomo Archangelsko prie Baltosios Jūros, iš kur Maskva sekančiais šimtmečiais vedė gana gyvą prekybinį judėjimą su vakarais. Bet, kadangi Archangelsko uostas buvo laisvas nuo ledų tik vieną pusę metų, Maskva turėjo dairytis kitos tolimesnės išeities, kurią ji tikėjosi surasti Kaspijos Jūroje, kur Ivanas IV ("Baisusis") 1557 metais užkariavo Astrachanę. Tuo carai sukūrė jūrinę šiaurės - pietų ašį. Bet ji buvo netobula, nes Kaspijos Jūra nesusisiekė su pasaulio jūromis. Ir kas tada buvo artimesnio, kaip planas tą šiaurės-pietų ašį papildyti rytų-vakarų ašimi? Taip samprotaudami, carai vėl pasiuntė savo kariuomenę, būtent, pagal mažiausio pasipriešinimo dėsnį į rytus Ramiojo vandenyno kryptimi, kurį jie 1639 metais pasiekė prie Ochotsko. Bet tuo dar nepatenkinti, rusai persikėlė į to vandenyno priešingą krantą, kur jie 1741 metais užėmė Alaską ir, ją prijungdami, pasistūmėjo San Francisco kryptimi. Bet čia jie pasijuto, kad jie yra vis tik per toli nuo savo europinės bazės, dėl ko jie vėl pasitraukė atgal ir pagaliau 1867 metais paliko ir Alaską, kada jie, tada pritrūkę pinigų, ją pardavė JAV už 7,2 milijonus dolerių. Vietoje to jie įsikūrė Ramiojo Vandenyno Azijos krante, kur jie buvo pasistatę karo uostą, kuriam jie davė pažymėtiną Vla divostoko vardą, kuris reiškė "Valdyk Rytus".

Kada Maskva buvo likvidavusi rusiškąją Ameriką, ji, bendrai paėmus, buvo pasiekusi du trečdalius jūrinio apskritimo, kurio tik spraga buvo likusi atvira vakaruose, kur dar galiojo reikalas ją uždaryti. Bet ir tai Maskva planavo, ką mes, pavyzdžiui, įspūdingai ir smulkiai patyrėme iš čekoslovako generolo Šejnos, kuris 1968 metais pasitraukė iš sovietinės stovyklos ir Pentagonui išdavė atitinkamus planus, kuriuos generalinis štabas Kremliuje buvo jam patikėjęs.

SS — taip yra juose — nuo 1963 metų planuoja bendrąjį Vakarų Europos puolimą. Per tris dienas turi būti pasiektas Reinas, per savaitę pasiektas Atlantas ir, būtent, "nepaisant neutralių kraštų". Šejna toliau praneša, kad visi atsakingieji jau yra paskirti, kurie X-dieną turi pravesti žaibinį karą. Taip pat yra ir "juodasis sąrašas", dešimčiai tūkstančių vakarinių vokiečių, prancūzų ir šveicarų, kurie turi būti suimti ir eventualiai tuojau likviduoti. Pareigūnai, kurie turėtų apsaugoti geležinkelių linijas ir kurie turėtų perimti masinių žinių priemones, esą jau įspėti ir iš dalies jau būtų savo veikimo vietose.

Tas atskleidimas buvo dar ir kito čekoslovako patvirtintas ir papildytas, būtent Svetozaro Šimko, kuris keletą metų Bonoje atstovavo Pragos spaudą ir po to 1977 metais Anglijoje paprašė azylio. Jis prie to praneša, kad FVR jau ir radijo aparatai bei kasetės su pinigais yra paslėpti, kurie X-dieną nusileidusių parašiutininkų iš rytų būtų panaudoti NATO užfrontėje akcijai palengvinti.

Ryšium su tuo tebūnie nurodyta ir tai, kad šešiasdešimtaisiais metais Šveicarijoje (Ciuricho ir Aargau kantonuose) išskaptuotose medžių drevėse buvo aptikti radijo aparatai su antspaudais "Made in DDR". Dar kitas pavirtinimas atėjo iš Pekino, kuris atskleidžia net ir smulkmenas apie suplanuotą žaibinį karą. Tai gali patvirtinti ir šio rašto autorius, kuris 1940 metais birželio mėnesį pergyveno Baltijos valstybių okupavimą vietoje. Ta "nakties ir miglų akcija" įvyko beveik tiksliai pagal abiejų čekoslovakų atvaizduotą modelį.

Jis buvo pritaikytas 1953 metais Rytų Vokietijoje, 1956 m. Vengrijoje, 1968 Čekoslovakijoje ir 1979 metais Afganistane ir todėl gerai tiks ir tolimesniems okupavimams.

2. *Rusiškas mesianizmas*

Nežiūrint visų beatodairiškumų, kuriuos parodė rusiškieji galiūnai, užkariaudami svetimas žemes, toks išsiplėtimas vargu būtų buvęs galimas be dvasinių, taigi religinių impulsų. Juos rusai gavo per savo užsienio politikos varomąsias jėgas, su kuriomis plačiai pasklido posakis, kad Maskva yra "trečioji ir tuo pačiu paskutinioji Roma".

Prie tos vizijos prieita taip: vienas Pskovo vienuolis 1524 metais skelbė: "Mūsų valdovas yra vienintelis caras ant krikščionių, vadas apaštalinės bažnyčios, kuri vietoje

Romos ir Konstantinopolio dabar stovi palaimintame Maskvos mieste... Dvi Romos yra kritę, bet trečioji stovi, ir ketvirtos jau nebus. Trečioji Roma yra naujoji, didžioji Rusija".

Ta religiškai akcentuojama ir valstybei pritaikyta skaičių mistika pagavo carus ir daugelį šviesių protų, kurie drauge išvystė tikrą mesianizmą, kuris turėjo pagauti visus žmones. Taip pvz. mano Dostojevskis: "Jei žmonija reiškia rusiškos valstybės idėją, tai visi žmonės pirmiausia turi tapti rusais, kad galėtų būti pilnutiniais žmonėmis". Ta, misioneriška sąmonė persunkė taip pat ir tautą ir buvo taip išreikšta: "Kiekviena tauta turi savo varpinę, bet rusiškoji yra aukščiausia".

Toje dvasioje Leninas įkalė savo krašto žmonėms, kad jo "Tretysis Internacionalas" yra ne kas kita, kaip "trečiosios Romos" įkūnijimas, kuo jis rusų tikėjimą į Dievą nukreipė į ateistiškos misijos mintį.

3. *Jo misininkavimo strategija*

Ta misijos mintis turi globalinį tikslą ir nėra nukreipta į kurį nors vienintelį objektą. Nors jis siekia daug ko, bet galutinai pasilieka prie to, kas lengviausia. Šiandieninis Kremlius nelaužo sau galvos, o eina mažiausio pasipriešinimo keliu. Tas veržimasis į išsiplėtimą prilygsta sukamai scenai tuo, kad toks pat veikalas vaidinamas ten, kur su mažiausiomis išlaidomis pasiekiama didžiausia nauda. Todėl ir karinės akcijos turi būti kiek tik galima išvengta, nes ji atrodo labiausiai rizikinga. Su jomis ankstesnieji carai 1904-5 metais rusų-japonų kare ir 1914-18 metais Pirmajame pasauliniame kare turėjo blogą patyrimą, todėl ieškoma naujų ir patogesnių kelių savo tikslui pasiekti.

Manuilskis, Lenino ir Stalino pagalbininkas, 1931 metais aprašė naują ir daug nepavojingesnę taktiką su nuostabiu atvirumu: "Kad galėtume nugalėti, mums reikalingas užpuopimas. Buržuazija turi būti užmigdyta. Vieną dieną mes sukeliame labiausiai teatrališką taikos sąjūdį, koks tik kada buvo. Kapitalistiniai kraštai, kvaili ir dekadentiški, su malonumu dirbs jų pačių sunaikinimui. Kaip tik jie nusiims saugumo juostą, mes juos sutriuškinsim sugniaužta kumštimi".

"Taikos judėjimas", kuriuo Manuilskis čia taip ciniškai lošia, yra ne kas kita, kaip labai išgirtas "Atolydis". Jis turi Sovietų intrygų žaidime taikiai nuteikti dar laisvus tebesančius vakarus ir paskatinti juos nusiginkluoti, tai yra, saugu-

mu užliūliuoti, kada tuo metu Sovietai toliau ginkluojasi, kad jų numatytų laiku, nė šūvio neiššovę, galėtų priversti pasiduoti. Tą patį ir Brežnevas, nuo 1964 metų partijos sekretorius ir nuo 1977 metų valstybės galva, kelis kartus išaiškino:

1971: "Pilnas socializmo laimėjimas yra neišvengiamas. Dėl to triumfo mes kovosim, savo jėgų netausodami".

1973: "Mes komunistai turime kurį laiką dirbti drauge su kapitalistais, nes mums reikia jų žemės ūkio ir technologijos. Bet mes tęsime mūsų ginklavimosi programą ir aštuoniasdešimtųjų metų viduryje būsime pajėgūs sugrįžti prie agresyvios užsienio politikos".

1977: proga vienos kalbos į Prągą sušauktiems satelitų vadams: "Kaip įtempimo atleidimo išdava mes iki 1085 metų daugumą savo tikslų Vakarų Europoje būsime pasiekę. Mūsų karinių jėgų išvystymas bus toks, kad mes tais metais būsime pajėgūs pravesti savo valią".

(Autoriui leidus, versta iš jo "Blick in die Zeit")

Didelė, nepaprastai dinamiška ir kūrybinga prof. dr. Juozo Ereto asmenybė davė didelį įnašą į Lietuvos gyvenimą. Nuo 1919 iki 1940 metų jis dirbo Lietuvoje kaip mokslininkas, kaip politikas, kaip visuomenininkas, kaip kultūrininkas, kaip rašytojas — visur palikdamas gilius pėdsakus.

Tėvynės Sargo redakcija nuoširdžiai dėkoja dr. J. Eretui už čia išspausdintą straipsnį.

Lietuvos Nacionalinė Mažvydo Biblioteka

PRIEŠ KETURIASDEŠIMT METŲ BUVO PRADĖTA LIETUVIŲ TAUTŽUDYSTĖ

M. GEČIONIS

Keturiasdešimt metų sukaktis sudaro progą apmąstyti vieną didžiausių Lietuvos nelaimių ir su širdgėla prisiminti Sibiro platybėse kentėjusių ir žuvusių išvežtųjų Lietuvos sūnų ir dukterų likimą.

Didžiosios Lietuvos nelaimės prasidėjo su rusiškai bolševikine Lietuvos okupacija. Su ja kartu lietuvių tauta pateko į ilgai užsitęsusį jos fizinį naikinimą — genocidą, tautžudystę.

Marksas savo pasaulinės revoliucijos teorijoje pranašavo proletariato užviešpatavimą. Bet jis nesurado joje vietos turtingesniems už proletariatą, jo vadinamai buržuazijai. Pagal jo teoriją, proletariatui viešpataujant, buržuazija turėjo būti išnaikinta. Bet pats Marksas nenumatė, kad revoliucija įvyks ne kultūringoje Vakarų Europoje, o labiausiai kultūriškai, sociališkai ir ekonomiškai atsilikusioje Rusijoje, kur revoliucijos vardu buvo atpalaiduotos žemiausios jėgos, netramdomas žvėriškumas žmonėms kankinti ir naikinti. Ten susikūręs socializmas, kitaip dar vadinamas bolševizmu, pasižymėjo dideliu barbariškumu, žvėriškais žmonių kankinimais ir niekuo nepagrįstomis žudynėmis. Į tokią padėtį Rusiją nuvedė klaidingos Markso idėjos, žemas joje kultūrinis lygis ir iš caro laikų paveldėtas valdžios sauvaliavimas. Kultūringose šalyse, pvz. Vokietijoje, Čekoslovakijoje, Lenkijoje ar Vengrijoje įsigalėjęs komunizmas prie tokių žiaurumų niekur nepriėjo. Rusijoje nuo revoliucijos laikų prigiję žiaurumai buvo į Lietuvą atvežti, iš Rusijos diriguojami, kurstomi, išsiliejo deportacijose ir ypač suimtuosius tardant. Pačioje Rusijoje, valdžios priešakyje stovint tokiems žiauriems žmonėms, kaip Stalinas ir jo bendradarbiai, visą laiką siautė komunistų partijos ir jos valdomos visagalės slaptosios policijos žmonių persekiojimai, jiems nepritariančių žmonių kankinimai ir žudymai ir bolševikų okupuotų tautų naikinimas.

Tas nekaltų žmonių ir ištisų tautų naikinimas, sovietams užgrobus Lietuvą, pasiekė ir mūsų ramų kraštą. Jis buvo Maskvoje suplanuotas ir paruoštas dar gerokai prieš bolševi-

kams okupuojant Lietuvą. Instrukcija Lietuvos, Latvijos ir Estijos žmonių naikinimui, arba, kaip ten vadino, priešvalstybinio elemento likvidavimui, buvo Maskvoje atitinkamų viršininkų pasirašyta 1939 metų spalio 11 d., tai yra aštuoniais mėnesiais anksčiau, negu jie okupavo tuos kraštus. Todėl, Sovietų Sąjungai Lietuvą užgrobus, ji jau turėjo paruoštus planus, kas bus daroma su tų kraštų žmonėmis, buvo paruošti slaptosios policijos pareigūnai, kurie jau žinojo, kaip jie tas valdžios instrukcijas įvykdys ir kiek kuris jų turės okupuoto krašto žmonių likviduoti.

Bolševikų okupuotuose kraštuose jų šaukiamuose mitinguose ir susirinkimuose visada buvo kalbama apie priešvalstybinio elemento likvidavimą, kartais buvo primenamas Stalino reikalavimas, kad prieš priešų likvidavimą iš jų būtų išspausta viskas kas tik galima komunizmo statybai. Kitaip tariant, buvo numatyta išvežtuosius apkrauti nepakeliamu darbu. Ir kai jie nebebus darbui naudingi, rasti būdų juos sulikviduoti. Tai ir išaiškina tą negirdėtą žiaurumą su žmonėmis: jų apgyvendinimą žmogiškai nepakeliamose sąlygose, be jokios medicinos pagalbos, davimą jiems maža ir labai blogo maisto, jų apkrovimas sunkiu darbu labai sunkiose, dažnai ir žiauraus klimato sąlygose, kur neįmanoma ilgiau ištverti.

Tokia jau seniai išbandyta sovietinė politika jiems nepalankių žmonių atžvilgiu, toks likimas laukė ir šimtų tūkstančių lietuvių primityviai įruoštose koncentracijos stovyklose.

Įžangą į deportacijas Lietuvoje sudarė gana anksti — 1940 metų liepos 11 ir 12 naktimis pravestas gyventojų suiminėjimas arba, teisingiau pasakius, naktinis žmonių iš namų grobimas. Tuo metu buvo iš namų arba iš gatvės pagrobta per tūkstantį žmonių. Ir niekas nesužinojo, kur jie dingo. Tik maža dalis iki vokiečių kariuomenės atėjimo išliko kalėjimuose. Bet dauguma jų nežinia kur dingo ir kada žuvo.

Gyventojų deportavimui arba bolševikiniam žmonių likvidavimui Pabaltijys buvo paskirstytas į apygardas, kurių viršininkai, iš Maskvos atsiųsti enkavedistai, vietinių komunistų ir komjaunuolių padedami, turėjo pasirūpinti bolševikams nepalankių žmonių surašymu, jų sekimu ir deportavimu. Po kelių okupacijos mėnesių į Rygos aerodromą atvyko vienas artimiausių Stalino bndradarbių Malenkovas, kuris

buvo numatytas Stalino įpėdiniu, ir ten sušauktų apygardų viršininkų paklausė, ką jie padarė priešiškam elementui likviduoti. Tie bandė teisintis, kad trūksta vagonų jiems išvežti. Į tai Malenkovas užrėkęs: "Ar neturite kulipkų?" Ir dar piktai pagrąsinęs, sėdo į lėktuvą ir išvyko atgal į Maskvą. Jau vien tas faktas rodo, kaip Maskva buvo numačiusi susitvarkyti su nieku nenusikaltusiais žmonėmis ir pavergtomis tautomis, kokiomis žiauriomis akimis buvo žiūrima į pavergtas Pabaltijo tautas ir kokių baisių įvykių reikėjo joms laukti iš bolševikinės okupacijos ir Lietuvą užplūdusių rusų.

Pagal Maskvoje paruoštas instrukcijas turėjo būti iš Lietuvos išvežti visi tautiškai sąmoningesni, aktyvesni, ekonomiškai, sociališkai ir kultūriškai pajėgesni žmonės: buvusių politinių, ekonominių, visuomeninių ir kultūrinių organizacijų nariai, aukštesni valstybės įstaigų tarnautojai, karininkai ir puskarininkiai, policijos ir savivaldybės tarnautojai iki seniūno, mokytojai, įvairių konfesijų dvasininkai, prekybininkai, didesnių namų savininkai ir daugelio kitų verslų ir profesijų žmonės. Jie turėjo sudaryti apie ketvirtadalį visų Lietuvos gyventojų. Maskva iš anksto buvo pareikalavusi iš Lietuvos išvežti septynis šimtus tūkstančių žmonių, kad joje liktų tik mažiau savarankiški, mažiau atsparūs ir lengviau surusinami bei sukomunistinami.

Su tokiu planu jau iš anksto buvo ruošiami Lietuvos žmonių išvežimai. Iš anksto buvo sudaryti išvežtinų asmenų sąrašai, sutikrinti jų adresai ir sekamas jų judėjimas.

Pirmoji masinė pabaltiečių deportacija buvo įvykdyta 1941 metų birželio 14 ir 15 dienomis. Lietuvoje ji užsitęsė iki birželio 18 d. Iš čia buvo išvežta 34.260 visokio amžiaus žmonių: nuo naujagimio iki visiškai seno amžiaus. Tie trėmimai buvo įvykdyti taip žiauriai, kaip niekas, to nepergyvenęs, negali nei įsivaizduoti, nei suprasti.

Anksti ryto nuo Vytauto Kalno, Kaune, iš tolo buvo matyti nepaprastas juodų mašinų judėjimas Vytauto prospektu geležinkelio stoties link. Priėjęs Vytauto prospektą, buvau sukrėstas nepaprasto vaizdo: daugybėje pravažiuojančių juodų sunkvežimių ant ryšulių sėdėjo kaip negyvi vyrai, moterys ir vaikai, o visuose keturiuose kampuose stovėjo su durtuvais ant šautuvų enkavedistai. Tuo metu taip pat dideliu greičiu pravažiavo toks pat sunkvežimis, kuriame klaikiu veidu stovėjo jauna moteris ir ant rankų laikė vienuose marškinėliuose pusnuogį kūdikį. Ji pati buvo vos tik suknele

apsivilkusi. Ryšulio nebuvo matyti. Ją pažinau nuo jos vaikystės. Ji buvo našlaitė, gerų žmonių išauginta ir gražiai išauklėta. Atrodė, kad ji užklupta nepajėgė nė reikalingiausių daiktų pasiimti ir net kūdikio tinkamai aprengti baision kelionėn. Jos vyro ten kartu nebuvo. Dabar ji važiavo į baisią nežinią. Vėjas taršė jos plaukus ir kūdikio marškinėlius. Iš keturių pusių švytėjo ant šautuvų enkavedistų durtuvai. Negalėjau nusikratyti minties, kad ji su kūdikiu važiuoja į mirtį. Tokių sunkvežimių į geležinkelių stotis tuo pat metu dardėjo vienas po kito tūkstančiai.

Nuėjęs į gimnaziją, neberadau nei to mokytojo, kuriam turėjau padėti tos dienos abiturientų egzamine, nei dalies tų mokinių, kurie turėjo tą dieną laikyti gimnazijos baigiamuosius egzaminus. Jie jau buvo dingę baugiai juoduose sunkvežimiuose.

Pirmomis deportacijų dienomis, enkavedistų netikėtai dieną ar naktį užklupti, ne kiekvienas pajėgė per jam leistą trumpą laiką pasiruošti baisiajai kelionei ir susiorientuoti, kas jam toje kelionėje ir ateityje bus reikalingiausia. Nuo pat suėmimo žmonės pateko į brutalių žmonių rankas. Su jais buvo elgiamasi lyg ne su žmonėmis, o kaip su negyvais daiktais. Sukimšti į gyvulinius užkaltais langais vagonus per vasaros karščius per dvidešimt ar daugiau dienų nebuvo iš vagonų išleidžiami, negavo maisto ir net ilgesnį laiką negavo vandens. Daugelis vyrų buvo atskirti nuo šeimų ir nuvežti kitur, negu jų šeimos buvo vežamos, toliau nieko vieni apie kitų likimą nežinodami ir skirtinguose kraštuose ir skirtinguose gulaguose baigdami savo gyvenimą. Kiti kelionėje buvo juos lydėjusių enkavedistų apgrobti, neteko įsidėtų reikalingiausių daiktų bei aprangos. Nebuvo slepiama, kad jie skirti likviduoti. Ką tas žodis "likviduoti" reiškė, daugumai dar nebuvo visiškai aišku. Jie buvo gabenami į labai žiaurius klimatus ten gyventi ir dirbti dažnai žmogui tiesiog nepakeliamomis sąlygomis. Dalis buvo nugabenta prie Ledynuotojo vandenyno, kur jie turėjo išsikasti sau duobes gyventi, apdengdami jas medžių šakomis. Žiemos šalčiai ir badas neleido jiems ten ilgai kentėti.

Išvežtieji lietuviai buvo išblaškyti po koncentracijos stovyklas, daugiausia labai žiauraus klimato kraštuose: Komi autonominėje respublikoje, Vorkutos srityje, Šiauriniame Sibire, Jakutijoje ir tolimoje labai šalto klimato Kolymoje, pačioje šiaurėje ties Japonija. Visur buvo sunkios žmonėms gyventi

sąlygos. Medicinos pagalbos jiems beveik nebuvo. Kai vienai vėžiu sergančiai lietuvei buvo leista iš šiaurinio Sibiro važiuoti į Krasnojarsko ligoninę operacijai, tai prekiniu laivu Janisiejaus upe ji kliavo tik į vieną pusę 7 dienas ir 7 naktis. Ir tai jai jau nebepagelbėjo.

Kaip ištremtieji greitai ištirpdavo koncentracijos stovyklose, arba gulaguose, parodo deportuotų lenkų likimas. Iš bolšvikų okupuotos rytinės Lenkijos 1939 metų vėlyvą rudenį buvo į Sibirą išvežta pusantro milijono žmonių. Kada po kurio laiko Roosevelto, Churchillio ir Stalino susitikime buvo nutarta organizuoti lenkų kariuomenę kariauti Afrikoje prieš vokiečius ir Stalinas sutiko visus išvežtuosius lenkus išleisti į užsienį, tai lenkai, visur savųjų beieškodami, jų besurado tik 150.000. Vadinasi, po pusantrų metų jų buvo išlikusi tik dešimtoji dalis. Reikia manyti, kad panašiu tempu jie mažino visų išvežtųjų skaičių.

Lyginant bolševikinį žmonių trėmimą su caro valdžios trėmimais į Sibirą, bolševikinis trėmimas pasirodo daug kartų žiauresnis už carinius trėmimus. Caro laikais buvo tremiami į Sibirą žmonės, tik nusikaltę įstatymams, o bolšvikai trėmė ir dabar tremia niekuo nenusikaltusius ir niekuo nepakaltinamus užgrobtų kraštų žmones ir net dar nusikalsti negalinčius kūdikius. Caro valdžia trėmė atskirus asmenis ar bendrai nusikaltusių asmenų grupes, bolševikai gi, vykdydami tautžudystę, tremia po dešimtis tūkstančių žmonių. Caro katorgoj dar buvo fizinės sąlygos gyventi ir išlikti, bolševikai gi tremia žmones ten, kur jie negalėtų išlikti. Bolševikai iš carų paveldėjo kai kuriuos tautų kolonizavimo metodus, bet jie su savo vykdoma tautžudyste daug kartų pralenkia kitų tautų persekiojimą tiek savo apimtimi, tiek savo žiaurumu — ypač žmonių kankinimu ir jų naikinimu. Tai tik rodo, kaip žmogus gali pasidaryti baisus, kada jis pasisavina klaidingas idėjas.

Mažiau bolševikinio žiaurumo patyrė tie, kurie buvo tik ištremti, bet nepateko į koncentracijos stovyklas.

Visoje Sovietų Sąjungoje ir ypač Sibire buvo labai tankus koncentracijos stovyklų tinklas, Solženicyno žodžiais sakant, tikras gulagų salynas, kuriame greitai tirpo ten sukimštųjų žmonių masės. Tai yra šimtų tūkstančių nukankintų lietuvių kančių vietos. Aplinkinė Taiga ir tundros — tai jų kapinynas. Ten amžiną prieglaudą ir poilsį po visų kančių rado geriausi mūsų krašto žmonės, geriausi patriotai,

mokslininkai, jaunimo auklėtojai, įvairių profesijų specialistai, nemaža dalis nepriklausomos Lietuvos mokyklose išauklėtos šviesuomenės ir daugybė kitų bolševikinei okupacijai nepriimtinų žmonių nuo paprasčiausio darbininko ir kuklaus ūkininko, iki iškilaus valstybininko, kilnaus dvasiškio ar užsitarnavusio aukšto laipsnio kario. Jie ten palaidojo ne tik savo kaulus, bet ir savo išlavintus protus, mokslinius, meninius ar visuomeninius sugebėjimus, jų gyvenimui ir darbui vadovavusias idėjas. Visi jie ten pateko vien dėl to, kad buvo ištikimi savo kraštui, kad mylėjo Lietuvą, jai dirbo ir kad bolševikinis okupantas negalėjo tikėtis juos palenkti savo pusėn ir padaryti juos savo tarnais. Jų išžudymas buvo mūsų tautinio elito naikinimas. Tai buvo mūsų tautos dvasinių ir kūrybinių jėgų naikinimas, jos dvasinio atsparumo gniuždinimas, jos ruošimas surusinimui ir subolševikinimui. Ypač buvo bolševikų užsimota prieš mokytojus — jaunosios kartos auklėtojus. Vien pirmųjų deportacijų dienomis jų buvo iš Lietuvos išvežta arti tūkstančio — daugiau, negu bet kurios kitos profesijos asmenų. Tai buvo plačiai suplanuotas ir užsimotas mūsų tautos žudymas.

Bet, kaip žinome, tie 34.260 išvežtųjų sudarė tik lietuvių deportacijų ir visos jiems suplanuotos tautžudystės pradžią. Prasidėjęs su vokiečiais karas tuo metu sutrukdė tolimesnes deportacijas. Bet, išvarę vokiečius iš Lietuvos, bolševikai deportacijas vykdė toliau ir išvežė dešimteriopai daugiau, negu per pirmąsias deportacijas. Ir po didžiųjų deportacijų įvairiomis formomis ir įvairiais pavadinimais jie lietuvius vežė iš Lietuvos dar daug metų, pvz. gabeno juos į darbus ir panašiai.

Kiek bolševikai lietuvių išžudė, kiek jų išvežė į gulagus ir kiek jų išliko gyvų, vyraujant Lietuvoje ir visoje Sovietų Sąjungoje bolševikinei sistemai, neįmanoma suskaičiuoti. Kaip matėme, Maskva buvo pareikalavusi išvežti 700.000 lietuvių. Skaičiuojama, kad išvežtųjų lietuvių skaičius buvo mažesnis. Tačiau kiti mano, kad vyriausias Lietuvos išvežimų ekzekutorius Suslovas negalėjo neįvykdyti išvežimų plano. Panaudojant įvairius duomenis, išvežtųjų ir išžudytųjų lietuvių priskaičiuojama tarp keturių ir penkių šimtų tūkstančių. Bet ir pusės milijono žmonių netekimas Lietuvai yra baisus nuostolis ir tautai baisi rusų padaryta skriauda. Tai pasibaisėtinas dvidešimtojo amžiaus žmonių traktavimas, tikra tautžudystė. Ištremta ir sunaikinta maždaug septintoji tautos dalis. Turint

tuos skaičius, jau negalima nė įsivaizduoti, kiek Lietuvos žmonės patyrė kančių, kiek liko našlaičių, išardytų šeimų. Jų visų kančios ir nelaimės susilieja į visos lietuvių tautos baisią nelaimę.

Tai svarstant, dar reikia pridėti, kad bolševikinis mūsų tautos naikinimas ir dabar dar nėra pasibaigęs. Dar daug dėl Lietuvos ir krikščionybės pasiaukojusių geriausių mūsų tautos sūnų ir dukterų kenčia bolševikiniuose kalėjimuose, koncentracijos stovyklose ir palaipsniui nuodijami psichiatrinėse ligoninėse.

Be fizinės tautžudystės, bolševikai mūsų krašte plačiausiai vykdo dvasinę tautžudystę. Panaudodami visas prievartos priemones, jie daro viską lietuviams surusinti, nureligint, paskandinti juos alkoholyje, sunaikinti jų moralę ir tautinį sąmoningumą.

Tų įvykių prisiminimas neturi nueiti į praeitį. Ir po daug metų jų negalime pamiršti. Lietuvių tauta niekada to nepamirš. Tų įvykių prisiminimas turi skatinti tautos atsparumą ir pasiryžimą kovoti dėl jos išlikimo ir siekti atlikti tai, ko žuvusieji nebegalėjo padaryti.

Mūsų tautos kankiniams priklauso mūsų jų kančių prasmės supratimas, jiems gili pagarba ir už juos malda ir mūsų protestas laisvajam pasauliui, vis dar nesuprantančiam mūsų tautai padarytų ir toliau daromų baisių skriaudų, nesuprantančiam r ir jam pačiam vis didėjančio pavojaus.

Pagarba mirusiems yra lietuviškosios kultūros dalis. Be dėkingumo ir pagarbos praeities didvyriams negalime kurti ateities. Pagarba praeičiai daros mus Pilėnų, Žalgirio karių ainiais, Valančiaus, Kudirkos, Basanavičiaus palikimo saugotojais.

Julius Sasnauskas, Vilnius

KAS YRA SOVIETŲ SĄJUNGA?

BIRUTĖ KEMĖŽAITĖ

Iki 1917 metų Rusijos imperija buvo apėmusi net 6-tą dalį visų žemynų. Tada Rusija buvo okupavusi daugiau kaip pusę Europos, visą šiaurinę Aziją ir dalį centrinės Azijos.

Pirmąsias komunistines K. Markso idėjas Rusijoje (ne jos okupuotuose kraštuose) paskleidė ruso V.I. Lenino vadovaujama Rusijos studentų ir nepatenkintų intelektualų slaptai veikianti grupė jau 1895 metais. Kurstydami ir įkalbėdami komunistines idėjas, jie sėkmingai veikė fabrikų darbininkų, kareivių ir jūrininkų tarpe.

Bolševikinio komunizmo sąvoka Rusijoje buvo tiesiogiai įprasminta, kada 1903 m. nuo Rusijos socialdemokratų partijos atsiskyrę kairieji, pasivadino tuo vardu. Neužmirškime, kad komunistinės visuomenės formacijos pirmoji fazė yra socializmas . . .

Kai 1917 m. spalio revoliucijoje bolševikiniai komunistai tapo laimėtojais, Sovietų kongrese (darbininkų tarybų suvažiavime) jie išstūmė laikinąją vyriausybę ir aukščiausiu valstybiniu organu pastatė Liaudies tarybų komisariatą, kurio pirmininku buvo V.I. Leninas.

Rusų disidento A. Solženicyno aiškinimas, kad komunizmą Rusijoje įkūrė "internacionaliniai komunistai", yra neteisingas. Kaip matome, jokio "internacionalinio komunizmo" tada dar nebuvo. Caristinės Rusijos okupuotoms tautoms daugiau niekas nerūpėjo, kaip tiktai kaip galima greičiau, pasinaudojant Rusijos vidaus suirute, išsivaduoti iš rusų priespaudos. Be to, bolševikai net neturėjo progos tam pavergtų tautų internacionalui sukomunistinti, nes civilinis karas (1918-1920) iš dalies sugriovė caristinę imperiją: dalis okupuotų tautų išsilaisvino ir sukūrė nepriklausomas valstybes, jų tarpe ir lietuviai. To karo pabaigoje bolševikų Raudonoji Armija buvo galutinė laimėtoja. Tada sovietinė Rusija pasidarė pirmąja ir vienintele komunistine valstybe pasaulyje.

Žodis "sovietai" yra rusų kilmės. Lietuviškai verčiamas "darbininkų taryba". Jis buvo pradėtas vartoti komitetų, atstovaujančių darbininkus, 1905 m. Rusijoje vykusiuose streikuose.

Žodžiu "sąjunga" stengiamasi pasauliui apdumti akis,

bandant įtikinti, kad tos valstybės, laisvu noru susijungusios, priėmė komunistinę santvarką ir kartu su Rusija yra lygios komunistiniame režime. Supraskite, ne sovietinė Rusija okupuoja kraštus, juos rusina, komunistina, persekioja, bet Sovietų Sąjunga: kartu ir jėga užgrobtos, prievarta į tą sąjungą įjungtos tautos.

Rusų emigrantai ir dabartiniai jų disidentai Vakarams aiškina, kad pasaulinė grėsmė yra ne Rusija, o internacionalinis komunizmas; esą jei sovietinė Rusija nebūtų komunistinė, tai ji neokupuotų kitų kraštų; įsigalėjęs Rusijoje komunizmas nesąs rusiškas, bet europietiškas. Supraskite, Marksas, kurio idėjomis praktiškai pasinaudojo Leninas, buvo europietis. Rusai reikalauja skirti komunistinį režimą nuo rusų tautos, aiškindami, kad į Rusiją jį atnešė "banditų gauja", užpuolusi ir išprievartavusi jų tautą.

Kaip jau minėjau, ne "internacionaliniai komunistai", kokių 1917 m. dar nebuvo, realizavo komunistines idėjas, bet rusų bolševikai — leninistai — per agentus ir rusiškąjį imperializmą (kitų kraštų okupavimą) pasaulyje plėsdami komunizmą, sukūrė "internacionalinius komunistus". Pabaltijo valstybės niekada nėra buvusios komunistinės. Tik dabar, Rusijai jas okupavus, jų tautos yra per prievartą rusinamos ir komunistinamos. Pirmiau Rusija okupuoja kurį nors kraštą ir tik tada tautai primeta savo komunistinį režimą, bet ne atvirkščiai. Tad *ne komunizmas, o Rusija yra pasauliui grėsmė ir sudaro problemą.* Siekiant sulaikyti pasaulyje komunizmo plėtrą, pirmiausia reikia išeiti į kovą *prieš rusiškąjį imperializmą:* užkirsti kelią naujų kraštų grobimui ir pareikalauti Rusiją pasitraukti iš Pabaltijo ir kitų okupuotų kraštų su visa savo "Sovietų Sąjungos" klastingo vardo priedanga, leidžiant jiems turėti savo nacionalistines nepriklausomybes.

Rusai kiekvieno režimo atveju vyriausybę apšaukia "banditų gauja". Jau 1869 metais išleistose P. Dolgorukovo knygose buvo siūloma *carų* režimą skirti nuo rusų tautos, ir carų valdžia buvo laikoma "banditų gauja", išprievartavusia rusų tautą. Jo nuomone, rusų tauta visados buvo ir yra gera; tik nuostabu, kad iš tos "geros" tautos kilusi jų valdžia visados yra baisi. Iš kur toji "gauja" galėjo gauti tiek daug žmonių, kad, anot Dolgorukovo, "savo tinklu apmegztų visą šalį?"

Vokietija tokiu pat būdu galėjo save teisinti dėl Hit-

lerio režimo, aiškinti, kad Hitlerio valdžia buvo "banditų gauja", išprievartavusi vokiečių tautą. Ir Khomeini režimą Iranas galėtų taip aiškinti.

Ar komunizmas yra rusiškas, ar europietiškas? Į šį klausimą labai taikliai ir logiškai atsako prof. Richardas Pipes (The Russian Review, 1979, gegužis), kad marksistinė doktrina, gimusi ir išspausdinta Vakarų Europoje, — Anglijoje, — Europoje neprigijo, neįsigalėjo, nors ji buvo pritaikyta kapitalistiniam kraštui. Idėjos, anot Pipes, negimdo praktiškų pasikeitimų, tiktai paskatina. Markso idėjos prigijo ir įsigalėjo tokioje žemėje, "kur joms buvo palankus klimatas ir dirva". Toliau Pipes sako: "Galėtume suprasti pasaulio juoką, jeigu antinaciniai vokiečiai būtų mėginę aiškinti nacizmo baisius darbus, visą kaltę suversdami Gobineau ir Houston Stewart Chamberlaino idėjoms".

Dietrichas Friede (5 metus išbuvęs Rusijos nelaisvėje) teigia, kad "tarp komunizmo ir rusiškumo esama esminės tapatybės...", kad "bolševizmas yra giliai įsišaknijęs sename rusiškume ir marksizme". Jis pabrėžia: "Nėra nei vienos srities, kurioje komunistai nebūtų caro paveldėtojai ir netęstų tradicinės rusiškosios politikos". Jo nuomone, tiktai balta spalva pavirto raudona. Panašiai mano ispanų sociologas ir filosofas J. Ortega y Gaset, teigdamas, kad Rusijos stiprybė esti jos "rusiškume, o ne komunistiškume". Tos pačios nuomonės yra ir anglų kultūros istorikas Arnoldas J. Toynbee, kad "bolševizmas vykdąs tik tai, ką Rusija yra dariusi per šimtmečius". Jie ir dauguma vakariečių neskiria ruso nuo komunizmo. Jie prieina išvadą, kad komunizmas yra pačių rusų kūnas ir kraujas, ir dėl to rusai nėra laisvi nuo atsakomybės . . .

Šių metų liepos mėn. "Akiračiuose" yra paduotos *imperialistinės* ruso disidento A. Solženicyno mintys iš jo straipsnio "Nesupratimas Rusijos reiškia pavojų Amerikai". "Foreign Affairs" (Spring, 1980) žurnale. Solženicynas rašo: "Neteisinga klišė, kad rusai esą sudaro "valdančią tautą" Sovietų Sąjungoje, yra aptemdžiusi vakariečių sąmonę. Rusai tokie nėra ir niekada nebuvo nuo pat 1917-tų metų. (...) Sovietų Sąjungoje nėra "valdančios tautos". Komunistų internacionalistams jos niekados nereikėjo. Sprendimas palikti rusų kalbą kaip oficialiąją kalbą buvo atliktas mechaniškai — viena kalba juk turėjo likti oficialia kalba. Šio sprendimo vienintelis rezultatas buvo rusų kalbos užteršimas. Rusai nebuvo

paskutiniai galvoti apie save, kaip apie valdančią klasę: jeigu prievartautojas kreipiasi į savo auką jos kalba, tai nesumenkina išprievartavimo akto".

Tai štai, Sovietų Sąjungoje uždarytus okupuotus kraštus Solženicynas Vakarams pristato kaip laisvai prisijungusius ir komunistine santvarka tolygius Rusijai, atmesdamas, kad toji komunistinė santvarka toms valstybėms buvo prievarta primesta. Sąmoningai paneigdamas rusiškąjį imperializmą ir sovietinės Rusijos politinę klastą pavergtas tautas sunaikinti (smaugti) jų pačių rankomis, Solženicynas aiškina, kad kiekviena Sovietų Sąjungos tauta turi savo kalba kalbančią komunistų partiją, kuri be Rusijos įsakymo (savanoriškai) prievartauja savo tautą, todėl "valdančios tautos" jiems nereikia. Ar lietuvis prievartauja lietuvį, ar rusas tą lietuvį prievartautų, prievartavimo veiksmas būtų tas pats.

Kitoje to paties straipsnio vietoje Solženicynas amerikiečiams padaro priekaištą, kad jie komunizmo neskiria nuo rusų tautos. Cituoju: "Paskutiniu metu amerikiečių politinių mokslininkų tarpe buvo įsivyravusi lengvabūdiška mintis, kad dvidešimtojo amžiaus įvykiai Rusijoje (o vėliau ir kituose kraštuose) nėra komunizmo išdava, nėra naujas reiškinys žmonijos istorijoje, bet turi šaknis rusų tautos charakteryje, išsivysčiusiame prieš daugelį amžių. Tokią pažiūrą vadinu rasistine".

Čia Solženicynas stengiasi prieštarauti, kad sovietinės Rusijos vykdoma svetimų kraštų okupacija, jų rusinimas, žmonių tautinis ir religinis persekiojimas, trėmimai į Sibirą, kankinimai bei žudymai nėra veiksmai, randami Rusijos praeities istorijoje, bet visiškai nauji reiškiniai.

Jau nuo 1768 m. Lietuva nešė rusų baudžiavą. Ji buvo okupuota, pradedant Caru Aleksiejum ir baigiant Mikalojum II-ju, daugiau negu 100 metų. Nors tada nebuvo komunizmo, bet lietuviai pergyveno tokius pat žiaurumus: kankinimą, kalinimus, į Sibirą trėmimus, rusinimą... Ir tada buvo persekiojami tikintieji (Kražių skerdynės). Tai kur gi tas skirtumas tarp imperialistinės Rusijos su caristiniu režimu ir imperialistinės Rusijos su komunistiniu režimu? Skirtumas tik tas, kad tada tuos žiaurumus vykdė į Dievą tikintys rusai, o dabar juos vykdo bedieviai. Komunizmo socialekonominės doktrinos santvarkoje vykdomas privatinės nuosavybės nusavinimas, pavergtųjų nureliginimas ir rusiškasis imperializmas keliauja drauge kaip trynukai. Tai tie patys rusai

su šiam moderniam laikotarpiui pritaikytu nauju režimu, turinčiu modernesnes priemones tam pačiam imperialistiniam tikslui siekti. Nepamirškime, kad ne tik gėris, bet ir blogis progresuoja... Anais caristiniais laikais kitų kraštų okupacija, rusinimas ir provoslavinimas buvo vykdomas "barbariškai" — atvirai, nesislepiant nuo pasaulio akių. Šiame laikotarpyje kitų kraštų okupavimą, rusinimą bei komunistinimą Rusija atlieka su "kultūringesniu" gudrumu: nuo pasaulio akių prisidengdama "Sovietų Sąjungos" vardo skraiste ir apsitvėrusi "geležinės uždangos" tvora. Ji žino, kad klastingos, gerai išvystytos propagandos, melagingos spaudos ir informacijos centrų žinių pakaks šių dienų sumaterialėjusiam, neįžvalgiam, tingirčiam galvoti, ištižusiam, naiviam pasauliui apakinti — įtikinti, kad ne Rusija, bet "Sovietų Sąjunga yra istoriniai atsakinga už šio laikotarpio imperialistinius bei komunistinius darbus.

A. Solženicynas tame pačiame straipsnyje skundžiasi, kad "per pirmus penkiolika "Sovietų Sąjungos" gyvavimo metų rusai, ukrainiečiai ir gudai turėjo pernešti smarkiausius komunizmo smūgius"...

Jeigu rusai kenčia nuo savo pačių krašte įvykusio revoliucinio perversmo, tai pačių rusų kaltė, kad jie per šimtmečius nesugebėjo išsiauklėti tokios tautos, kuri jiems duotų patenkinamą valdžią. Juk ir carų valdžia rusai nebuvo patenkinti, nors ji nebuvo komunistiška. Rusija nėra okupuota, ir jokia svetima tauta nėra rusams primetusi savo valios; todėl suprantama, kad rusams komunizmas yra didžiausias priešas. Tačiau Solženicyno įtikinėjimas, kad komunizmas (Sovietų Rusijos valstybinė santvarka) yra pasaulio ir okupuotų kraštų didžiausias priešas, yra imperialistinis. Būtų sunku konstatuoti Solženicyno "*nežinojimą*", kad Lietuva, Latvija, Estija ir kiti okupuoti kraštai, įjungti į "Sovietų Sąjungą" yra sovietinės Rusijos prievartos aukos, kad okupuotų kraštų tautos kenčia dvigubai: dėl praradimo savo krašto nepriklausomybės ir nuo prievarta joms primesto komunistinio režimo.

Rusijos disidentas A. Ginzburgas, atvykęs iš Sovietų Sąjungos į Vakarus, savo kalboje lietuviams siūlė nesiekti Lietuvos nepriklausomybės, bet kovoti kartu su rusais tiktai prieš komunizmą, kaip didžiausią grėsmę, o paskui pasilikti nekomunistinėje Rusijos valstybėje, įrodinėdamas, kad prieš 1917 metus lietuviams nebuvo blogai gyventi Rusijoje.

Tai matome, kaip lietuvių nepriklausomybės troškimą "paremia" tie fanatiški kovotojai už žmogaus teises . . .

Tačiau nesuprantamiausia yra tai, kad rusų emigrantų ir disidentų sampratą yra pasisavinusi net didelė dauguma okupuotų kraštų išeivių, visai negalvodama, kad, paneigdama *rusiškojo* imperializmo buvimą, ji tuo pačiu automatiškai pritaria savo tautų laisvam įsijungimui į Sovietų Sąjungą, tokiu būdu pati išduodama savo nepriklausomybę.

Prof. Antanas Maceina, straipsnyje "Nuo ko bėgome" (Į Laisvę, 1971 m.) siūlo rusų tautą skirti nuo komunizmo. Didžiausia pasauline grėsme jis laiko ne Rusiją, ne rusiškąjį imperializmą, bet komunizmą. Anot Maceinos, tiktai žlugus Rytuose komunizmui, tautos galės išsilaisvinti. Lietuvą okupavo ne Rusija ir ne rusai, bet komunizmas ir komunistai (be tautybės). Savo mintims paremti Maceina cituoja dr. J. Griniaus žodžius: "Lietuvos sovietinė okupacija pirmiausia yra komunistų darbas, nuo kurio kenčia ir patys rusai". A. Maceina komunizme įžiūri tiktai bedieviškumą, kaip didžiausią blogį ir iš to taško daro visas išvadas.

Ypač ryškiu rusų gynėju prisistato Tomas Venclova, maždaug prieš trejus metus iš okupuotos Lietuvos išleistas į Berkeley, Calif., universitetą 5-riems metams profesoriauti, nusprendęs pasilikti Vakaruose. 1977 m. "Metmenyse" straipsnyje "Rusai ir lietuviai" jis rašo: "Spalio revoliucija — anaiptol ne vien rusų, gal net pirmiausia nerusų reikalas". Štai tie nerusai: 1 lenkas, 3 gruzinai, 2 žydai, "labai daug latvių ir visai pakankamas skaičius lietuvių". Tokiu būdu pagal šiuos Venclovos paduotus duomenis gaunasi išvada, kad komunizmą Rusijoje įkūrė latviai ir lietuviai.

Toliau Venclova sako: "Čekoslovakijos malšinime dalyvavo daugybės tautų atstovai, neišskiriant lietuvių". Tačiau, anot Venclovos, tiktai iš rusų tarpo atsirado tokių, kurie ryžosi pereiti į vengrų ar čekų pusę.

Tai štai, ir Venclova paneigia Maskvos dominavimą "Sovietų Sąjungoje", kaip ir Solženicynas. Pabaltiečiai ir kitos pavergtos tautos yra tolygios Rusijai imperialistės ir agresorės. Vadinasi, ne Maskvos įsakymu, bet savo laisvu noru jos siunčia savo karius pavergti kitų tautų, joms užtraukti savo likimo, todėl dėl įvykių Čekoslovakijoje *jos* yra atsakingos.

Venclova rašo: "Rusija turėjo stiprių imperialistinių tendencijų; bet jos nėra amžinos ir nekintamos, lygiai kaip

vokiečių ar britų imperialistinės tendencijos, šiandien virtusios veikiau istoriniu prisiminimu".

Tačiau Rusijos imperija dar nėra virtusi prisiminimu. Kaip Afganistane įvykiai rodo, ji yra pačiame plėtimosi stiprume. Caristinei Rusijos imperijai 1917 metais apgriuvus, sovietinė Rusija griebėsi ją atstatyti, ir atstatymas jau yra toli pažengęs ir tebevykdomas su didele sėkme. Kas gali garantuoti, kad, nuvertus Rusijoje komunistinį režimą, jo vieton neįsigalės naujas režimas, gal pagrįstas religija ir dar žiauresnėm priemonėm persekios šiandien komunizmo subedievintus žmones, dar aktyviau tęs rusiškojo imperializmo tradiciją?!

T. Venclova ne tik rusų pateisinime, bet ir žydų atvejų apkaltina lietuvius. K. Baronas "Tėviškės Žiburiuose" pristato iš lenkų žurnalo "Kultūra" T. Venclovos atsakymą lenkų rašytojui Oskarui Milošiui. Cituoju: "Paskutiniu metu lietuvių *išeivijoje daug triukšmo sukėlė "Holocaust"* filmas, kuriame kalbama apie lietuvišką SS legijoną, likvidavusį Varšuvos getą. Formaliai imant, tokio legijono nebuvo; tik vienetai. Bet šia proga norėta ginti "tautos garbę", lyg kažką norint išgelbėti suktybe, verčiant visą kaltę vokiečiams ar net žydams. Tai rodo nevisai švarią sąžinę. Man, žmogui iš anapus, tai yra nesuprantama".

Tai, kaip matome, Sovietų Sąjungos imperija yra rusiško imperializmo išdava. Caristinė ir sovietinė imperija yra ta pati Rusijos imperija, tik su skirtingais vardais ir skirtinga spalva . . .

Štai rusų imperialistų klasta pavergtų tautų atžvilgiu: kai jos siekia nuo Rusijos atsiskirti, — reikalauti savo kraštams valstybinės nepriklausomybės, — tuomet rusai įrodinėja, kad tos tautos yra rusiškos, istoriškai neatskiriama Rusijos dalis. Tačiau, kai prireikia dėl Rusijos režimo "Sovietų Sąjungoje ką nors apkaltinti, tada jie tas tautas atskiria nuo rusų tautos, *pavadindami* "komunistų internacionalu", kad tokiu būdų kaltė kristų ant jų pečių ir "apšvarintų" rusus.

ATEITININKAMS 70 METŲ

P. M.

Ateitininkija kilo iš krikščioniųkų ir tautinių idealų ir ją išugdė jaunatviškas idealizmas ir optimizmas.

Šio šimtmečio pirmojo dešimtmečio pabaigoje pradėjo organizuotis lietuvių katalikų studentų universitetuose ir moksleivių gimnazijose būreliai. To Lietuvos jaunimo sąjūdžio atsiradimas neretai yra išvedamas kaip katalikiško jaunimo pasipriešinimas iš Rusijos sklindančiam materializmui ir nihilizmui. Tų pačių krikščioniškų ir tautinių idėjų ir siekimų jungiami, tie būreliai per trumpą laiką išaugo į didelę, veiklią ir labai reikšmingą organizaciją.

1910 metų rugsėjo mėn. Kaune pasirodė VI klasės gimnazisto Kazio Bizausko ranka rašytas žurnalas "Ateitis". Tais pat metais Maskvoje lietuviai katalikai studentai susitarė su kai kuriais lietuviais veikėjais Kaune leisti katalikišką jaunimui laikraštį. Išleido jį kaip priedą prie "Draugijos" ir jį taip pat pavadino "Ateitimi". Pirmas numeris išėjo 1911 metų vasario mėn. Jį redagavo Pranas Dovydaitis, o jam prakalbą parašė kun. Aleksandras Dambrauskas — Adomas Jakštas. Pagal "Ateities" žurnalo pavadinimą tada jau pradėjusi veikti lietuvių katalikų mokslus einančio jaunimo organizacija buvo pavadinta "Ateities" organizacija, o jos nariai — ateitininkais. Taigi šiuos metus galime laikyti sukaktuviniais metais — 70 metų nuo "Ateities" pasirodymo.

Taip gavo pradžią "Ateities" organizacija, siekianti ruošti moksleivius veikliais lietuviais inteligentais ir ugdyti juos pilnutinėmis asmenybėmis pagal šūkį "Visa atnaujinti Kristuje".

"Ateitis" buvo mokslus einančio lietuvių katalikiško jaunimo sutikta su entuziazmu. Mokyklose, kur tik buvo lietuvių moksleivių, slaptai kūrėsi ateitininkų būreliai. "Ateitis" juos traukė kaip organizacija, kurioje dalyvaudami jie galėjo savarankiškai auklėtis ir lavintis lietuviškoje ir katalikiškoje dvasioje. Ateitininkų susirinkimuose jie skaitydavo savo parašytus įvairiomis temomis referatus, diskutuodavo įvairius aktualius klausimus, svarstė savo siekimus bei idėjas, deklamuodavo eilėraščius, pratinosi susirinkimuose kalbėti ir taip praktiškai lavinosi ir auklėjosi. Aiškinosi lietuvių tautos pa-

dėtį ir jos išsilaisvinimo siekimus. Taip ateitininkų būreliuose augo jauni patriotai, kurie mokėsi ginti savo idėjas bei principus ir lavinosi visuomeninėje veikloje. Tuo "Ateities" organizacijos reikšmė jaunimui buvo labai didelė. Tautiškai ir pasaulėžiūriškai sąmonindama Lietuvos moksleiviją, ji nešė Lietuvai naują atgimimą.

Pirmojo pasaulinio karo tremtyje studentai ir moksleiviai ateitininkai ruošėsi Lietuvos atstatymui. Jie lankė miestuose nuo karo pasitraukusius lietuvius darbininkus, rūpinosi jų gyvenimu, jų apsaugojimu nuo bolševikinės revoliucijos įta kų ir jų grįžimu į Lietuvą.

Ateitininkų organizacijos veikloje subrendęs jaunimas davė didelį įnašą Lietuvą atkuriant ir ją apginant. Vyresnieji moksleiviai ateitininkai stojo savanoriais į organizuojamą Lietuvos kariuomenę ir ragino jaunus vyrus taip pat eiti savanoriais į kariuomenę. Kai kurie jų yra žuvę kovose, gindami savo kraštą.

Lietuvai nepriklausomybę atgavus, ateitininkai veikė visose gimnazijose ir kitokiose vidurinėse ir aukštesniosiose mokyklose. Įkūrus Lietuvos universitetą, ateitininkai jame buvo stipriausia studentų organizacija. Įgiję organizacinės veiklos patyrimo, į visuomeninę veiklą linkę ateitininkai laikė savo pareiga padėti ir kaimo jaunimui organizuotis ir veikti. Daug ateitininkų dalyvaudavo pavasarininkų veikloje, padėdami tai jaunimo organizacijai išaugti ir stiprėti. Jos vadovaujamuose organuose daugiausia dirbo studentai ateitininkai. Tuo būdu ateitininkai nesiribojo vien savo veikla, o reiškėsi ir kaip visuomenininkai.

Pagal ateitininkų amžių ir jų lankomas mokyklas, jie skirstėsi į moksleivius, studentus ir sendraugius, kurie jau buvo baigę mokslus ir išėję į gyvenimą. Ideologinius ir organizacinius ateitininkų principus suformulavo ir filosofiškai juos pagrindė vienas ateitininkų vadų Stasys Šalkauskis. 1927 metų reorganizacinėje konferencijoje Palangoje ateitininkai persiorganizavo į trilypę federaciją, susidedančią iš moksleivių, studentų ir sendraugių sąjungų. Lietuvos universitete studentai ateitininkai dar pasiskirstė į įvairių specialybių ir įvairiais vardais pasivadinusias korporacijas. Iš baigusių įvairių specialybių aukštuosius mokslus ateitininkų išėjo daug stiprių intelektualų, įvairių specialistų profesionalų, daug iškilių asmenybių, daug visų intelektinių profesijų darbininkų, įvairių organizacijų veikėjų bei vadų, kurie sudarė

Lietuvos krikščioniškosios visuomenės avangardą. Visose profesijose, įstaigose ir atsakingose pareigose buvo ateitininkų sendraugių. Nors ateitininkai yra ir nepolitinė organizacija, jie suvaidino labai svarbų vaidmenį ir politiniame gyvenime demokratiniame laikotarpyje, krikščionims demokratams valdant. Ypač ankstyvajame nepriklausomo gyvenimo laikotarpyje, kada labai trūko šviesuomenės, studentai ateitininkai ir politiniame gyvenime vaidino svarbų vaidmenį. Aplamai reikia pasakyti, kad nepriklausomybės laikais ateitininkų įtaka lietuvių katalikiškoje šviesuomenėje buvo labai didelė.

Sąlygos visuomeninei veiklai labai pasunkėjo po 1926 metų gruodžio perversmo. Ypač moksleivių ateitininkų veiklą apsunkino 1930 metų švietimo ministerio įsakymas, kuriuo buvo uždraustas moksleivių ateitininkų veikimas mokyklose. Nuo tada moksleiviai ateitininkai veikė slaptai. Slaptas veikimas padidino jų ryžtingumą ir jų skaičių.

Tremtyje atsikūrė visos trys Ateitininkų Federacijos sąjungos. Jos veikia ir išeivijoje, nors daugelyje kraštų viešoji liberalistinė nuotaika nėra palanki ateitininkų idėjoms ir neigiamai veikia jų idealizmą. Bet labiausiai ateitininkų vieningumą neigiamai paveikė ir labai pakenkė jų veiklai lietuvių katalikų politinis skilimas. Jaunesniuosius neigiamai veikia vyresniųjų nesusikalbėjimas. Savo nesutarimuose vyresnieji broliai ateitininkai dažnai tarp savęs pasirodo tolimesni negu pusbroliai.

Trumpai čia prisimindami ateitininkijos septyniasdešimt metų veiklos sukaktį, negalime susilaikyti nepasigėrėję jos atliktais darbais ir jos suvaidintu vaidmeniu. Linkime jai ir klaidžiuose išeivijos metuose vėl susirasti kelius į praeityje pergyventą idealizmą bei veiklos entuziazmą ir toliau vaidinti tą garbingą vaidmenį, kokį ji yra suvaidinusi praeityje.

Ateitininkai yra lietuvio dvasios amžinoji atžala. Ji sėmė įkvėpimą iš tautos dvasios sampratos ir mistikos ir savo veiklos vedančias linijas sutapatino su jos egzistenciniais siekimais ir tikslais.

Dr. Domas Jasaitis

Stasys Lušys

A.A. STASĮ LUŠĮ PRISIMENANT

STASYS RAUCKINAS

Velionis Stasys Lušys buvo gimęs 1903 m. rugpiūčio 17 d. Vaišnorių kaime, Šiaulių apskrityje. Mokėsi Šiaulių gimnazijoje, kurią baigė 1925 metais. Jo ankstyvieji visuomeninės veiklos žingsniai formavosi ir brendo ateitininkiškoje aplinkoje. Buvo judrus Šiaulių gimnazijos moksleivių ateitininkų kuopos narys. Jo energija, sumanumas ir aktyvumas reikštis kuopos veikloje buvo teigiamai vertinami ypatingai, kai jis tai darė drąsiai ir nuosaikiai. Būdamas septintoje klasėje, ypatingai pasižymėjo, pirmininkaudamas ateitininkų sporto sekcijai. Jo entuziazmas sportui, nuoširdus bendravi-

mas su visais sportuojančiais nariais išugdė sekciją į plačios apimties šakotą organizaciją, sutelkusią ne vien tik ateitininkus, bet ir būrį ateitininkams nepriklausančių moksleivių. Stasys sugebėjo sutelkti į sekciją ne vien eilinius narius, bet suorganizavo ir atitinkamą sporto vadovų štabą pratimams vadovauti.

Sekančiais mokslo metais Stasys Lušys buvo vienbalsiai išrinktas Šiaulių ateitininkų kuopos pirmininku. To meto gausi kuopa sudarė įvairių kuopelių, sekcijų, būrelių, ratelių bei kitokiais pavadinimais veikiančių padalinių. Kuopos pirmininkui St. Lušiui buvo pakankamai rūpesčio bei nelengvo darbo ruoštis baigiamiesiems egzaminams ir vadovauti didelei ateitininkų kuopai. Teko vadovauti sudėtingai organizacijai, atstovauti ateitininkams gimnazijoje ir palaikyti santykius su centro valdyba ir vietos katalikų organizacijomis. Tose pareigose išryškėjo St. Lūšio sugebėjimas vadovauti ir sutartinai dirbti su kuopos nariais bei pareigūnais ir bendrauti su kitokių nusistatymų žmonėmis.

1925 metais, baigęs gimnaziją, St. Lušys įstojo į Lietuvos Universiteto Teisių fakultetą, nusistatęs studijuoti ekonominius mokslus. Kaip jau ateitininkams žinomas buv. Šiaulių gimnazijos moksleivių ateitininkų pirmininkas, jis buvo tuoj įtrauktas į studentų ateitininkų veiklos sūkurius Kaune. Tuo metu studentai ateitininkai ypatingai domėjosi keliamais ateitininkų reorganizacijos klausimais. Intensyviai buvo ruošiami ir diskutuojami įvairūs projektai numatytai sušaukti reorganizacinei konferencijai Palangoje. Neatsisakinėdamas nuo siūlomų pareigų, jis įsijungė į organizacinį darbą konferencijai ruošti komitete bei įvairiose komisijose.

Lietuvos Universiteto Studentų Ateitininkų Draugovė, išaugusi iki 500 narių, nelaukdamas numatytos reorganizacinės konferencijos, jau 1925 metais pradėjo skirstytis į atskirus savarankiškus vienetus. Kitais metais St. Lušys įstojo į besiorganizuojančią studentų ateitininkų Kęstučio korporaciją, kuri jungė daugiausia studentus visuomenininkus. Įsikūrus daugiau savarankiškų studentų ateitininkų vienetų, jie visi susijungė į Lietuvos Universiteto Studentų Ateitininkų Sąjungą, kurios pirmininku buvo išrinktas St. Lušys, kaip jau pasižymėjęs organizaciniais sugebėjimais veiklus studentas. Šios naujai sukurtos institucijos uždaviniai buvo įvairūs ar bent pradžioje statute neįsakmiai aptarti. Sąjungos valdyba turėjo teisę pristatyti universitetui įregistruoti ar neregistruo-

ti susikuriančias studentų ateitininkų vardu organizacijas, koordinuoti jų veikimą, atstovauti ateitininkams universiteto vadovybėje, studentų atstovybėje bei palaikyti santykius su kitomis studentų organizacijomis. Be to, sąjungos valdybai, kaip koncentruotos ir gerai organizuotos jėgos vadovybei, teko atlikti ir kitus uždavinius už universiteto ribų.

Sąjungai tenkantiems uždaviniams atlikti reikėjo skirti daug laiko, energijos ir sugebėjimo, kartu reikėjo derinti savo veiklą su sąjungų, centro ir reorganizacijai pravesti vadovybių žygiais. St. Lušio sukalbamo charakterio ir įgyto organizacinio patyrimo dėka, reorganizacinis vyksmas progresavo be didesnių kliūčių. Būdamas ir moksleivių ateitininkų centro valdybos narys, St. Lušys rasdavo laisvesnį savaitgalį išvykti iš Kauno lankyti moksleivių ateitininkų kuopų joms supažindinti su ruošiamais reorganizacijos planais ir kviesti visus moksleivius ateitininkus dalyvauti Reorganizacinėje konferencijoje Palangoje. Kartu su Pranu Dielininkaičiu jis atliko visus paruošiamuosius darbus Palangoje, kad susitelkę iš visų Lietuvos vietovių tūkstančiai ateitininkų bei svečių turėtų pakankamai kur nakvoti, maitintis, posėdžiauti, sportuoti, dalyvauti "Nuvainikuotosios Vaidilutės" misterijoje ir kituose parengimuose. Visa tai buvo gerai suplanuota ir be priekaištų laiku atlikta.

Ateitininkų gausumas, plati veikla ir glaudus visų bendravimas, ruošiant viešus masinius parengimus, atkreipė to meto režimo vadovų dėmesį. Švietimo ministerio patvarkymu buvo uždrausta moksleivių ateitininkų veikla, neigiamai nustačiusi ateitininkus represijų atžvilgiu. Vytauto Didžiojo metais Ateitininkų Federacija, nebodama švietimo ministerio uždraudimo potvarkio, nutarė 1930 metų vasarą sušaukti Jubiliejinį Ateitininkų Kongresą Kaune, kviečiant jame dalyvauti ir moksleivius ateitininkus. Kongresui rengti komitete St. Lušys ėjo vicepirmininko pareigas. Ėjo tyli, tačiau atkakli kova tarp režimo pareigūnų ir Ateitininkų Federacijos valdybos bei kongresui rengti komiteto. St. Lušiui teko tose painiavose dalyvauti, jausti daromų kliūčių žalą, priešintis prieš režimo pareigūnų ir ypač prieš Kauno miesto burmistro pastangas trukdyti ateitininkams pravesti kongresą.

Režimo represijos prieš ateitininkus daugelį veiklių ateitininkų, iki tol ramiai dirbusių kultūrinėje srityje, sudomino politiniai klausimai, pasidarę daugiau aktualūs. Ir St. Lušys, 1930 metais baigęs universitetą, iki tol paskendęs ateitinin-

kiškoje veikloje, palaipsniui perėjo į politikos sritį. LKDP Centro Komitetas, norėdamas papildyti partijos vadovybės kadrus jaunesniosios kartos atstovais, turėjo kandidatų grupę. Ją sudarė ne rinkimų tvarka, bet buvo į ją kviečiami vyresniųjų kursų studentai ar jau studijas baigę veiklesnieji ateitininkai. Jie dalyvaudavo C. Komiteto posėdžiuose, keldavo klausimus diskusijose, duodavo pasiūlymų ir juos gindavo ir t.t. Nors kandidatai neturėjo balsavimo-sprendimo teisės, jie jautėsi esą vertingais Centro Komiteto dalyviais. St. Lušys, kandidato stažą atlikdamas, nuoširdžiai gilinosi į krikščioniškosios demokratijos idėjas ir jų realizavimą konkrečiame gyvenime. Jis teigiamai vertino LKD partijos pastangas kurti ir organizuoti Lietuvos sąrangą pagal krikščioniškosios demokratijos idėjas. Jis liko nuoširdžiu ir veikliu visuomenininku, pasiryžusiu nenuleisti rankų nė sunkiausiuose ir pavojinguose Lietuvos okupacijos metuose. Pirmosios bolševikų okupacijos metais jis buvo pogrindžio dalyvis. Okupantus išvijus, jis buvo paskirtas Prekybos, Pramonės ir Amatų Rūmų pirmininku. Vokiečių naciams nušalinus Lietuvos Laikinąją vyriausybę, Lušys, vėl rezistentas, pogrindyje siekęs visų rezistencinių grupių apsijungimo. Jam tarpininkaujant ir tam reikalui vadovaujant, po ilgų pasitarimų buvo prieita prie vieningo nusistatymo — sudarytas Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, sutrumpintai vadinamas VLIKu. Nuo VLIKo įsikūrimo St. Lušys dalyvavo jame, eidamas įvairias pareigas valdyboje ar taryboje. Su nedidelėm pertraukom jis atstovavo VLIKe krikščionių demokratų grupei ir yra daug prisidėjęs prie VLIKo nuosaikaus kitų organizacijų traktavimo bei tarpgrupinės santaikos įgyvendinimo pačiame VLIKe. Velionis Stasys mėgo ir sugebėjo sutarti ir dirbti su įvairių pažiūrų bei skirtingų nusistatymų žmonėmis ir net arčiau susidraugauti su tariamais politiniais priešininkais.

Stasy Lušys nesiribojo taip vadinama politine veikla VLIKe ar krikščionių demokratų vadovybėje. Vokietijoje veikė Lietuvių Sąjungos centro valdyboje, vadovavo Lietuvių Tremtinių Bendruomenės Regensburgo apygardai, JAV buvo LTB Bostono apylinkės pirmininku, atstovavo Lietuvių Katalikų Federacijai Bostono ALTo padalinyje, dirbo Brooklyne BALFo reikalų vedėju ir talkininkavo kitoms organizacijoms. Šalia kalbamų pareigų, kurių jis nevengdavo, daugiausia laiko jis skyrė krikščionims demokratams. Nuo 1950 metų išrinktas į LKDS Centro Komitetą, ištisus dešimtmečius, išskyrus trum-

KURSAI VILNIUJE

P. ANCIŠKIS

Okupavusi Lietuvą, Sovietų Sąjunga tuojau ėmėsi iš pagrindų pertvarkyti ir pakeisti jos auklėjimo sistemą. Ji buvo skubiai priderinta prie komunistinio auklėjimo reikalavimų, suderinta su Maskvos siekiamais komunistinio auklėjimo tikslais, su komunistų vartojamais mokymo metodais. Dažnai parinkta kitokia ir mokyklose vartojama mokomoji medžiaga, kad ji auklėtų komunistinį žmogų.

Sukomunistinus pavergtos tautos švietimą ir daug ką pakeitus žmonių gyvenime, vėliau atsirado planas įtraukti ir bent dalį jos išeivių jaunimo į sovietų kultūrinę orbitą. Taip lietuvių išeivių jaunimui atsirado Vilniuje kursai, kurie yra jau išleidę 8 kursantų laidas ir per 200 jiems skirtos indoktrinacijos kursą išėjusių jaunų lietuvių išeivių.

Pusiau viešai skelbiama, kad tai yra lietuvių kalbos kursai Vilniaus (dabar Kapsuko) universitete ir tuo pačiu įtaigojama, kad tai yra lietuvių institucija. Universiteto vardas padeda nuslėpti tikruosius kursų organizatorius, jų tikruosius šeimininkus ir pačių kursų tikslus. Be to, kursų ruošimas universitete įtaigoja, kad Lietuva yra tokius kursus ruošti galinti ir savarankiška valstybė, tuo prieš kursų klausytojus maskuojant faktą, kad ji yra okupuota. Kartu tokių kursų ruošimas įtaigoja, kad lietuvių kalba yra labai respektuojama ir kad rūpinamasi išeivių lietuvių kalbos išlaikymu ir geru jos mokėjimu.

Bet iš tikrųjų yra kitaip. Tuos kursus organizuoja ir išlaiko ne Vilniaus universitetas, o Maskvos okupuotai Lietu-

---

pas pertraukas, jame dirbo, eidamas įvairias pareigas. Visuomeninėje veikloje ir spaudoje jis reiškėsi pozityviai ir nuosaikiai, niekam nekliudydamas veikti. Ką beveikdamas, jis tik kūrė, negriovė. Visą gyvenimą liko ištikimas studentų ateitininkų Kęstučio korporacijos pasirinktam šūkiui "Forter, constanter".

Stasys Lušys mirė 1980 metų gruodžio 17 dieną. Palaidotas Bostone. Didžiame liūdesyje pasiliko žmona Marija, dukterys Vida Penikienė ir Irena Veitienė su šeimomis.

vai duota "Ryšiams su užsienio lietuviais palaikyti 'Tėviškės' draugija" ir, suprantama, ji, kaip maskvinės institucijos padalinys, nieko gera Lietuvai nežada. Tad tų kursų veikimas sukėlė didelį lietuvių išeivijos šviesuomenės susirūpinimą, kad, juos lankydamas, jų jaunimas patenka į sovietų auklėjimo sferą ir kai kurių jų įstaigų globą. Bet kartu patiriame, kad yra nemaža išeivių, kurie, palaikydami bei gindami lietuvių išeivių bendradarbiavimą su Lietuvos pavergėjo statytiniais, dažniausiai okupacinių įstaigų pareigūnais, palaiko išeiviuose mintį, kad jaunimui reikia tais kursais pasinaudoti. Jie daugiausia argumentuoja tuo, kad jaunimas, juos belankydamas, pamato savo tėvų žemę, senąjį Vilnių ir kitas turistams lankyti paskirtas vietas, išklauso nemaža paskaitų lietuvių kalbos, literatūros ir Lietuvos istorijos klausimais ir kitokiomis lietuviškąjį gyvenimą liečiančiomis temomis ir tuo sustiprina savo Lietuvos pažinimą.

Kitaip apie tuos kursus manantieji išeiviai jų lankymą vertina daugiau neigiamai, argumentuodami, kad juose dėstomi dalykai, ypač Lietuvos istorija, literatūra ir Lietuvos nepriklausomybę bei okupaciją liečiantieji klausimai nušviečiami tendencingai ir okupantui palankioje dvasioje ir kad tuose kursuose apie pusę paskaitų yra skirtos komunizmo ideologijos, jo istorijos ir jo pasaulyje įgyvendinimo klausimams.

Nežiūrint, kad tie kursai nėra naujas dalykas, kalbamos diskusijos nesibaigia ir negali baigtis, nes jos liečia lietuvių tautai gyvybinį klausimą. Jei kam ir priimtina, kad jaunimas gali su Maskvos pagalba pamatyti savo kraštą, tai apskritai išeivijai negali būti priimtina, kad jos jaunimas bent tam tikrą laiką yra auklėjamas pagal Maskvos planus ir kad jame būtų skiepijamos klaidingos, šiuo atveju komunistinės, idėjos ir kad jame būtų skleidžiamos rusiškos įtakos.

Pažiūros Lietuvos okupacijos klausimu

Išeivių pažiūrų apie Vilniaus kursus skirtingumas iš dalies priklauso nuo to, kokiai jų kartai jie priklauso. Nuo to iš dalies priklauso ir jų pažiūros apie Lietuvos okupantą ir jos ateitį. Senosios kartos — nepriklausomybės kovų savanorių ir nepriklausomos Lietuvos laikų išeiviai okupantą vertina kaip įsibrovėlį į Lietuvą, kaip jos pavergėją, ir jos išlaisvinimą laiko svarbiausiu lietuvių uždaviniu. Jų pažiūros okupanto atžvilgiu yra griežčiausios. Nors jie ir nemato greito išlaisvinimo, tačiau vis tiek jo laukia, Lietuvoje nesilanko

ir jos išlaisvinimo kovą remia pinigais ir savo veikla laisvinimo institucijose bei organizacijose. Daugelis jų vis dar neprarado vilties sugrįžti į išlaisvintą savo tėvynę.

Po jų sekusią kartą galima vadinti partizanų karta, tai yra karta, kuri priešinosi bolševikiškiems ir vokiškiems okupantams; bolševikų kariuomenei vėl Lietuvą okupuojant, pasitraukė į miškus ir ilgai kovojo su bolševikų kariais ir su subolševikėjusiais okupanto tarnais. Didelis kovotojų skaičius žuvo kovose (prileidžiama, apie 40 tūkstančių), kiti po ilgų kovų patikėjo okupanto paskelbtai apgaulingai amnestijai, padėjo ginklus ir buvo sunaikinti kalėjimuose ir koncentracijos stovyklose.

Dalis tos kartos, daugiausia su tėvais, pasitraukė į Vakarus, kur išėjo mokslus, įsigijo vertingas profesijas, susirado gerai atlyginamas tarnybas ir apie grįžimą į Lietuvą negalvoja. Dauguma jų jau mažiau išgyvena tautos okupacinę priespaudą, negu senoji karta, kurios nusiteikimus ir išsilaisvinimo viltis dauguma jų vertina jau skeptiškai.

Prie šios kartos reikia priskirti ir išeivijos pirmame dešimtmetyje užsienyje gimę lietuviai. Visi jie sudaro viduriniąją kartą. Daugelio jų vaikai jau nebemoka lietuviškai, ir jų tėvai dėl to nesijaudina.

Trečiąją išeivijos kartą sudaro trečiame šio amžiaus ketvirtyje išeivijoje gimę lietuviai. Lietuvos jie nematė. Apie ją jie girdėjo iš savo senelių ir lituanistinėje mokykloje. Neturėdami progos pažinti Lietuvos ir jos gyvenimo, jie ir negalėjo jos labai pamilti. Anot vieno Lietuvoje besilankiusio jaunuolio, Lietuvos žemė, jo matyta Vilniuje, Kaune ir dar kai kur kitur, jam nieko nesakanti, ir jis su ja jokio ryšio nejautė. Jo ir okupanto bei jo tikslų supratimas dažnai nėra teisingas ir vispusiškas.

Tos kartos jaunimą okupantas verbuoja per savo atstovybes užsienyje į Vilniuje jo organizuojamus kursus ir padeda jiems į juos nuvykti ir juos išeiti palankiausiomis sąlygomis.

Kas yra "Tėviškės" draugija?

Užgrobtų tautų išeiviams daugiau savo kontrolėje laikyti Sovietų Sąjunga turi joms sudariusi vadinamus kultūriniams ryšiams su tautiečiais užsienyje palaikyti komitetus. Jie vadinami "Tėviškės" draugijomis. Tie komitetai yra diriguojami iš vieno centro Maskvoje, kuris turi tą patį, tik rusišką "Rodinos" pavadinimą. "Tėviškės" draugijos pavadinimas atsirado

neseniai. Anksčiau ji buvo vadinama trumpiau, būtent "Kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje draugija". "Tėviškė" yra tik atžala. Ją maitinančios šaknys ateina iš "Rodinos" ir kitų Maskvos uždavinių siekiančių įstaigų. Ji siekia ne lietuviškų, o rusiškai komunistinių tikslų. Ir jos organizuojami vadinami lietuvių kalbos kursai, suprantama, tarnauja ne lietuvių tautai ir ne lietuviams. Ji yra atsakinga, kad kursams numatyta indoktrinacija būtų pilnai įvykdyta.

Kaip į Vakarus pabėgęs latvis NKVD majoras Imantas Lešinskis, dirbęs kultūrinių ryšių komitete, atskleidė, "Rodina" su visais savo pavergtų tautų skyriais nesanti jokia draugija, o tik po draugijos priedanga veikianti NKVD įstaiga su savo skyriais tose tautose. Bet besinaudojantys "Tėviškės" parama ir globa neatpažįsta juos globojančios ir prižiūrinčios įstaigos, kurios žmonės juos prižiūri ir juos lydi visose išvykose.

Tų kultūrinių ryšių komitetų tikslas, pasak Imanto Lešinskio, yra skaldyti ir kiek galima naikinti išeivių politinę veiklą, per savo agentus, įkalbant, kad jie turi nusigręžti nuo esamų politinių organizacijų, ieškoti naujų kelių ir bendrauti su tauta tėvynėje, suprantama, su okupanto pastatytais ir komunistų partijai ištikimais jų tarnautojais. Kartu stengiamasi išeivius įtikinti, kad rusų pavergtuose kraštuose gyvenimas yra žymiai pagerėjęs ir kad nebėra reikalo siekti išsilaisvinimo. Tam tikslui įgyvendinti "Tėviškės" yra siunčiami į užsienį menininkai ir kitokie veikėjai ir leidžiami išeiviams laikraščiai (lietuviams "Gimtasis kraštas", latviams "Dzimtines balsas") ir kitais keliais išeiviai kiršinami prieš jų vadus bei veikėjus, keliami tarp jų nesutarimai bei nepasitikėjimas vienų kitais ir ypač jų turimomis politinėmis organizacijomis, juos įtaigojant jas sunaikinti. Kartu siekia išeivijos jaunimą atskirti nuo patriotiškai nusiteikusios vyriausiosios kartos ir jį paveikti — neutralizuoti jo tautinį išauklėjimą ir jį padaryti mažiau atspariu pavergėjo propagandai. Kursus lankančiam jaunimui sunku suprasti bei atpažinti juos organizuojančios ir juos pravedančios institucijos planus bei jos vykdomus uždavinius.

Kursuose dėstomi mokslai

Lietuvių kalbos paskaitos yra tai, kas jaunimą patraukia į kursus. Iš klausytojų pasisakymų atrodo, kad tos paskaitos užima apie pusę laiko. Kita kursų laiko dalis yra skirta klau-

sytojams supažindinti su komunistų partijos filosofija ir kitais jaunimui indoktrinuoti klausimais. Bet kumunistinėje sistemoje smegenų plovimas nesibaigia partijos doktrinos ir jos istorijos išdėstymu, kitaip tariant, komunistiniais mokslais. Komunistinėje santvarkoje reikalaujama, kad visi bet kur mokykloje dėstomi mokslai prisidėtų prie komunistinio auklėjimo ir vadinamos komunizmo statybos. Komunizmas nepripažįsta jo atžvilgiu neutralių mokslų. Visi visų sričių ir visų laipsnių mokslai turi būti palenkti komunistiniam auklėjimui. Juose negali būti objektyvaus dėstymo. Kai, bolševikams grįžus Lietuvon, anksčiau dirbę ir Lietuvoje pasilikę aukštųjų mokyklų profesoriai bandė ir toliau taip pat dirbti — objektyviai dėstyti savo mokslus, jie buvo partijos apkaltinti buržuaziniu mokymu — objektyvizmu ir buvo priversti viešai prisipažinti prie tos savo klaidos, apgailestauti savo neprisitaikymą ir pasižadėti toliau savo mokslus dėstyti pagal marksizmo-leninizmo doktriną.

Lietuvą Sovietų Sąjungai okupavus, anksčiau Lietuvoje buvę nešališkai paruošti skaičiavimo uždavinynai nebetiko naudoti mokyklose, nes jų uždaviniai buvo nekomunistiški ir neprisiėdėjo prie vaikų komunistinio auklėjimo. Skubiai buvo išversti ir išspausdinti Sovietų Sąjungos mokyklose vartojami skaičiavimo uždavinynai, kuriuose uždaviniai buvo su komunistiniu turiniu — kur buvo apskaičiuojami komjaunuolių, raudonarmiečių, kolūkiečių ir partinių veikėjų veiklos įvykiai, kurie, sprendžiant uždavinius, įvestų vaikus į komunistinio gyvenimo supratimą ir kartu ugdytų palankų nusiteikimą komunizmui ir neapykantą jo priešams.

Panašiai turi būti pritaikyti ir visi kiti mokslai, net ir vaikų darželio pašnekesiai, kad jie auklėtų kovingus komunistus ir tuo būdu dalyvautų komunizmo statyboje. Nežiūrint, kaip einamas mokslas būtų techniškas, jame vis tiek turi būti išryškinti tie jo atžvilgiai, kurie gali patarnauti komu nizmo įgyvendinimui.

Objektyvumas komunistiniame mokyme ir auklėjime yra pasmerktas kaip objektyvizmas. Mokymas ir auklėjimas turi būti pagrįsti ne objektyvumu, o komunistiniu tendencingumu arba, kaip Lietuvoje tą terminą sulietuvino, kryptingumu. Bet mokytojas turi taip savo dėstomus dalykus pritaikyti ir juos taip psichologiškai perduoti, kad klausytojai nejaustų

to kryptingumo ir jį priimtų kaip tikrą bolševikų skelbiamą tiesą.

Bolševikų kryptingumą sustiprina ir taip pat kryptinga jų tiesos filosofija. Jiems teisinga yra ne tai, kas atitinka tikrovę, bet tai, kas jiems naudinga, arba, kaip jie sako, kas prisideda prie socializmo statybos ir kaip partija moko. Teisingumą, atitinkantį tikrovę, jie vadina buržuaziniu teisingumu ir jį smerkia. Populiarindami savo teisingumo supratimą, jie aiškina, kad teisinga yra ne tai, kaip yra, o kaip, partijos aiškinimu, turi būti. Kai jie pritaiko tai pvz. istorijos įvykių supratimui, gaunasi dideli tiesos iškraipymai.

Suprantama, kad nuo to principo negali nutolti ir Vilniaus kursų dėstytojai. Tik jie turi savo tezes formuluoti ir visas psichologines sąlygas panaudoti taip, kad klausytojai to nejustų. Bet iš tikrųjų jie savo tikslo nepasiekia, nes iš Amerikos, Kanados ir kitų laisvų kraštų nuvykę klausytojai lengvai mato tiesos iškraipymus. Kaip rašo tuos kursus baigusi kanadietė Ašaka, "manau, kad nė vienas kursantas nepatikėjo, ką dėstytojai sakė apie filosofiją, religiją ir istoriją" ("Tėviškės Žiburiai", 1977 m. balandžio 14 d.). Dauguma klausytojų, būdami tais klausimais informuoti bei pasiskaitę, mato komunistų dėstytojų tiesos iškraipymus ir žiauriai klastojamą Lietuvos istoriją. Bet mažiau informuotiems, mažiau kritiškiems ir į kairumą palinkusiems jauniems žmonėms toks tų kursų dėstytojų prie jų svarstomų klausimų priėjimas gali imponuoti nagrinėjamų įvykių aiškinimo kitoniškumu, "naujumu" ir tariamu mokslingumu, gali nustelbti jų jau anksčiau turėtą tų dalykų netvirtą žinojimą ir paveikti jų pažiūras komunizmui palankesne prasme. Tiesos kursuose dėstomais klausimais jų klausytojai negalėjo sužinoti, o tik, pasiklausė propagandos — jaunų smegenų plovimo — susipažino su sovietiniu mokymu ir pamatė, kaip jis skirtingas nuo Vakarų mokymo bei auklėjimo sampratos. Jei Vakarų kultūroje jie matė auklėjimą, kuris reiškia žmogaus individo ir asmenybės ugdymą, įvedant jį į kultūrą, į objektyvų žinojimą, tai okupuotame krašte jie pamatė sovietišką auklėjimą bei mokslinimą, kuris siekia pavergtas tautas asimiliuoti ir tuo keliu pavergti pasaulį.

Išeivijos jaunimo pažiūra apie Vilniaus kursus

Išeivijos jaunimo susidomėjimą Vilniaus indoktrinaciniais kursais galima išaiškinti dviem jo tendencijom, pasirodančiom

jo paties pasisakymuose spaudoje: 1. jo dalies linkimu į marksizmą ir 2. jo noru pamatyti Lietuvą kartu su jo įsitikinimu, kad jis yra tiek subrendęs, kad jo jau nebegali paveikti jokia bolšvikinė propaganda.

Nors ir pasigendame išeivijoje išaugusiame jaunime tvirtesnio patriotizmo (jis neturėjo nė sąlygų, palankių gilesniam patriotiniam subrendimui), bet nematome jame ir aiškesnio linkimo į marksizmą. Hipių "naujosios kultūros" siekiantis sąjūdis kai kam padarė įtaką ta linkme, bet, pairus tam sąjūdžiui, jo sekėjų kairumas kiek nubluko. Kai kur tikinama, kad Markso filosofija šiais laikais yra populiariausia iš visų filosofinių krypčių Amerikos universitetuose, kuriuose nemaža marksistų profesorių savo mokslo veikalais parėmė jaunimo jei ne aiškų sukairėjimą, tei bent stiprią libralistinę dvasią, kuri susilpnino antikomunistinį nusistatymą.

Antra, jaunimas nemano, kad kursų paskaitos galėtų jį paveikti jų ruošėjų pageidaujama prasme. Studijuojantis jaunimas jaučiasi pakankamai subrendęs intelektuališkai, kad propagandinės paskaitos galėtų padaryti įtaką jo nusistatymams bei pažiūroms. Todėl jaunimo yra atmetama vyresniųjų baimė, kad Vilniuje klausomos paskaitos galėtų būti jam pavojingos.

Tą pažiūrą išdėsto jau čia minėta kanadietė Ašaka, baigusi tuos kursus. Sutikdamas, kad kursai nėra be propagandos, tačiau ji mano, kad nė vienas kursantas netikėjo, ką dėstytojai sakė savo paskaitose: "Negaliu patikėti, kad per paskaitos valandą dėstytojas gali pakeisti subrendusio žmogaus nuomonę". "Per propagandines paskaitas turėjome progos išgirsti, kaip žiauriai iškraipyta yra mūsų istorija". "Vilniaus kursai leidžia jaunimui, kas kitaip neįmanoma, pamatyti Lietuvą, praleisti daug laiko su giminėm, susipažinti su Vilnium ir Lietuvos jaunimu". "Galbūtų Vilniaus kursai nėra geriausi lituanistikoje, bet šiuo tarpu jie duoda progos ilgiau pabūti Lietuvoje, visą laiką kalbėti tik lietuviškai ir pajusti lietuvišką dvasią, kuri dar nėra nei numirus, nei persunkta sovietine įtaka" (Tėviškės Žiburiai, ten pat).

Per ekskursijas kursantai aplankė vieną kolūkį, Kauną, Palangą, Anykščius Trakus, Rumšiškes, Druskininkus ir patį Vilnių — jo senamiestį, etnografinį muziejų, meno galeriją. Matė Baranausko ir Čiurlionio namus, Puntuką, Trakų pilį, Baltijos jūrą ir Lietuvos gamtą.

Bet tai buvo okupanto planas parodyti visas tas vieta ,

jo parinktas išeivijos jaunimui. Tos vietos yra turistinės, paruoštos rodyti ir gali daug kuo lankytojams imponuoti. Bet išeiviai kursantai nematė daug daugiau dalykų, kurie yra būdingi okupuoto krašto gyvenimui, bet kurie nėra turistams rodomi, o yra kaip tik nuo jų slepiami. Kursantai buvo Vilniuje, kada aukštųjų mokyklų studentai buvo išvykę į darbus. Jiems nebuvo parodytos uždarytos ir išniekintos Vilniaus šventovės, nebuvo parodyti nei vidutiniai bei silpnai besiverčiantieji kolūkiai su juose kolūkiečių gyvenimu.

Reikia tikėti, kad Ašakos ir kitų anuos kursus baigusių asmenų pasisakymai ir jų noras pamatyti Lietuvą buvo tikrai nuoširdūs. Bet kartu reikia skaitytis su faktu, kad kiekvienas kursantų ten susiduria pirmą kartą su daugeliu naujų, anksčiau niekur nesutiktų problemų, teorijų bei idėjų, kurioms jie nėra pasiruošę ir kurios nelengva pačiam kritiškai priimti, kada tuo tarpu dėstytojai yra gerai pasiruošę ir iškalbingi savo klausimų specialistai, kurie gali gerai numatyti, kaip klausytojus galima geriausiai įtikinti, dėstant tendencingus komunistinius mokslus. Taip pat ir lankomos turistinės vietos, kursantams apibūdinamos įvadinėmis trumpomis bei taikliomis pastabomis juos nuteikia nekritikuojančiam tų vietovių supratimui, suprantama, komunizmo naudai.

Suprantant, kad komunistų mokymas ir ekskursijoms vadovavimas negali remtis objektyvumu, o turi būti kryptinis, tada suprantame, kad visi kursai yra taip organizuoti, kad juose dėstymas ir kitoks veikimas yra sutelktas į vieną tikslą — paveikti iš nekomunistinės visuomenės atvykusį jaunimą taip, kad jis to nepajustų ir net neįtartų. Kaip kartą pogrindinėje "Aušroje" buvo rašyta apie bolševikinės indoktrinacijos metodus, komunistai žmonėms indoktrinuoti yra sukūrę labai detalią, gerai išmąstytą ir gerų to klausimo specialistų paruoštą sistemą. Joje yra numatyti įvairiausi psichologiniai galimumai bei niuansai, kurių indoktrinuojamas asmuo neturi ir negali pajusti ir kurių panaudojimo jis tačiau negali išvengti. Įvairiomis progomis vienu kitu nekaltu žodžiu ir sąmoningai neatpažįstamomis sugestijomis lyg tarp ko kita pasakoma, kaip atrodo, nesvarbūs ir dėmesio neverti dalykai. Bet tai padaroma sąmoningai, kad jie praeitų nekritikuojami ir neatmetami ir nejučiomis pasiliktų pasąmonyje.

Kursantai praleidžia šešias savaites jiems sudarytoje specialioje, propaganda ir indoktrinacija mokamai pagrįstoje aplinkoje, kur nevisada aišku, kam verta ir kam neverta tikėti.

Panaudojant alegoriją, neperdedant galima pasakyti, kad mokslas kursuose yra užduodytas komunizmo ir rusiškumo nuodais. Diskusijose dėl Vilniaus kursų žalingos įtakos juos baigę jaunuoliai pasisako, kad jiems jie jokios įtakos nepadarė. "Iš Toronto jaunimo jau yra 11 asmenų, kurie dalyvavo tuose kursuose. Kuris iš mūsų yra bent truputį paraudęs? — klausia Ašaka 1977 metų "Tėviškės Žiburiuose".

Tačiau tas Ašakos slapyvardžiu pasirašiusios kalbamų kursų absolventės kursantų sukomunistinimo paneigimas dar nepaneigia kito prileidimo, kad jie, nors ir jaunimo nesukomunistindami, vis tiek darė jam įtakų. Suprantama, tų įtakų negalima apibendrinti, ir tuo klausimu atskiri buvę tų kursų klausytojai pasisako skirtingai. Pvz. Ašaka suprato Lietuvos istorijos dėstytojo tendencingumą ir rašė, kad "turėjome progos išgirsti, kaip žiauriai iškraipyta mūsų istorija"; tuo tarpu kitas, jau kolegiją bebaigiąs profesoriaus sūnus rašė, kad jam įdomiausios buvo prof. Jurginio Lietuvos istorijos paskaitos ("Akiračiai", 1975 m. sausio nr. 65 p.). Vadinasi, jis to žiauraus iškraipymo nejuto ir tur būt Lietuvos istoriją iškraipančiam profesoriui tikėjo. Šiuo atveju okupantas laimėjo dvejopai: sustiprino komunisto profesoriaus autoritetą ir įdiegė klausytojams iškraipytą, rusams palankią pažiūrą apie Lietuvos praeitį.

Sutinkant su Ašakos teigimu, neteko niekur girdėti, kad Vilniaus kursai būtų ką jau sukomunistinę. Bet, jei jie visiškai neturėtų reikšmės, Maskva jų neruoštų ir nedarytų didelių išlaidų. Jei ji tuos kursus ir toliau kasmet organizuoja, tai, matyti, jie pateisina jos tikslus ir jiems padarytas išlaidas. Mes nežinome, ką jie yra davę jų klausytojams ir kokias jie paskleidė įtakas. Bet tų kursų šeimininkai, be abejo, žino, ką ir kokiose srityse jie yra pasiekę. Neturime pagrindo spręsti, kad jie tais kursais būtų nusivylę.

Be abejo, ir anų kursų šeimininkai nelaukia, kad, juos baigdami, jų klausytojai grįš namo jau pakeitę savo spalvą, sukomunistėdami. Jie turi labai didelį savo propagandos ir indoktrinacijos patyrimą įvairiausiose sąlygose ir žino, ko ir kur galima laukti. Bet, antraip vertus, mes matome, kad bolševikai su savo propaganda daug kur laimi ir pasaulyje progresuoja. Europoje ir Pietų Amerikoje daugelyje kraštų stipriausia komunistų atrama yra studentija. Panaši tendencija buvo sustiprėjusi ir Amerikoje hipių laikais, kada studentija

su spalvotaisiais beveik atvirai kalbėjo apie revoliuciją. Vadovavo komunistai.

Jaunimo nusiteikimą Vilniaus kursų atžvilgiu galima suvesti į šį minčių sugrupavimą.

1. Jaunimo nusiteikimų neigiamų įtakų ir komunistinimo mo galimumus atitinka ir tai, kad šiuo metu gali būti pirmasis komunistų tikslas, arba pirmoji propagandos pakopa, lietuviškoje išeivijoje ne tiesiog komunistinti jos jaunimą, o susilpninti jos prieškomunistinį nusistatymą. Vyresnioji išeivijos karta, kaip matėme, yra tvirtai antikomunistinė, ir ji tą savo antikomunistinį nusistatymą stengiasi perduoti ir jaunimui. Siekdamas antikomunistinį nusistatymą jaunojoje kartoje susilpninti, okupantas siekia turėti joje įtakos: jei ir neįgyti jaunų žmonių palankumo, tai bent sumažinti išeiviuose esantį komunizmui nepalankumą. Dėstytojais ir vadovais parenkami simpatingi žmonės, kurie, nors ir būdami užgrūdinti komunistai, turi įsigyti savo jaunuose klausytojuose simpatiją ir tuo pačiu kursų patrauklumą. Tuos, kursus organizuodama, valdžia siekia iš laisvojo pasaulio jai palankius žmones padaryti savaisiais.

2. Kitas tų kursų tikslas gali būti Sovietų Sąjungos įtakos plėtimas lietuvių išeivijos jaunojoje kartoje, o per ją ir apskritai už Sovietų Sąjungos ribų. Iš kursus baigusių negirdėti jų rodomo jais nepasitenkinimo. Iš dalies tai galima aiškinti jų pasitenkinimu galėjimu pamatyti Lietuvą. Bet kai kurių jų ir pačių kursų stropus gynimas rodo, kad jie tais kursais yra patenkinti, juos palankiai vertina ir neprisimena jokio propagandinio įkyrumo.

3. Trečiuoju tikslu, atrodo, reikėtų laikyti Sovietų siekimą atskirti jaunimą nuo vyresniosios kartos Lietuvos išlaisvinimo siekimo ir nuo laisvinimo pastangų, įtikinėjant, kad Sovietų Sąjungoje yra pasiekta labai didelė pažanga ir sukurtas geras gyvenimas, ir kad į ją įsijungę lietuviai yra visiškai patenkinti dabartine padėtimi ir nebegalvoja apie jokį išsilaisvinimą. Atsverti senosios kartos pažiūrai apie sunkią pavergtos tautos padėtį propaganda jaunimo tarpe pagrįsta įtikinėjimais, kad dabartinė Lietuva yra labai pažangi, laisva, nėra joje jokio nedarbo, kad joje mokslas yra visiems prieinamas, puikūs studijuojančiam jaunimui bendrabučiai. Atvykusį į kursus jaunimą linksmina, vežioja, vaišina, kad kai kurie čia jaučiasi priimti "kaip ministeriai".

4. Siekiama pakeisti jaunimo lietuvių tautos ir ypač jos

praeities supratimą. Įrodinėjama, kad praeityje buvusi didelė Lietuvos valstybė iš tikro buvo lietuvių ir rusų valstybė ir kad lietuviai su rusais, kaip su "didžiuoju broliu", taikiai sugyveno ir daug ką gera iš jų patyrė, nutylint 120 metų okupacijos metu patirtus persekiojimus ir priespaudą, ir skriaudas. Labai stengiamasi lietuvių jaunime sunaikinti Lietuvos nepriklausomybės idėją. Stropiai įrodinėjama, kad Sovietų Sąjunga 1940 metais Lietuvos neokupavo, o kad lietuvių liaudis padarė revoliuciją, nuvertė buržuazinę valdžią ir pati prisijungė prie Sovietų Sąjungos.

5. Šviesdami lietuvių jaunimą, sovietai siekia pakeisti lietuvių tautos kultūrinę ir pasaulėžiūrinę orientaciją nuo Vakarų į Rytus. Vakarų kultūros įtakoje išaugusią lietuvių jaunąją šviesuomenę stengiamasi palenkti rusų kultūrinėms įtakoms. Įtaigojama pažiūra, kad rusų literatūra, visa jų meniškoji kūryba, rusų mokslas, visa jų kultūra ir jų socialinė santvarka pirmauja pasaulyje.

6. Duodamas jaunimui įvadas į komunizmą, supažindinant jį su marksizmu ir leninizmu, komunistų partijos atsiradimu ir jos išplitimu, dialektinio materializmo pagrindais ir socialistiniu realizmu literatūroje.

7. Kursų klausytojai yra išstatyti ne tik indoktrinacijai, bet ir galimumams patekti į įsipareigojimo pavojų.

Kam Vilniaus kursai tarnauja?

Dauguma Vilniaus kursų lankytojų juose mato tą prasmę, kad jie nemokamai gali nuvykti į Vilnių, ten gali praleisti šešias savaites, kursų metu pamatyti žymesnes vietas, pamatyti įvairiose vietose Lietuvą ir susipažinti su jos žmonių gyvenimu ne iš prieš komunizmą nusistačiusių ir nuo jo pabėgusių senosios kartos žmonių, o iš pirmųjų šaltinių. Tačiau tie kursai nevisiškai patenkina kalbamus klausytojų tikslus. Juos organizuoja Sovietų Sąjunga per jai tarnaujančius ir jai gal būt ištikimus lietuvius komunistus, dirbančius "Tėviškės" draugijoje ir Vilniaus universitete. Todėl ir jų prasmę reikia svarstyti Maskvos tikslų Lietuvos atžvilgiu šviesoje. O pagrindinis Maskvos tikslas šiuo atžvilgiu yra Lietuvos kolonizacija — jos surusinimas ir sukomunistinimas. Visi kiti daliniai siekimai bei planai įeina į aną pagrindinį kolonizavimo planą, jie iš jo kyla ir yra su juo derinami. Suprantama, su tuo tikslu yra suderintos ir Maskvos pastangos paimti į savo įtaką jaunus lietuvius išeivius ir juos

paruošti savo tarnybai. Ir tų kursų organizavimas, kaip matėme, yra ne lietuvių ir ne Vilniaus universiteto, o Maskvos rankose, panaudojant vietinius komunistus ir kitas čia veikiančias institucijas.

Maskva per savo atstovybes parenka iš išeivijos kandidatus, patikrina jų patikimumą ir tinkamumą įvažiuoti į okupuotą kraštą ir ten išklausyti indoktrinacijos programą. Maskva apmoka važinėjimo, pragyvenimo Vilniuje, mokslo ir ekskur sijų išlaidas. Kiekvienam kyla klausimas, kokiais sumetimais visa tai buvo daroma. Žinome, kad bolševikinė Sovietų Sąjungos valdžia veltui pinigų nemėto. Ir jei ji jau per keletą metų kasmet tokius kursus organizuoja ir išlaiko, tai tas rodo, kad ji numato iš tų kursų absolventų kurios nors naudos. Skelbiant lietuvių kalbos kursus ir juos išlaikant, lyg ir atrodytų, kad sovietinė valdžia rūpinasi apsaugoti išeivijos jaunimą nuo nutautimo. Bet žinome, kad tai neįeina į jos tikslus. Maskva forsuoja visų jos pavergtų tautų nutautinimą. Lietuvoje vaikų rusinimas prasideda jau vaikų darželyje, kur vaikai mokomi rusiškai sveikintis ir tą kalbą pradėti vartoti žaidimuose. O vidurinėse mokyklose jau net ir mokslo dalykų dalis mokoma rusų kalba. Taigi rusų politika yra priešinga lietuvybės išlaikymui. O pačioje Sovietų Sąjungoje — prie Gudijos prijungtose Vilniaus krašto dalyse — lietuviai vaikai lietuviškai jau nemokomi — jiems neleidžiama nieko lietuviška, ir jie rusinami, kad augdami jie nebemokėtų lietuvių kalbos. Taip pat ir Sibiran ištremtųjų bei koncentracijos stovyklose uždarytų lietuvių vaikai yra rusinami rusiškose mokyklose, ir jų mokymu lietuvių kalbos nesirūpinama. Todėl ir išeivių jaunimą vežant į Vilniaus kursus, okupantui rūpi ne lietuviškumas. Suprantama, jis čia turi kitokius tikslus, nors patys kursai maskuojami lietuvių kalbos kursų pavadinimu. Ir jei Maskva tuos kursus kasmet organizuoja, vadinasi, ji iš jų ką nors kuriuo nors atžvilgiu laimi. Bet Maskvos laimėjimas reiškia mūsų kuriuo nors atžvilgiu pralaimėjimą, kurio mes dar neatpažįstame, ar bent nesuprantame ir neįvertiname. Tą žino tik okupanto tarnai.

Iš visko žinome, kad Maskva yra suinteresuota okupuotų tautų surusinimu, jų įliejimu į internacionalinę rusišką sovietinę imperiją. Ir juo mažiau lietuvybė turės atramos išeivijoj, juo lengviau bus ją sunaikinti ir okupuotoje Lietuvoje, kada nebus iš užsienio skatinimų bei inspiracijos

laikytis savo kalbos. Maskva taip pat yra suinteresuota išeivių sukomunistinimu ir kiek įmanoma pavertimu jų savo agentais jų gyvenamuose kraštuose, kaip ji yra kai ką laimėjusi su senąja rusų emigracija. Ir jei ji per visą seriją tokių kursų surastų kokį nors būdą daryti ir lietuvių išeivijos jaunuomenei ta linkme įtakos, būtų jos laimėjimas. Ir tai yra vienas komunistinio indoktrinavimo kursuose tikslų. Bet ar ji artėja prie to tikslo, neturime duomenų spręsti. Dar neturime patirties spręsti, ką tų kursų lankymas duos Lietuvai ir lietuvių išeivijai.

Pavergtųjų lietuvių pažiūra apie Vilniaus kursus

Kada laisvojo pasaulio lietuviai, okupanto suvilioti, vyksta į jo ruošiamus indoktrinacijos, arba smegenų plovimo, kursus, okupacijoje esantieji lietuviai nepalankiai žiūri į jų savanorišką pasidavimą propagandai. Nepalankų atsiliepimą teko skaityti iš Lietuvos gautame laiške. Jį girdėjome ir iš Lietuvos pasitraukusių asmenų pasisakymuose. Pasak J. Jurašo, apie atvažiuojančius studijuoti ten susidaro nuomonė, kad jie yra naivūs žmonės, politiškai nesubrendę, kuriuos raudonieji bando įtraukti į savo tinklą ("Tėviškės Žiburiai", 1976 m. balandžio 22 d.). Vladas Šakalys, 1980 m. rugsėjo 27 d. Čikagoje, Jaunimo Centre, paklaustas, kaip su tais, kurie važiuoja į Kapsuko kursus mokytis lietuvių kalbos, atsakė: "Tokiais turistais dauguma lietuvių visai nesidomi". Nepalankiai apie juos yra atsiliepę ir kiti iš okupuotos Lietuvos atvykę lietuviai. Tai patvirtina ir vieno tų kursų klausytojo straipsnis ("Akiračiai", 1975 m. sausio mėn.), kuriame aprašoma, kad jiems Vilniuje teko susidurti su rezervuotu pavergtų lietuvių laikymusi. Jų kalbinamos merginos buvo labai nekalbios, labai nedrąsiai atsakydavo . . .

Kursai ir lietuvių kalba

Baigiant šį svarstymą, kyla klaysimas, kiek jie buvo naudingi lietuvių kalbos atžvilgiu: kiek jie pagerino jų lankytojų lietuvių kalbos mokėjimą, kiek pagerino jų lietuviškąjį nusiteikimą, jų tautinį sąmoningumą ar paskatino jų vėlesnėje veikloje atsispindintį patriotizmą. Tai klausimai, kuriuos gal dar per anksti atsakyti. Tai paaiškės po ilgesnio laiko, kada labiau išryškės buvusių kursantų lietuviškos veiklos duomenys. Per tuos kursus, kaip matėme, perėjo nemaža išeivijos lietuviško jaunimo, ir iš jų lietuviškos veiklos po

kurio laiko gal būt ir bus galima matyti, kiek ir kokios įtakos tie kursai padarė. Pasisakymuose spaudoje kol kas tokios veiklos nepastebime. Pasitaiko ir kritiškų priekaištų, kad iš tų kursų lankytojų dar nematyti besiformuojančio patriotiškai lietuviško sąjūdžio, ko, rodos, galima laukti iš tų, kurie į juos vyko tikslu geriau pažinti savo kraštą ir giliau pajausti jo meilę. Spaudoje kartais užsimenama, kad tuos kursus baigę dar mažai tepasireiškia lietuviškoje veikloje — Lietuvos laisvinimo fronte ar bolševikinės ideologijos kritikoje.

Į kursus Vilniuje išeivijos lietuvių jaunimą vilioja ne užsienio lietuvių pasiilgę pavergto krašto lietuviai kovotojai, o Lietuvos nedraugas, siekiantis jame įdiegti klaidingas idėjas ir palenkti jį savo politikai ir savo tarnybai.

"Tėviškė" užmetė ant jaunimo tinklą drumstuose išeivijos vandenyse.

Prie liūdnų ir nepateisinamų mūsų išeivijos tarpe reiškinių reikia skirti ir pasirodantieji spaudoj norai visokeriopą išeivijos veiklą — kultūrinę, politinę, labdaros ir kitos rūšies sutelkti viename organe. Čia taip pat yra panašumo su bolševikų metodais. Visas problemas ir visus gyvenimo klausimus grūsti į vieną puodą yra bolševikinio primityvizmo ir barbariškumo būdingas reiškinys.

M. Krupavičius, *Lietuviškoji išeivija*

KAS YRA LIBERALIZMAS?

J. VARNAS

Žodis "liberalizmas" yra daugiaprasmis. "Liberalizmas" gali reikšti ir politinę filosofiją, ir ekonominę sistemą ir pasaulėžiūrą, ir srovę, ir gyvenimo būdą, ir tam tikrą nuotaiką. Jis įvairiuose kraštuose yra kiek kitaip suprantamas. Dažniausiai kalbama apie politinį, ideologinį ir tradicinį liberalizmą.

Apskritai liberalizmas turi aiškų ideologinį charakterį ir beveik visur sutampa su sekuliarizmu — opoziciniu nusiteikimu krikščionybės atžvilgiu. Dauguma žymiųjų liberalų yra buvę dideli krikščionybės priešai.

Centrinis liberalizmo bruožas yra didelis laisvės vertinimas, dėl ko liberalai yra priešingi viskam, kas varžo laisvę. Liberalai pripažįsta tik tokios objektyvios tiesos buvimą, kuri prieinama mokslinio tyrimo metodams. Tuo jie nusigręžia nuo religijos ir dvasinių vertybių, kurias jie laiko neturinčiomis objektyvaus pagrindo. Tuo liberalai yra sekuliaristai, netikėjimo šalininkai ir tikėjimo atžvilgiu jie nevisur yra tolerantiški. Liberalai žmogų laiko esant iš prigimties linkusiu į gera, jei tik jis nėra sugadintas kurių nors prietarų. Dėl to amerikiečiai liberalai atmeta moralinį auklėjimą, kurio jų mokyklose jau neužtiksi.

Nepripažindamas objektyvių ir pastovių vertybių bei principų, liberalizmas išpažįsta, kad viskas žemėje yra reliatyvu ir kad nėra dalykų, kurių nebūtų galima atsisakyti dėl didesnės pažangos. Liberalai tiki į nuolatinę pažangą ir mano, kad žmonija nepaliaujamai eina pirmyn ir gerėja. Liberalas pažangos ieško kitimo procese: kitimas neša naujumų, o iš jų kyla nauja pažanga.

Nuo konservatyvizmo liberalizmas skiriasi tuo, kad konservatyvūs žmonės daugiau gerbia savo praeitį, prisirišę prie religijos, daugiau laikosi pusiausvyros, vieningumo, laikosi pastovių didžiųjų vertybių, daugiau siekia kilnumo, gerbia privatinę nuosavybę. Liberalai gi labiau vertina laisvę, ypač intelektinę laisvę, siekia visiems lygybės, nepripažįsta nekintamų vertybių, visur nori reformų bei pakitimų, nemėgsta tradicijų, nebesidomi praeitimi, o orientuojasi į ateitį. Libe-

ralizmas yra didžiųjų miestų sąjūdis, vedantis į miesčionėjimą.

Ankstesnėje savo stadijoje liberalizmas tarp kitų laisvių gynė ekonominę laisvę ir ekonominiame gyvenime nesikišimo principą. Bet nuo Pirmojo pasaulinio karo laikų liberalai kairėdami nutolo nuo ekonominio liberalizmo. Kovodami dėl socialinio teisingumo, lygybės ir gerovės, smerkia nesikišimo principą ir tuo būdu susiaurino laisvės principą ekonominiame ir socialiniame gyvenime. Taip liberalizmas, anksčiau skelbęsis laisvės gynėju, dabar praktiškai nuo jos daug kur nutolsta: reikalauja apriboti nuosavybės naudojimą, kontroliuoti prekybą, darbą, auklėjimą, net ir religiją — laisvę bepripažindamas tik vedybiniuose ryšiuose.

Naujausiais laikais, konservatoriams daugiau linkstant į reformas, demokratizmui išplintant į kitas sroves ir socialistams sumažinant savo radikalumą, liberalizmas neteko žymios dalies savo veikimui plotmės, pasidarė mažiau aktualus ir mažiau patrauklus. Dabar liberalizmui daugiau būdinga yra veržimasis į reformas, artėjimas į radikalizmą bei socializmą, sekuliarizmas ir antiklerikalizmas. Daug kur intelektualai pradėjo daugiau domėtis komunizmu negu liberalizmu. Per daug vertindamas tiksliųjų mokslų pažangą ir per daug domėdamasis visuomenės problemomis, liberalizmas nuvertino asmens reikšmę. Vietoje domėjęsis individo problemomis, liberalizmas pasuko į kolektyvizmą. Vietoje krikščioniško žmogaus, liberalizmas auklėja natūralistinį ir liberalistinį žmogų. Kilęs iš laisvės idėjos, liberalizmas ilgainiui pasidarė daugiau abejingas ir laisvės idėjai, sugriovė moralinius autoriteto pagrindus, sunaikino gyvenimo tikslus. Tuo liberalizmas pastūmėjo žmoniją į anarchiją ir nebeteko visuomenėje įtakos. Daugelyje kraštų liberalinės srovės sumažėjo. Su sekuliarizmu liberalizme įsigalėjo beidėjiškumas ir nepaisymas tradicijų. Auklėjime libralai nesiekia vertybių pertiekimo ar jauno žmogaus įvedimo į kultūrą, o moko daugiau praktiškus, gyvenime reikalingus dalykus, nevertindami humanitarinio auklėjimo. Liberalų mokykla yra sekuliarinė, be jokio religinio auklėjimo. Privatinių mokyklų su religiniu auklėjimu liberalai nelinkę toleruoti. Charakterio ugdymui nepripažįsta didesnės reikšmės.

Amerikiečių mąstyme vyrauja liberalizmas. Bet politikoje atstumas tarp liberalizmo ir konservatyvizmo nėra labai didelis. Politikoje čia vyrauja nuosaikus liberalizmas ir nuosaikus

konservatyvizmas, dėl ko čia rinkėjams lengva nuo vienos partijos kandidato rėmimo pereiti prie kitos.

Bet radikalusis liberalizmas čia jau labai nutolsta nuo konservatyvizmo. Radikalus liberalizmas yra vadinamas radikalizmu. Radikalizmas pasireiškia jau nebe noru reformuoti tradicines institucijas, o nusiteikimu viską pakeisti pagal kurią nors utopiją: šalinti ir griauti kas sena, o kurti viską iš naujo: naujai tvarkomas institucijas, naują socialinę santvarką, naują kultūrą, išauklėti naują žmogų.

Jei dešinieji liberalai yra ne perdaug tolimi nuo nuosaikaus konservatizmo, tai kairieji libralai yra jau artimesni radikalams ir vykdo reformas, kurios tinka ir socialistams. Iš tikrųjų liberalizmas nutiesė kelią atsirasti socializmui. Neseniai ir Amerikoje iš kairiųjų liberalų susikūrė vadinama naujoji kairė — tikrai kairi srovė. Tačiau paskutiniais laikais, atslūgus hipių sąjūdžiui, apie ją mažiau begirdėti. Toks liberalų posūkis į kairę sumažino jų įtaką visuomenėje. Apskritai, kur yra stiprūs socialistai, liberalai turi jiems užleisti dalį savo įtakos visuomenėje. Bet Amerikoje, socialistams neįsigalėjus politiniame gyvenime, plačiai per daugelį metų įsigalėjo liberalizmas demokratų, o iš dalies ir respublikonų partijoje. Tačiau paskutinieji prezidento ir kongreso bei gubernatorių rinkimai rodo kai kurį visuomenės politinį persiorientavimą. Panašus persiorientavimas jaučiamas ir pasaulėžiūrinio liberalizmo atžvilgiu, visuomenei vis stipriau pasisakant prieš viešųjų mokyklų mokslo lygio sumenkėjimą, prieš drausmės pakrikimą jose ir prieš nusikaltimų ir narkotikų vartojimo išplitimą mokyklinio amžiaus jaunime.

Modernūs laikai vis labiau gausėja socialiniais nukrypimais: nusikaltimais, savižudybėmis, karais, revoliucijomis, psichinėmis ligomis, kas dažnaiusiai kyla iš modernaus žmogaus dvasinės tuštumos ir nusivylimų.

P. A. Sorokin

NUSIVYLIMAS LIBERALIZMU AMERIKOJE

K. DUBYSA

1980 m. lapkričio 4 d. rinkimai Amerikoje buvo istorinis Amerikos posūkis į dešinę. Juose paaiškėjo, kad įvairiausi nuomonių tyrinėjimai ir skelbiami juose surinkti duomenys buvo netikslūs. Taip pat įtikinančiai parodė, kad Amerika yra nusivylusi ilgai tautą varginančiu liberalizmu.

Paprastai eilinis amerikietis — darbininkas ar tarnautojas — daugiausia skaito apie sportą, juokauja iš komikų ir nekreipia dėmesio į politikos žinias. Dažnai net neina balsuoti. Bet praėjusių rinkimų metu, ypač baigminėse rinkiminės kovos savaitėse, buvo jaučiamas susidomėjimas politika darbovietėse. Amerikiečiai pradėjo daryti pastabas, prezidentinių kandidatų ir jų pažadų vertinimus. Taip buvo matyti ir rinkimų dieną, klausinėjant balsuotojus. "New York Times" dienraščio ir CBS tarnybos pravesti žmonių apklausinėjimai, išeinant balsuotojams iš balsavimo būstinių, parodė, kad demokratų vieninga koalicija, kuri paprastai gerai pasirodydavo rinkimuose, buvo jau pairusi, pasimetusi. Mažiau buvo jaučiamas jos pakrikimas 1972 metais, kada demokratų partijos kandidatu į prezidentus buvo George Mc Govern, šiais metais pralaimėjęs savo vietą senate. Daugelis demokratų balsuotojų rodė savo nepasitenkinimą partijoje įsigalėjusiu liberalizmu ir palankiai vertino Reagano nusistatymą kovoti prieš Amerikos liberalizmo ir liberalų neigiamas įtakas krašto moralei, pritardami jo rinkiminės kovos metu paskelbtam šūkiui "Pats laikas pakeisti vyriausybę".

Labai daug balsuotojų, paklaustų balsavimo tyrinėtojų, atsakė, kad svarbiausias jų apsisprendimo balsuoti ne už prez. Carterį, o už Ronaldą Reaganą motyvas buvo nedarbas, infliacija ir mokesčių kilimas. Daugiau kaip pusė visų paklaustų balsuotojų atsakė, kad jie nori tvirtesnės užsienio politikos ir griežtesnio elgesio su Maskva, nors tai ir padidintų karo pavojų; ne atsilikimo apsiginklavime ir karinių jėgų stiprinime, o valstybės garbės ir prestižo apsaugojimo ir susilaikymo nuo nuolaidžiavimo; toliau balsuotojai reikalavo duotų pažadų bei susitarimų garbingo išpildymo, nors tam ir rei-

kėtų skaudesnių veiksmų. Pusė balsuotojų pasmerkė prez. Carterio politiką Irano atžvilgiu.

Pačią didžiausią grupę, rėmusią Carterį, sudarė moterys, juodoji rasė ir nemaža dalis žydų ir liberalų. Už griežtesnę užsienio politiką pasisakė 62% vyrų, bet tik 47% moterų. Jei vyrų tarpe Reaganas nugalėjo Carterį 54-37 nuošimčių, tai moterų balsų tarp abiejų kandidatų buvo 50-50%.

Apskaičiuota, kad nepartinio kandidato Andersono dalyvavimas rinkimuose lygiai palietė abiejų partijų kandidatų balsus, daugiausia patraukdamas nepartinius, jokiai partijai nepriklausančius, turtingesnius, jaunesnius ir išėjusius aukštesnį mokslą balsuotojus. Vienas iš šešių žydas balsavo už Andersoną New Yorke. Tuo būdu nuo kitų kandidatų ten buvo atitraukta 17% balsų. Katalikų balsuotojų tarpe įvyko didelis pasikeitimas. Už Carterį šį kartą balsavo 43%, o už Reaganą 48% katalikų. O 1976 metais Certeris katalikų balsų gavo daug daugiau, kaip prez. Fordas. Carteris gavo 49% unijoms priklausančių darbininkų balsų, o už Reaganą balsavo jų 44%. 1976 metais Certeris buvo gavęs 77% unijoms priklausančių darbininkų balsų.

Balsus suskaičius paaiškėjo, kad pietinės valstijos, kurios 1976 metais balsavo už Carterį, per šiuos rinkimus pasuko Reagano pusėn. Ištikima Carteriui liko tik jo gimtinė Georgijos valstija, kuri už jį ir šį kartą balsavo.

Buvo daug svyruojančių valstijų, galinčių pasvirti į vieną ar kitą pusę. Bet į galą paaiškėjo, kad jos buvo respublikonų kandidato Reagano pusėje. Svarbiausios Carterio pralaimėjimo priežastys buvo ekonominiai sunkumai, infliacija, nedarbas, gynybos reikalų pašlijimas, Irano Amerikos pažeminimas ir daug kitų dalykų.

Clevelando debatai labai daug prisidėjo prie Reagano rinkimų laimėjimo su tokia didele persvara. Kartu tai buvo skaudaus smūgio sudavimas Amerikos liberalizmui, demokratų partijos liberalams senatoriams, Kongreso nariams ir kitiems pareigūnams. Atrodo, kad prie to prisidėjo ir sen. Kenedžio išėjimas į kovą prieš demokratų kandidatą prez. Carterį. Jam pasiskelbus partijos prezidentiniu kandidatu, demokratų partijoje įvyko skilimas, kurs nebuvo sucementuotas nei konvencijoje, nei vėliau Kenedžio įsijungimu padėti Carteriui vesti rinkiminę kovą. Net balsavimo dieną buvo jaučiamas demokratų balsuotojų pasimetimas ir partijos drausmės pa-

irimas. Kaip to pavyzdį galime nurodyti Čikagą, kur į valstijos prokuroro vietą kandidatavo demokratas Daley, bet jo nerėmė demokratė merė, kuri buvo kapituliavusio kandidato į prezidentus Kenedžio rėmėja.

Pamoka liberalams politikams

Pradėjus netekti savo vietų žinomiesiems ir įtakingiesiems demokratams liberalams senatoriams, politiniai komentatoriai pradėjo ieškoti tų pralaimėjimų priežasties. Klausinėjami balsuotojai patvirtino, kad liberalizmas ir liberalų idėja Amerikoje savo tikslo nepasiekė ir nesulaukė visuomenės pritarimo: visuomenė liberalizmu nusivylė, ir atėjo laikas paprašyti liberalus politikus vykti namo poilsiui ir apsigalvojimui.

Kartu su Carteriu rinkimus pralaimėjo ir daug demokratų liberalų, daug jų sėdėjusių senate ir vyravusių vidaus ir užsienio politikos reikaluose. Iš senato buvo išstumti ilgamečiai senatoriai, svarbių komisijų ar komitetų senate pirmininkai arba įtakingi nariai: pietinės Dakotos sen. George Mc Govern, 1972 metais skaudžiai pralaimėjęs rinkimus Nixonui, Washingtono sen. Magnuson, Indianos sen. Birch Bayh, Idaho sen. Frank Church, Colorado sen. Gary Hart, Wisconsino sen. Nelson, North Carolina sen. Morgan ir konservatyvesnis dem. iš New Hampshire sen. Dirkin. Pralaimėjo ir didelė liberalė, didžioji moterų lygybės kovotoja ir karo nusikaltėlių ieškotoja, New Yorke kandidatavusi į pirminiuose rinkimuose pralaimėjusio sen. Javitso vietą.

Kai kuriose valstijose respublikonai seimeliuose turės atstovų daugumą. Gi Washingtone respublikonai turės daugumą senate, pakeis visų senate sudarytų komisijų demokratus pirmininkus, savo rankose turės labai svarbias komisijas ir komitetus. Sumažėjo liberalų atstovų skaičius ir atstovų rūmuose. Naujai išrinkti ir demokratai, ir respublikonai yra jau konservatyvesnių pažiūrų. Net ir naujasis Illinois senatorius Allan J. Dixon pareiškė, kad jis yra ne liberalas, kas jam netrukdys rimtai dirbti su konservatyvaus nusistatymo senatoriais. Senate liko tie liberalai senatoriai, kuriems šiais metais nereikėjo būti perrinktais. Ir iš tų beveik visi liberalai, ypač kairiojo sparno atstovai demokratai, būtų buvę rinkėjų pasiųsti namo "apsigalvojimui ir poilsiui". Ir tokiems šių metų rinkimai davė signalą apsigalvoti, kas jų laukia, jei jie savo liberališkumą ir toliau demonstruos ir savo darbais kenks krašto gerovei ir saugumui. Iš kongreso iškrito ir kai-

rysis liberalas Brademas iš Indianos, turėjęs didelę įtaką ir galią.

Skaudus demokratų partijos kandidato į prezidentus pralaimėjimas sudavė smūgį ir visiems biurams bei ekspertams, skelbusiems žmonių nuotaikas ir kandidatų laimėjimus nuošimčiais, sudarė nepaprastą mįslę pralaimėjimo priežasčių beieškantiems politikams. Žymiausieji senatoriai liberalai, rinkimus pralaimėję, skundėsi, kad juos rinkimuose nugalėję konservatyvesnių pažiūrų respublikonai kandidatai turėjo rinkimams daugiau pinigų, skelbėsi spaudoje, savo atsišaukimus klijavo ant stulpų ir namų sienų, kad jie sakė kalbas per radiją ir televiziją. O jiems taip padaryti trūkę pinigų. Gal čia ir yra šiek tiek tiesos, bet tikrosios pralaimėjimo priežasties liberalai nedrįso pasakyti, būtent, kad ilgalaikis demokratų partijos Amerikos valdymas, turėjimas savo rankose Kongreso ir Baltuose Rūmuose savo partijos prezidento, ir partijos liberalų politikų turėjimas stiprios įtakos krašto vidaus ir užsienio politikos reikaluose privedė kraštą prie ekonominės stagnacijos, ekonominio atoslūgio ir depresijos viduje, pakenkė užsienyje Amerikos prestižui, nepildant savo sąjungininkams duotų įsipareigojimų ir sulaužant savo žodį ir iškilmingus pasižadėjimus. Visuomenei nusibodo stebėti demokratų partijos krašto valdymą ir vertinti partijos liberalų sparno politikų nenorą ar nesugebėjimą pakelti Amerikos gerovę krašte ir atstatyti jos prestižą, galią ir pirmavimą pasaulyje. Kitais žodžiais sakant, Amerikos visuomenė pademonstravo savo nepasitenkinimą ir parodė savo galią, atėjusi rinkimų dieną balsuoti. Prasidėjus rinkiminei kovai ir kandidatų kalboms su siūlymais ir pažadais, buvo tuojau pajustas ir visuomenės 1980 metų prezidentinių kandidatų darbų bei jų sugebėjimų vertinimas. Teko stebėti daugelio rinkiminės kovos metu kandidatų vertinimą. Anksčiau spaudoje turėjo pirmumą sportas ir komikai, visai nesigilinant į rinkimus ir kandidatų asmenis. 1980 metų rinkimai pasirodė tuo atžvilgiu gana skirtingi. Darbovietėse, krautuvėse ir traukiniuose žmonės jau nekalbėjo apie komikus ir jų neskaitė ir nevertino sportininkų, o pradėdavo vertinti rinkimus, apsvarstyti kandidatus ir peržvelgti jų darbus.

Nepataikė ir įvairūs visuomenės nuomonių rinkėjai bei spėjikai, skelbdami bei vertindami prezidentinių kandidatų populiarumą. Ne tik prez. Carterio pralaimėjimą, bet ir senatorių bei kongreso atstovų nesėkmę rinkimuose teisingiau

įvertino viceprez. W. Mondale, kuris ir pats yra stiprus liberalas. Paklaustas jis spaudai pareiškė, kad ne propaganda ar lėšų klausimas, o "visuomenės apsisprendimas ir savo galios pademonstravimas" paveikė jos nusistatymą pakeisti vyriausybę ir' "paleisti poilsiui" liberalus senatorius bei kongreso narius ir nerinkti naujų kandidatų, kurie yra liberalių pažiūrų. Vienas rinkiminės kovos ekspertų Richard Scammon, davęs patarimų prez. Carteriui ir pirminių rinkimų metu apvažiavęs visas valstijas, tada neradęs visuomenėje nusistatymo, palankiai vertinančio liberalus demokratus, o radęs nuotaiką, išreiškiamą posakiu "Throw the bums liberals out". Ir kada atėjo laikas lapkričio 4 d. balsuoti, Amerikos visuomenė nepamiršo to posakio.

Ar jau buvo laikas pamokyti demokratus ir jų liberalinį sparną? Yra jų teisinimų ir smerkimų, kuriuos pareiškia daugiau politikai. Visuomenė savo nuomonę pareiškia balsuodama ir jos laikosi. Demokratų partija su jos liberaliuoju sparnu jau ilgą laiką Amerikos vidaus ir užsienio politikos reikalais turėjo stiprų ir pagrindinį žodį. Jie valdė Ameriką ir joje šeimininkavo nuo 1955 metų. Demokratai turėjo daugumą Senate ir Atstovų rūmuose. Visos komisijos ir pakomisijos buvo demokratų ir ypač jų liberalų rankose. Nors dalis prezidentų buvo respublikonai, bet jie negalėjo pravesti įstatymų pagal savo nusistatymą, nes nei Senate, nei Atstovų Rūmuose, kur daugumą turėjo demokratai, prezidento pasiūlyti projektai nepraeidavo: jie būdavo pataisyti, papildyti ir pravesti pagal demokratų nusistatymą ir norą. Taip prezidento politika galėjo būti demokratų sutrukdoma, pakeičiama. Turėdami daugumą, jie elgėsi pagal liberalų liniją. Ir Watergato "politikos triukšme", privertusiame prez. R. Niksoną pasitraukti iš pareigų, demokratai liberalai vaidino labai svarbų ir lemiantį vaidmenį. Buvo manyta ir tikėtasi, kad respublikonų partija ilgai nuo jų gauto smūgio neatsigaus ir nebus demokratams rimta varžovė rinkimuose. Bet 1980 metų rinkimai parodė, kad Watergato skandalaas neturėjo Amerikos visuomenei didesnės įtakos, nenustatė jos prieš respublikonus, o įvyko priešingai: visuomenės nusistatymas atsigręžė prieš demokratus liberalus, kurie suvaidino aną garsią politinę komediją: balsuotojai surežisavo jiems "politinio poilsio" tragediją ir gal nevienam jų užbaigė politinę karjerą.

Jei 1980 metų rinkimai taip stipriai palietė politikus

liberalus, kaip tad bus su Amerikos universitetais, kuriuose liberalizmas yra įsitvirtinęs? Aišku, kad visuomenės atkirtis liberalams pajudino ir liberaliųjų profesorių širšių lizdą. Kaip visi žinome, užerzintos širšės yra piktos ir gelia. To galima laukti ir kalbamu atveju. Bet gal iš rinkimuose suduoto politikams liberalams skaudaus smūgio universitetų profesoriai bei dėstytojai padarys išvadą, kad kovoti prieš krašto visuomenės nusistatymą neapsimoka, nes ta kova gali būti ilga ir sunki ir baigtis pralaimėjimu. Yra žinima, kad Harvardo universitetas jau turėjo savo liberalų profesorių ir pralaimėjusių rinkimus liberalų politikų neviešą pasitarimą, padėties įvertinimą ir ieškojimą gairių dabarčiai ir ateičiai. Kol kas jokių žinių ar asmeniškų tuo klausimu pareiškimų spaudoje ar žinių tarnyboms negirdėti.

Prieš liberalizmą yra viešai išėjęs konservatyviųjų grupių sąjūdis, pasivadinęs "Heritage Foundation of Washington, D.C.", kuriam priklauso prekybininkai, profesoriai, politikai, visuomenės veikėjai ir gerai bei plačiai žinomi asmenys iš viso krašto. Jis dirba intensyviai ir jau yra paruošęs 3,000 žodžių — 20 lankų memorandumą — raportą, kurio vieną kopiją gruodžio mėn viduryje įteikė prez. Reagano administracijos priėmimo direktoriui Erwin Meese III, kuris ir pats toje grupėje dalyvauja ir seniai joje veikia. Priimdamas pranešimą, direktorius E. Meese III pareiškė tos komisijos direktoriui Ed. Feulner, Jr., kad pranešimas bus tuojau įteiktas prez. Reaganui su jo asmeniška "labai stipria rekomendacija" atkreipti į reikalą rimčiausią dėmesį ir skubiai dalimis nurodytas negeroves šalinti, atitaisyti. Pranešimui rinkti žinias, patikrinti jame liečiamus faktus, apklausinėti liudininkus, pasiteirauti apie juos užsienio kraštuose ir valdžios įstaigose viduje padėjo padėtį ir reikalą žinantys ekspertai, kuriems faktus klasifikuoti ir pranešimą surašyti padėjo sen. Jake Garn (R-Utah), komisijos direktorius Ed. Feulner ir Tidal McCoy.

Konservatyviųjų politikų ir žinomų asmenų grupė "Heritage of Washington, D.C." rekomenduoja prezidentui imtis tokios akcijos:

Maskvai taikyti "maisto ginklą", kad Kremliaus vadai būtų priversti pasakyti žmonėms, kodėl jaučiamas maisto trūkumas ir kas dėl to kaltas. Jei to nepasakys Maskvos diktatoriai, dėti visas pastangas paskelbti rusams ir jos pavergtiems žmonėms visą tiesą.

Toliau jie rekomenduoja dėti pastangas uždrausti abortus, vaikų vežiojimą autobusais į tolimesnes mokyklas, atstatyti maldos kalbėjimą mokyklose prieš pamokas, neskubėti su biudžeto subalansavimu, atleisti suvaržymus slaptosios tarnybos ir žvalgybos (FBI ir CIA) vyrams, pareikalauti iš Senato ir Atstovų Rūmų atstatyti 1975 ir 1978 metais panaikintus Senato ir Kongreso Vidaus saugumo komitetą ir Senato teisių vidaus saugumo pakomitetį. Jie buvo panaikinti, vyraujant Senate ir Atstovų rūmuose liberalams, ir Amerikos Saugumo tarnybai buvo surištos rankos, persekiojant svetimų valstybių šnipus, bei slaptus jų agentus ir neleidžiant laisvai sekti priešvalstybinius gaivalus ir susidariusias priešvalstybines organizacijas, komunistų partijos ir jai giminingų Amerikoje veikiančių sąjūdžių narius. Kur prezidentas gali, jis turi tas negeroves pataisyti savo galios nutarimais. Kur negali, jis turi pareikalauti Kongreso įstatymų, kuriais būtų atgaivintos panaikintosios saugumo priežiūros įstaigos.

Prezidentas prašomas — rekomenduojama: 1981 metų krašto gynybos biudžetui pareikalauti 20 bilijonų dolerių ginklams ir jų gamybai. Tuojau pradėti gamybą neutrono bombų, kurios buvo sulaikytos prez. Carterio, ir jas sandėliuoti Europoje; nedelsiant pradėti Carterio sulaikytą bombonešio B-1 statybą; pradėti vykdyti 600 laivų laivyno statybą. Duoti ginklų ir karinės medžiagos Lotynų Amerikos valstybėms, kurių teisėtos vyriausybės kovoja su komunistais, apmokytais Kuboje ir Maskvos pagalba, kad jie nuverstų teisėtas vyriausybes ir valdytų jų kraštus, įvestami Kubos stiliaus diktatūrą su Maskvos pagalba. Užsienio politikoje siūloma sušvelninti Lotynų Amerikoje spaudimą įgyvendinti žmogaus teisių problematiką. Pilnas žmogaus teises ten įgyvendinti tada, kada netvarkos ir partizaninių kovos veiksmų paliestos valstybės stabilizuos savo vidaus padėtį ir demokratiniais rinkimais išsirinks savo krašto vyriausybes ("Sun Times", 1980.II.16).

Savo reikalavimus reiškia ir moralinės grupės — Moral Majority. Vienas tos grupės kalbėtojų, kun. Jerry Walwell, spaudai pareiškė, kad jo atstovaujama grupė yra nusistačiusi reikalauti, kad Reagano administracija prašytų abiejų Kongreso rūmų paruošti įstatymą, kad būtų uždrausti abortai ir panaikintas įstatymas, kuriuo uždrausta kalbėti maldą visose mokyklose, kurias finansuoja žmonės, ir uždrausti krašte pornografinį chaosą bei sulaikyti narkotikų išplitimą, kuris žudo

jaunimą, griauna moralę ir dėl kurio vyksta šeimų irimai ir pasibaisėtinos žmogžudystės. Už visas tas negeroves ir Amerikos moralinį nuosmūkį reikia laikyti atsakingais demokratų partijos ir ypač jos liberalinio sparno politikus.

Reikia sutikti su rinkiminės kovos metu laimėjusio respublikonų prezidentinio kandidato pareiškimu: "Jūsų darbas šiandien atliktas, mano tik prasideda". Laimėjimas nepaprastas, bet ir atsakomybė, darbų gausumas, susikomplikavusių vidaus ir užsienio problemų eibės laukia sprendimų, pataisymų, papildymų, panaikinimų. 1980 metų prezidentinių rinkimų laimėjimas sustiprino respublikonų partijos įtaką, galią ir valią. Senate jų skaičius padidėjo 12 sanatorių, atstovų rūmuose — 33-mis kongreso nariais. Senate respublikonai, turėdami daugumą, perėmė visas komisijas ir komitetus. Atstovų rūmuose daugumą tebeturi demokratai, bet jų tarpe liko mažiau užkietėjusių liberalų, o daugiau tariamųjų modernistų ar linkusių į konservatorius ir palankiai vertinančių jų pažiūras ir galinčių lengviau prisitaikyti prie naujos mados, kuri 97-jame kongrese gaus konservatizmo pavadinimą.

Liberalizmas išeivijos lietuviuose

Čia tenka pasvarstyti, kaip laikosi mūsų liberalai su savo spaudos leidiniu "Akiračiai". Ar jiems 1980 metų resoublikonų rinkimų laimėjimas, kuriame pasirodė Amerikos aiškus posūkis į dešinę ir palinkimas į konservatyvizmą, turės kurios nors įtakos? Kol kas nieko apčiuopiamo nematyti ir negirdėti. Negirdėti, kad ir mūsiškiai, "privačiai" susirinkę, peržvelgtų Amerikos nusigręžimo nuo liberalizmo reikšmę jų dabarčiai ir ateičiai. Galima laukti, kad nekreips į tai dėmesio ir toliau ves negailestingą kovą su mūsų laisvinimo veiksniais — VLIKu ir ALTu — ir, žinoma, su tais prakeiktais "reorgais", bet nuolankiai lenksis jų priešininkams.

Buvo malonu ir džiugu, kada 1970 metų liepos mėnesyje pasirodė naujas žurnalas, pavadintas atviro žodžio mėnraščiu. Redakcija įvadiniame straipsnyje pasisakė, kokie motyvai privedė prie dar vieno naujo lietuviško laikraščio steigimo. "Turime atvirai pasakyti, kad yra minčių, nuomonių, kurios nepritampa prie lietuvių spaudos", rašė redakcijos vedamasis. Esą lietuvių laikraščių vienmintiškumas nemėgstąs konkuruojančių pažiūrų ar kontroversijų. Todėl nerandantiems vietos savo straipsniams kitur akiratininkai pasiūlo naudotis

spaudos laisve ir atvirai jų mėnraštyje svarstyti įvairias problemas. Bet tolimesniuose to mėnraščio numeriuose pasirodo nesuderinimų. Vietoje laukiamų straipsnių, kuriuose būtų skatinama nepavargti pavergtos Lietuvos laisvinimo kovoje ir išeivijos visuomenės dvasios stiprinimo, galima rasti atvirą iš tų darbų ir juos dirbančiųjų pasityčiojimą, jų išjuokimą. Ir dar kas — tai kad čia slepiamasi po slapyvardžiais, nors čia ir atviras pasisakymas rašančiųjų karjerai negresia. Atvirumas yra džentelmeniškumo dalis. Kur jo nėra, ten sėjamas įtarinėjimas, abejingumas, faktų iškraipymas, neretai ir skaudus melas. Neatvirumas ir šiame mėnraštyje slepia du turinyje besidriekiančius raudonus siūlus. Vienas jų — tai išeivijos lietuvių vadovaujančių organizacinių veiksnių puolimas. Jie nepraleis nei mažiausios progos pulti Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą, Amerikos Lietuvių Tarybą ir kitas lietuvių organizacijas, kurios dirbtų bei sielotųsi dėl Lietuvos laisvinimo; akiratininkams jos visada bus blogos, ir jų darbas nereikalingas. Viskas bus blogai, kas tik ten būtų rengiamasi daryti, planuoti. Palyginti, pavergtos Lietuvos okupanto kontroliuojamoje spaudoje rasime daugiau nepakantos ir puolimų, negu akiratininkų leidžiamoje spaudoje. Bet ir jų veiksnių darbų puolimams ir kaltinimams nė iš tolo negalima naudoti žodžio "kritika", nes to žodžio prasmės akiratininkai arba nesupranta, arba sąmoningai nenori suprasti. Skaitydamas jų "kritiką", negali suprasti ir nežinai, kodėl ir už ką jie tokį erzelį kelia. Sustoji ir rimtai ebejoji, suprasdamas, kad tas taškomas rašalas visai nepadeda lietuviškos emigracijos gyvenimo tobulinimui ir mūsų tautinių interesų siekimui. Viskas gaunasi sujaukta atvirkščiai.

Antroji "Akiračių" ir juose bendradarbiaujančių žymė yra agresyvus ir piktas noras bei šauksmas — tai bendravimas ar bendradarbiavimas "su tauta". Kiekvienam yra žinoma, kad Lietuva yra pavergta, valdoma Maskvos patikėtinių, ir prie kiekvieno lietuvio, turinčio aukštesnę vietą, stovi Maskvos sargas rusas. Niekas ir niekam nedraudžia bendrauti ir bendradarbiauti su pavergtoje Lietuvoje gyvenančiais giminėmis, draugais ar gerais pažįstamais. Juos šelpti ir jiems padėti yra kiekvieno lietuvių išeivio šventa pareiga. Tačiau reikėtų prisilaikyti tautinės drausmės, ją taikant bendravimui ir bendradarbiavimui su Maskvos patikėtiniais lietuviais, kurie yra "vyriausybėje", aukštose vietose (nes jie visi yra komunistų partijos nariai, prižiūrimi ir sekami Maskvos ko-

munistų partijos (juk Lietuvos komunistų partija yra tik Maskvos komunistų partijos skyrius), kurie ir norėdami nieko negali padėti, nes neturi nei galios, nei teisės, pvz. duoti leidimą nuvežti į Lietuvą Amerikoje ar kuriame kitame krašte išleistą knygą, laikraštį ar plokštelę, ką proletariato diktatūra laiko nuodais. Tačiau akiratininkams ir lietuviškiems liberalams bendradarbiavimui nėra jokių varžtų, ir jie patys jų nepripažįsta, nors ir gerai žino tikrovę bei esamą padėtį. Mūsų laisvinimo veiksnių Clevelande ir White Plains priimtos rezoliucijos aptarti bendradarbiavimui su tauta principai, yra jiems taikinys, į kurį jie svaido akmenis. Jiems rūpestį kelia tik santykiavimo kaina. Kyla baimė, kad akiratininkai, pasivadinę liberalais, propaguodami ir praktiškai vykdydami organizuotus su okupuota Lietuva ryšius, yra beveik visiškai užgožę "nepriklausomybės" žodį. Gaila, kad tas žodis buvo visiškai užmirštas pirmojo žurnalo numerio įžanginiame straipsnyje.

Bendradarbiavimo prasmei išryškinti pažiūrėkime, ką kalba iš okupuotos Lietuvos atvykę žmonės, mūsų disidentai, žymūs intelektualai. "Varpo" žurnale 1977 metų 15 numeryje į pastatytus klausimus yra dailininko V. Žiliaus, dr. Aleksandro Štromo, Tomo Venclovos ir K. Jokubyno atsakymai. Į klausimą, ar bendradarbiavimas yra su tauta, ar tik su dabartine valdžia, — K. Jokubynas atsako: "Nemanau, kad geriausias kelias suartėti su Lietuva būtų per valdžios įstaigas. Atsisakyti savęs, daryti, kaip jie nori, — tai visais laikais, visų pavergėjų peršamas kelias. Joks žmogus, norįs išlaikyti savitumą, neturėtų su tuo sutikti. Nerimta veikla, "politikavimas" gal ir kenkia išeivijai, bet nemanau, kad tai turėtų kokios įtakos tautai".

Dr. A. Štromas sako: "Lankytis pavergtoje Lietuvoje nesudaro jokių okupantui privilegijų. Jeigu eisime į kompromisus su okupantu ir okupacija, tai ne tik su kraštu nesuartėsime, bet ir iššauksime žmonių pasišlykštėjimą bei panieką. Net kalbant su okupanto oficialiais asmenimis ar institucijų vadovais, reikia įrodinėti savo tiesą, o svarbiausia, jokiu būdu jiems nepataikauti. Aš esu už ryšius su tautiečiais, bet ne su okupantu ar oficialiais okupanto pastatytais "valdžios" pareigūnais, nors jie ir būtų lietuviai". . .

Dailininkas V. Žilius sako: "Nemanau, kad rezultatas būtų pozityvus, jeigu išeiviai bandytų su pavergtos tautos įstaigomis bei įvairias kultūros sritis atstovaujančiais asmeni-

mis suartėti, darydami kompromisus ar stengdamiesi tam suteikti oficialumo pobūdį. Nesėkmę sąlygoja visos Sovietijos pavaldžių Maskvai įstaigų nesavarankiškumo faktas bei okupacinio režimo specifika. Kiekvieno aukštesnio Lietuvos valdininko bet koks veiksmas išeivių atžvilgiu yra kontroliuojamas iš centro. Gi Maskvos interesuose visų jos okupuotų kraštų išeivių veikla yra tik kliūtis, kurią reikia pašalinti. Tam tikslui jau eilę metų okupuotose "respublikose" veikia specialūs skyriai prie KGB, vadinami tai "Tėviškėmis", tai "Draugystės su užsieniu komitetais". Keliomis kalbomis platinama pasaulyje gausi "Gintaro" žurnalo klaidinanti literatūra apie Lietuvą. Gal tos pastangos iki šiol ir nebuvo sėkmingos, bet nerimta būtų manyti, kad tokius didelius pinigus jie švaistytų visai veltui... Pasiekti, kad išeivija nutiltų "politikavusi" yra vienas jų švenčiausių norų. Gi kompromisai jųjų kalba reiškia klausyti jų nurodymų . . ."

T. Venclova sako: "Klausimas apie kompromisus, kiek suprantu, daugiausia liečia keliones į Lietuvą ir Lietuvos žmonių lankymąsi šičia. Be abejo, šiandieniniai Lietuvos valdovai nieko nedaro, iš ko nesitikėtų naudos — atseit, tikisi jos ir iš apsilankančių išeivių, ir jų vaikų pionierių stovyklose, iš įvairių kraštų atsilankančių tautiečių. Lietuvos žmonės, kuriems leidžiama laikinai pasisvečiuoti užsienyje, be abejo, atrenkami ir filtruojami. Jie turi pasižadėti "deramai elgtis", kiti (nors gal nevisi) sugrįžę ir ataskaitas rašo. Atvykstančių tarpe yra nemažai "režimininkų"... (Varpas Nr. 15, 1977 m.).

Sovietų agentų peršamieji kultūriniai mainai yra Sov. S-gos politinis manevras, pačių sovietų nusakytas šiais žodžiais: "Menas nėra nei pats sau tikslas, nei vien tik individualaus pasigėrėjimo dalykas. Menas mums yra audringas veiksnys, išgyvenimas, kuris revoliucionuoja ir išryškina mūsų tikslus. Menas mus yra kolektyvinis siekimas, dvasinis bendravimas, masių nujautimo įprasminimas ir jų valios įkūnijimas. Menas mums yra priemonė klasių neapykantai prieš kapitalizmą skelbti ir, komunizmo bei beklasės visuomenės atžvilgiu, mūsų valiai išreikšti. Mes negaištame ateities apmastymais; mes gyvename šiandien ir mūsų kova vyksta dabartyje, kad revoliuciniu keliu ją pakeistume . . ."

Tokios padėties akivaizdoje, nėra jokios abejonės, kad Maskvos agentų siūlomieji mainai ir bendradarbiavimas su okupuotosios Lietuvos institucijomis tegali turėti tų pačių tikslų. Dar

daugiau, jie būtų naudojami laisvojo pasaulio lietuvių atsparumui palaužti, užslopinti pavergtosios tautos viltį išsilaisvinti iš rusiškosios vergijos ir komunistinės nelaisvės. Kremliaus agentai siekia netiesioginiu būdu šia akcija sušvelninti Maskvai nepalankius Lietuvos į Sov. S-gą inkorporacijos nepripažinimo padarinius, kad laiko tekmėje galėtų išgauti esamos padėties pripažinimą. Mes ypatingai kreipiame lietuvių visuomenės dėmesį į 1962 metų lapkričio 3 d. Valstybės departamento pareiškimą: "Valstybės Departamentas nepripažįsta Pabaltijo valstybių jėga į Sov. S-gą inkorporacijos ir todėl negali rasti kultūrinių mainų su sovietų okupuota Lietuva. Tolygiai nėra skatinamos amerikiečių kultūrinės grupės vykti į tą sritį". VLIKas smerkia visus tuos, kurie remia bendradarbiavimą su Maskvos agentais ir kviečia lietuvių visuomenę boikotuoti tokio bendradarbiavimo talkininkus". (Sėjos, Nr. 4, 1962 metai).

"Šių laikų tendencijose stiprėja prileidimas, kad liberalizmas jau nebepatenkina šių laikų gyvenimo reikalavimų, kad liberalinis priėjimas prie žmogiškųjų problemų yra nebepatenkinamas, atgyvenęs savo amžių ir kaltas dėl daugelio šių laikų negerovių. Eliotas mano, kad liberalizmui skirta išnykti, nes iš jo kilusios filosofijos jį jau neigia".

"Pats liberalizmas nebeteko veržlumo iš vidaus ir yra užėmęs daugiau gynimosi poziciją". "Laisvės doktrina, pagrįsta tiksliųjų mokslų pažanga, liberalizmui neatnešė tų laimėjimų, kurių jis iš jos laukė".

("Moderniosios pažangos problemos")

TOTALIZMO ANATOMIJA

K. BARTKUS

Po Pirmojo pasaulinio karo per trečiąjį dešimtmetį Europoje išsivystė mažumos dominuojami režimai, kuriuose dauguma buvo palenkiama energingos mažumos valdymui. Kad tokia nekonstituciniu būdu sukurta valdžia galėtų išsilaikyti, ji turėjo viską suimti į savo rankas totališkai. Taip tada bent keliose Europos valstybėse atsirado totalistiniai režimai.

Totalizmo samprata

Totalizmu vadiname tokią valdymo formą, kur visa valdžia sutelkiama į vieno asmens arba į nedidelės grupės rankas ir kur yra išskiriamas arba labai susiaurinamas visos visuomenės dalyvavimas valdyme. Taigi totalizmas yra ten, kur vienas asmuo arba nedidelė grupė kuriomis nors priemonėmis užgrobia valstybės valdžią, dominuoja visame valstybės gyvenime ir paneigia kitų žmonių bei visuomenės teises lygiomis dalyvauti valdžioje ir teisėtu keliu organizuoti valstybės valdymą.

Ir praeityje yra buvę ir dabar yra įvairių totalizmo formų. Plačia prasme totalizmas nėra kas nors nauja. Visų laikų totalizmą sudaro asmeninis arba grupinis vyravimas. Skiriasi tik tokio vyravimo formos. Tuo būdu totalizmas yra seniausia valdymo forma. Elementariausia totalizmo forma yra primityviose gentyse, kurias valdo stipriausias bei įtakingiausias jos narys pats vienas ar draugų padedamas ir sugeba priversti visą gentį jam paklusti ir vykdyti jo reikalavimus bei paliepimus.

Nuo ano primityviausio totalizmo iki senovės Graikijoje išsivysčiusio demokratinio valdymosi praėjo daug žmonijos amžių su įvairiomis iš lėto pažangėjusiomis diktatūromis ir monarchijomis, kol žmonija kurioje nors savo dalyje priaugo prie daugumos valdymo per pačių žmonių išrinktus atstovus. Bet ir naujausiais laikais daug kur tebetęsiama totalistinio valdymo tradicija arba ji atgaivinama, nuverčiant žmonių teisėtai ir pagal įstatymus išsirinktą valdžią. Ir dar turės praeiti nemaža laiko, kol žmonijos gyvenime nebeliks vietos bei socialinių sąlygų valdžios ištroškusiems totalistams įsivy-

rauti visuomenėje ir ją pajungti jos pačios nenorimai ir gyvenimo pažangos neatitinkančiai tvarkai. Kur šiais laikais įsigali totalizmas, jam yra būdingas trūkumas tų socialinių ir politinių atžvilgių, kurie išsivysto politiniame ir visuomeniniame gyvenime, kylant socialinei pažangai.

Psichologiškai totalizmo pagrindą sudaro valdymo bei dominavimo instinktas žmoguje. Individas su labai stipria tendencija kitus valdyti yra aptariamas kaip valdžios žmogus. Stipraus valdymo polinkio veikiamas, žmogus gyvenime paprastai orientuojasi į tokias situacijas, kur yra sąlygų pasireikšti jo polinkiui valdyti ir išplėsti jo asmenines įtakas jo siauresnėje ar platesnėje aplinkoje. Nesudėtingoje kaimo aplinkoje su tokiais linkimais žmonės taikosi būti išrinkti seniūnais ar gauti policijos tarnybą. Biurokratiniame gyvenime jie siekia funkcijų, kurias atlikdami, jie galėtų kitiems įsakinėti. Visuomeninėse ar politinėse organizacijose jie prasikiša savo noru vadovauti bei vyrauti sau lygių tarpe ir, pasiekę vyraujančią padėtį, stengiasi išplėsti bei didinti savo įtaką. Taip su stipriu valdymo polinkiu žmonės ne tik stengiasi išlaikyti lygybę aplinkinių tarpe, bet ir įsigalėti totališkai, kad galėtų kitiems savo valią primesti ir eventualiai nebepaisyti kitų teisių ir veikti tik pagal savo nusistatymą.

"Vienų rankų" visiems diktuojantis totalistinis režimas paprastai yra vadinamas diktatūra, kurioje vienas asmuo su nedidele savo šalininkų grupe užmeta savo valią bei valdžią visai krašto visuomenei, paneigdamas jai teisę pačiai valdytis per jos pačios išrinktus atstovus. Mūsų amžiaus būdingiausi totalizmai yra buvę ar yra komunizmas, fašizmas, nacionalsocializmas ir kiti. Vieni jų neišliko Antrojo pasaulinio karo metu, kiti gi išliko ir dar daug jų naujų per karą ir po jo išsivystė mažiau civilizuotame pasaulyje arba neišsivysčiusiose tautose, kurių daugelis dar nepasiekė tos išsivystymo stadijos, kurioje paisoma žmogaus ir visuomenės teisių.

Totalizmas ir demokratija

Totalizmas yra priešingybė demokratinei santvarkai. Demokratija yra iš pačios liaudies kylanti valdžios forma, — pačių žmonių teisėtais rinkimais išrinktų atstovų sudaroma valdžia, tarnaujanti liaudžiai ir siekianti jos gerovės.

Kartu su bendrąja socialine pažanga kyla ir demokratija, iškovodama, išplėsdama bei gindama žmonių teises, laisves ir socialinę gerovę. Bet įsigalėję kur totalistiniai reži-

mai apsunkina bei sulaiko kalbamą socialinę evoliuciją ir neretai kai kuriose srityse sunaikina ir tai, ką demokratija būna pasiekusi.

Vienas svarbiausių demokratijos bruožų yra žmonių laisvės gynimas. Joje valdžia sudaroma laisvų bei visuotinių rinkimų keliu. Gi totalistai laisvų rinkimų neleidžia, nesitikėdami juose būti išrinkti. Tačiau, imituodami demokratiją, ir totalistai daro rinkimus, bet juose nepalieka laisvės ką nori išrinkti. Totalistiniai režimai taip apriboja kandidatų pastatymą ir rinkėjų teises, kad jiems leidžiama tik balsuoti, bet jie negali savo pasirinktų žmonių išrinkti.

Demokratinėje santvarkoje yra organizacijų laisvė. Bet kuri žmonių grupė gali kurti savo organizacijas, jų tarpe ir politines partijas, kurių dažniausiai nepripažįsta totalistiniai režimai, kurie leidžia tik vieną savo partiją, kuri padeda jiems išsilaikyti. Kitokias politines partijas tiktatūrose draudžiama turėti.

Bet vienos partijos sistema negali būti demokratiška. Esant tik vienai politinei partijai ir pripažįstant tik jos liniją bei jos sankcionuotą valstybinę santvarką, piliečiai verčiami jai paklusti; jie tada negali turėti skirtingų politinių nusistatymų, nes neturi pasirinkimo. Tokie režimai jau neturi opozicijos ir suvaržo žmonių teises. Taigi vienos partijos sistema yra totalistinė, neleidžianti žmonėms laisvai organizuotis politiniu pagrindu. Demokratija siekia žmonėms tarnauti, totalizmas — žmones valdyti.

Totalistinė sistema suskaldo visuomenę, kurios vienoje pusėje įsigali privilegijuota ir valdžią savo rankose laikanti viena partija, o kitoje pusėje visa likusi visuomenė, nepriklausanti valdančiai partijai, jaučianti gyvenime jos nepagrįstą dominavimą ir jai nepalankiai nusistačiusi. Totalistiniai režimai — diktatūros — stabdo visuomenės politinę evoliuciją ir suardo natūraliai išsivysčiusį jos politinį susiorganizavimą. Panaudojant valdžios turimas prievartos priemones, sulikviduojamos įvairius visuomenės sluoksnius atstovaujančios partijos, ir visa visuomenė palenkiama diktatūrinės partijos valdžiai ir verčiama prisidėti prie jos nuotaikų bei siekimų ir bent tylomis priimti jos dominavimo taktiką bei metodus. Tiek fašistai, tiek komunistai, tiek ir nacionalsocialistai vertė ar ir dabar verčia gyvenimą ir visą visuomenę orientuotis ne tiek į valstybę, kiek į partijos reikalavimus, siekdami sutalpinti tautos, valstybės ir visuomenės gyvenimą

į diktatūrinės partijos veiklos rėmus.

Diktatūrose dažnai neleidžiama laisvai kurtis ir įvairioms kultūrinėms, ekonominėms ir net religinėms organizacijoms, jei tik įtariama, kad jos gali turėti visuomenėje didelę įtaką ir savo įtakingumu gali mažinti totalistų garbę ar nustelbti jų įtakas.

Demokratija remiasi pagarba žmogui ir susirūpinimu jo gerove. Joje valstybės gerovė išvedama iš visų piliečių gerovės. Į valstybę ir tautą žiūrima kaip į visų piliečių ar tautiečių visumą. Valstybės gerovės siekiama, rūpinantis visų piliečių geru gyvenimu. Dėl to su demokratija išplinta pažiūra, teikianti asmeniui pirmenybę prieš institucijas.

Priešingai yra totalistinėje santvarkoje. Joje nekalbama apie asmenų bei piliečių lygybę, laisvę ir gerovę, o kalbama tik apie valstybės bei tautos garbę ir apsaugą, kada iš tikrųjų niekas jai ir negresia, reikalaujant atskirus tautos narius bei piliečius savo reikalus vis daugiau palenkti valstybės gerovei.

Demokratijoje vyrauja individo teisės prieš visuomenę, o diktatūroje vyrauja tautos uždaviniai prieš žmogaus teises. Tačiau diktatūrose tauta figūruoja ne kaip tam tikra žmonių visuma, o kaip abstrakti esybė, iš kurios siekimų lyg ir išskiriama žmonių gerovė ir jų teisės. Diktatūrose mėgstama kalbėti apie tautos didybę (komunistiniuose kraštuose apie komunizmo visuotinumą), apie valstybės galybės išvystymą, bet pamirštama, kad tauta — tai žmonės; paneigiamos teisės žmonių, kurie tą tautą sudaro ir kurių gerovės siekimas yra pagrindinis kiekvienos valstybės uždavinys. Taip susidaro tas paradoksas, kad diktatūrose pasisavinami tautos didybės šūkiai ir veikiama tautų vardu, kada iš tikrųjų paneigiamos tautas sudarančių žmonių teisės. Taip susidaro, kad diktatūrose, nežiūrint jų tautos garbę bei galybę propaguojančių šūkių, pagrindinės diktatorių bei jų rėmėjų pastangos koncentruojasi ne tiek į tautos reikalus, kiek į reikalą patiems diktatoriams bei juos remiančioms grupėms išsilaikyti.

Totalizmas negali išsilaikyti demokratinėje santvarkoje, kur pati visuomenė per savo rinktus atstovus sprendžia svarbiuosius reikalus. Todėl visi diktatoriai, suėmę valdžią į savo rankas, siekia atskirti visuomenę nuo valstybinių reikalų sprendimo, atimti jai galimumą pasisakyti per savo rinktuosius atstovus. Tam įvykdyti visi diktatoriai uždaro esamas demokratines politines partijas ir persekioja kitoms partijoms priklau-

sančius veikėjus, palikdami tik savo partijas, jų priežiūrai subordinuodami visą politinį gyvenimą. Demokratija remiasi žmonių lygybe, totalizmas laikosi dominavimu.

Diktatoriai paprastai kalba tautos vardu, tuo pridengdami savo ir savo grupės pretenzijas kitus valdyti ir išnaudoti pačią tautą. Totalizmas, kaip matėme, suskaldo tautą į valdančiuosius ir valdomuosius. Iš naujųjų laikų diktatorių veikimo matome, kad jie, kalbėdami tautos vardu, užkrauna savo ir savo partijos dominavimą, tautą pavergia, jiems nepatinkamus tautos sluoksnius persekioja ir taip, siekdami savo egoistinių tikslų, nuvairuoja tautas į dideles nelaimes. Kad diktatoriai su savo veikla neina su tautos siekimais, rodo tai, kad, kritus diktatūrai, jie žmonių labai greitai pamirštami ir neprisimenami su pagarba. Totalistinėse sistemose žmogus priverčiamas nusilenkti jėgai ir, nors ir pats ją smerkdamas, jai tarnauti. Žmogus jame nėra labai vertinamas. Totalizme ne institucijos tarnauja žmogui, o dažniausiai žmogus institucijoms.

Žymiausi šio amžiaus totalizmai buvo sukurti, realizuojant klaidingas idėjas. Jų apimtose valstybėse išplito manijos nukariauti net ištisas pasaulio dalis ar įvykdyti net viso pasaulio revoliuciją. To siekdami, jie sugriovė gyvenimą šimtams milijonų žmonių, įstumdami juos į skurdą ir visokias nelaimes. Iš jų ar bent jų įtakoje išsivystė totalistiniai režimai ir kitose pasaulio dalyse. Lietuvoje siaučiantis komunistinis totalizmas darė ir daro įtaką ir lietuviškajai išeivijai. Ji pasirodo laisvinimo institucijų niekinimu, politinių partijų smerkimu, tendencija bendradarbiauti su Lietuvos pavergėju, patriotų visuomenininkų boikotavimu ir panašiomis apraiškomis.

Pliuralistinėje demokratijoje visą laiką vyksta varžybos tarp srovių ir jų veikėjų. Tokios varžybos ir partijų tarpusavio kritika neleidžia įsigalėti korupcijai ir sustingimui. Vykstant partijų varžyboms, bet kurių politikų nesąžiningumas yra greitai pastebimas ir iškeliamas viešumon, kas priverčia juos arba būti sąžiningiems, arba pasitraukti iš darbo. Tuo tarpu totalizme, kur nėra varžybų ir partijų tarpusavio kovų, nėra kovos ir prieš korupciją, prieš nesąžininguosius, nėra ir tokio spaudimo valstybiniame darbe nusikratyti negabiaisiais. Dėl to totalizme nėra spaudimo atrankai ir kovai prieš prisitaikėlius.

Be to, totalizme ir asmens iniciatyva yra labiau suvar-

žyta, nes veikiama ne pagal daugiau inidividualų nusistatymą, o pagal vadų reikalavimus. Žmonės su savo tvirta nuomone bei principais nepritampa prie totalistinių sistemų ir neturi vietos jose pasireikšti, nes jose vyrauja viena diktuojanti nuomonė, reikalaujanti visų pritarimo. Totalizme įsitvirtina ne gabiausieji, o pataikaujantieji. Diktatoriai paprastai savo pagalbininkais pasirenka ne stipriausias ir savarankiškiausias asmenybes, kurios prie paliepimų nekritiškai nesitaiko, o paklusniausius jo valiai ir nedrįstančius savo savarankiškumu pasireikšti karjeristus. Apskritai į totalizmą daugiau linksta politiškai nejudrūs ir nelankstūs žmonės — daugiau iš žemesnių visuomenės klasių. Totalizmas patraukia ir jaunus, nekritiškus bei nesubrendusius žmones ir padaro iš jų paklusnią, kitus terorizuojančią jėgą (smogikai, komjaunuoliai, kultūrinės revoliucijos vykdytojai...)

Totalizmas nevertina žmogaus kaip asmenybės. Jei jis negali jo palenkti į savo pusę, jis jį pasmerkia.

Jėga prieš teisę

Totalizmas neišsivysto pagal visuomenės pasirinkimą. Visuomenė nesuteikia savo išrinktiesiems totalistinių teisių. Žmonių laisvai išrinkti atstovai, leisdami įstatymus, aptaria žmonių teises ir pareigas. Žmonių teisių apsauga remiasi laisvuose rinkimuose išrinktais atstovais, sudarančiais pačių žmonių sukurtas tautos atstovybes. Totalistiniai režimai, nepripažindami laisvų rinkimų, nesukuria nei tikrai tautą atstovaujančių atstovybių, kurios tikrai atstovautų ir žmonių siekimus ir jų teises. Imituodami demokratinį gyvenimą, tačiau neleisdami laisvų rinkimų, jie sukuria tautų neatstovaujančius parlamentus, kurie, leisdami įstatymus, atstovauja jau ne tiek tautos reikalus, kiek diktatoriaus valią. Į tokius parlamentus paprastai patenka totalistinės partijos pareigūnai ir jai ištikimi žmonės, rinkimuose leidžiant kiekvienai apylinkei pastatyti tik po vieną kandidatą, taigi — neleidžiant balsuotojams jokio pasirinkimo ir, be to, klastojant pačius balsavimo duomenis. Taip totalistai neleidžia piliečiams išsirinkti savo atstovų, o jiems atstovauti iškraipytų rinkimų keliu pastatomi jų pasitikėjimo neturintys dažnai neaukšto lygio individai. Visos diktatūros įsigalėdamos užgniaužia tautoje buvusį politinį susiorganizavimą, uždraudžia politines organizacijas ir neteisėtai pasisavina sau teisę visus valdyti. Neteisėtai sukurtam ir tautai prieš jos valią užmestam režimui

išsilaikyti sustiprinama policija iš totalistinės partijos narių, ji privilegijuojama ir įpareigojama sekti visų žmonių patikimumą totalistiniam režimui. Policijos galia sustiprinama, prileidžiant, kad reikale ją visada parems režimui ištikima kariuomenė. Greta policijos režimo apsaugai dar sukuriamos iš specialiai parinktų energingų partijai bei režimui ištikimų jaunų žmonių pusiau militarinės ginkluotos organizacijos, kurių nariai seka visuomenę, ypač režimui nepatikimus asmenis ir, reikalui esant, tinkamai reaguoja. Taip diktatoriams bei diktatūroms saugoti mums žinomose totalistinėse organizacijose buvo sukurtos žmonių teroristinėmis laikomos smogikų, čekistų, fašistų milicijos, "Geležinės" gvardijos, falangistų, "kultūrinės revoliucijos" vykdytojų ir kitais vardais totalistinę jėgą reiškiančios ir dažnai žmonių teisių paneigimą realizuojančios organizacijos. Tie paramilitariniai fanatiškai viršininkų įsakymus vykdantieji daliniai būna tikrasis ir patikimiausias diktatūrų ramstis. Jų veikloje, atpalaiduotoje nuo teisminės procedūros, mums žinomose diktatūrose buvo įvykdyta daug žiaurumų. Jų veiksmai prieš režimo priešus ar jam nepatikimais atrodančius asmenis lengvai išvirsta jų terorizavimu, dažnai ižsibrėžiant klaidingus tikslus ir pasirenkant netinkamas priemones. Čia plačiai įgyvendinamas principas, kad tikslas pateisina priemones.

Žmogaus teisių paneigimas

Įvairūs totalistiniai režimai laikosi, tik suvaržydami žmonių laisvę ir paneigdami jų visiems suprantamas teises. Kaip matėme, totalizmas susikuria, tik atimant iš žmonių laisvę bei teisę valdytis savo laisvai išrinktų atstovų pagalba. Uždarydami politines organizacijas ir apsunkindami ir net uždrausdami visų sričių organizacijų veiklą, totalistai suvaržo visuomeninį gyvenimą. Diktatoriai žino laisvai organizuotos visuomenės jėgą ir neleidžia jai pasireikšti. Organizacijos palenkiamos stropiai policijos priežiūrai, įvairiais atžvilgiais apribojama ir apsunkinama jų veikla. Ypač apsunkinama susirinkimų laisvė. Įvedami įvairūs kultūrinių organizacijų susirinkimų šaukimą apsunkinantys formalumai: griežta policijos susirinkimų programos kontrolė, varžomas susirinkimų kalbėtojų pasirinkimas, kontroliuojamos jų kalbos, reikalaujant policijai pranešti jų turinį, prižiūrima, kad susirinkimuose neiškiltų ko nors nepalankaus totalistinei partijai ir totalistiniam režimui. Taip pasireiškia ir plinta nesutarimas tarp visuome-

nės ir totalistinių režimų. Totalistiniai režimai bijo visuomenės ir ja nepasitiki. Apsisaugoti griebiasi įvairių priemonių visuomenės pavojingumui sumažinti. Tai priverčia visuomenę atlikti viską, ko režimas iš jo reikalauja. Bet tai tik dar didina neapykantą režimui ir jį palaikančiai partijai.

Žmogaus bei civilinių teisių suvaržymai totalistiniuose režimuose gal labiausiai pajuntami spaudoje. Kadangi spauda yra pagrindinis viešosios nuomonės formavimo faktorius, visi totalistai laiko ją jiems pavojinga: totalistinėse valstybėse laisva spauda, kiek jos paliekama, yra stropiai cenzūruojama. Cenzūra neleidžia spausdinti režimui ir jį palaikančiai partijai nepalankių informacijų bei straipsnių. Cenzūros teisės ir jos veikimo ribos nebūna (gal ir negali būti) griežtai aptartos, todėl jos veikime gali būti sauvaliavimų. Totalistinis režimas paneigia bei suvaržo ir daug kitų žmogaus teisių, kaip teisę dalyvauti viešajame bei valstybiniame gyvenime ir kitas teises.

Totalistinės apraiškos visuomeninėje veikloje

Čia svarstėme totalizmo apraiškas, kuriomis jis pasireiškia kaip nedemokratiškas bei žmogaus teises varžantis režimas. Siauresne prasme totalizmas yra galimas ir visuomeniniame gyvenime, kada kurioje nors svarbioje organizacijoje įsitvirtina totalistinių pasaulėžiūrų žmonės, ją palenkia savo totalistinės srovės įtakai, sutrukdo tvarkingą jos vadovaujamų organų laisvą išrinkimą, juose įstato savo žmones ir jų pagalba sauvališkai jas valdo bei tvarko, paneigdami kitų tos organizacijos narių jos statute numatytas teises ir naudojasi įsigalėjimo bei nušalinimo metodais, kuriais griežčiau naudojasi visi totalistiniai režimai. Totalistinės nuotaikos organizacijose vieni jaučiasi joje savi ir naudojasi joje dominavimo apraiškomis, kiti gi jaučiasi kitų dominuojami, jaučiasi lyg ir nelygiųjų tarpe, bet neturį teisės kritikuoti, kad nebūtų dominuojančiųjų pasmerkti įvairiems galimiems nemalonumams.

Nors tokioje totalistų dominuojamoje organizacijoje paviršutiniškai ir būtų laikomasi jos įstatuose numatytų demokratinių metodų, bet, nesant joje demokratinės dvasios, tikro demokratiškumo gali joje nebelikti.

Iš totalistinių nusiteikimų kyla kitiems lygybės nepripažinimas, sau pirmenybės reikalavimas, kitų nuvertinimas, trūkumas tolerancijos kitų įsitikinimams, jų idėjoms, jų dirba-

miems darbams ir kitoms pozityviai besireiškiančioms visuomeninėms jėgoms. Kur gimsta totalistinės nuotaikos, ten sumažėja galimumai visuomeniniam bendradarbiavimui, nes atsiranda norai suimti į savo rankas pirmumą ir vadovavimą. Aplamai gyvenime linkimą viską paglemžti sau vadiname egoizmu. Egoistiškas yra ir noras reikalauti sau dominavimo visuomenėje, siekimas viską suimti į savo rankas. O individualus ar grupinis bei srovinis egoizmas veda į totalizmą. Visi dideli totalistai yra egoistai. Idealizmas dažniausiai nesiderina su totalizmu.

Totalistinės tendencijos visuomenėje nestokuoja destruktyvumo ir veda į susiskaldymą. Kitų nepripažinimas ir nepagrįstas sau pirmenybės reikalavimas bei jos įgijimas, nepaisant priemonių, visuomenę skaldo. Paneigdamas lygybės principą ir nepajėgdamas kitų veiklos pozityviai vertinti totalistinių linkimų veikėjas nuveda organizacijas į skilimą. Savarankiškesni žmonės, nepateisindami ir nepakęsdami kitų pretenzijų dominuoti, suranda išeitį, nuo jų atsiribodami: arba iš tos veiklos pasitraukia, arba su kitais nuo jos atsiskiria. Visuose lietuviškų organizacijų skilimuose galima rasti totalistinių nuotaikų. Jei jos dar ir nebūna plačiau atpažintos skilimo metu, tai jos netrukus po to išryškėja. Skilusių organizacijų bent viena dalis pradeda naudoti totalistinius veikimo metodus.

Apskritai šių laikų socialinės pažangos sąlygomis totalizmą galima laikyti gyvenimo nenormalybe. Bet šių dienų pasaulyje daug kur, įskaitant ir mūsų pavergtą tėvynę, jis yra kai kurių jėgų padarytas gyvenimo būdu.

"Kovoti su savo politiniais veiksniais, partijomis ir jų veikla — padėti priešui jo darbą dirbti tremtinių tarpe".

M. Krupavičius
("Laisvėje gyvenantiems lietuviams")

VLIKas ir LB POLITINĖ TARYBA

J. VARNAS

Laisvinimo Institucijų genezė

Jau per daug metų esame įpratę, kad Lietuvos laisvinimo pastangose vadovauja ir daugiausia laisvinimo kovą veda dvi institucijos: Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas ir Amerikos Lietuvių Taryba. Jos yra pagrindinių lietuviškų jėgų sukurtos laisvinimo kovai ir buvo visuomenės priimtos kaip jos politinės atstovybės. VLIKas buvo iššauktas reikalo kovoti su okupantu ir lietuvių tautos išsilaisvinimo kovai vadovauti ir buvo sukurtas, susiburiant visoms tautoje pasireiškusioms politinėms jėgoms: visoms nepriklausomos Lietuvos seimuose savo atstovų turėjusioms partijoms ir okupacijos metu susikūrusiems bei organizuotai pasireiškusiems rezistencinės kovos sąjūdžiams. Atstovaudamas visas pasireiškusias pagrindines politines jėgas, VLIKas tapo Lietuvos politinės valios reiškėju. Jis atstovauja lietuvių tautos politinei valiai. Tokiu jis buvo pripažintas vokiečių okupacijos metu Lietuvoje, tokį jį priėmė tremtiniai Vokietijoje, laikydami jį savo vadovybe ir iš jo labai daug laukdami, tokiu jį laiko ir lietuvių rezistencija okupuotoje Lietuvoje, pakartotinai pareiškusi jam savo įgaliojimus ir pasitikėjimą. Būdamas sukurtas Lietuvoje vadovauti tautos išlaisvinimo kovai, jis turi tautos mandatą tęsti tą kovą jos vardu. Jis yra Lietuvos kovos organas.

VLIKas turi didelį išeivijos pasitikėjimą, didelį prestižą lietuviškoje visuomenėje ir pasitikėjimą amerikiečių ir kai kurių kitų valstybių politinėse institucijose. Nežiūrint kai kurioje spaudoje kartais didelių pastangų jo populiarumui sumažinti ir kartas nuo karto išvystomos prieš jį akcijos, per 30 metų niekam nepavyko jį sugriauti iš vidaus, susilpninti jo populiarumą ar kaip kitaip jį sulikviduoti. Jokia institucija išeivijoje nėra turėjusi tiek priešų jos viduje ir nebuvo okupanto taip puolama ir niekinama kaip VLIKas. Visi tie puolimai parodė VLIKo tvirtumą lietuviškoje visuomenėje.

Be Lietuvoje į VLIKą įsijungusių politinių grupių, išeivijoje pasirodė dar esančių sritinių rezistencinių vienetų, kurie pareiškė norą būti priimti į VLIKą lygiomis su okupacijos metu susikūrusiais rezistenciniais sąjūdžiais. Po ilges-

nių aiškinimųsi VLIKas buvo papildytas Mažąją ir Rytų Lietuvą atstovaujančių organizacijų ir Rezistencinės Santarvės deleguotais asmenimis. Tas papildymas nesumažino jo, kaip kovojančios Lietuvos statovybės, reikšmės ir autoriteto.

Kovoje prieš Lietuvos okupaciją gimė ir Amerikos Lietuvių Taryba. Bolševikams Lietuvą okupavus, keturių Amerikos lietuvių srovių vadovaujantieji asmenys, pamiršę savo ideologinius ir kitokius skirtingumus, susibūrė į Amerikos Lietuvių Tarybą tikslu veikti ir politinėmis priemonėmis kovoti dėl Lietuvos išlaisvinimo. Bendrai to tikslo siekiant, buvę dideli jų ideologiniai ir politiniai skirtingumai apsišlifavo, tarpusavio kova susilpnėjo ir kai kur beveik išnyko. Tikslas gelbėti Lietuvą ir lietuvius ir jų meilė Lietuvai visus suvedė į bendrą darbą. Ypač juos sujungė pastangos gelbėti tremtinius Vokietijoje nuo jų atidavimo išvežti į Sov. Sąjungą, ką anksčiau Rooseveltas buvo Stalinui pažadėjęs. Be daugelio kitų pastangų padėti tremtiniams, ALTas suvaidino didelį vaidmenį, kovodamas, kad jie būtų įsileisti į Ameriką.

VLIKas veikia jau 38-rius, o ALTas 41-rius metus. Taigi tos abi Lietuvos laisvinimo institucijos veikia jau geroką metų skaičių ir yra Lietuvos naudai daug padarę. Niekas nėra Lietuvai tiek padaręs ir savo tautai tiek nusipelnęs, kaip šios abi institucijos. Dėl to jos ir turi išeivijos daugumos didelį pasitikėjimą ir pasitikėjimą amerikiečių ir kai kurių kitų valstybių politikų tarpe.

VLIKas, atsikūręs Vokietijoje, veikė tremtinių tarpe plačiu mastu: daug gelbėjo tremtiniams įvairiuose reikaluose, sukūrė egzilinės vyriausybės pakaitalą — Vykdomąją Tarybą, Lietuvos Raudonąjį Kryžių, sudarė komisijas įvairiems Lietuvos klausimams studijuoti, pvz. komisiją Lietuvos sienų klausimui, sudarė karinį sektorių, ieškojo pasaulyje vietos tremtiniams kompaktiškai įkurdinti, rūpinosi įvairiais tremtinių tarpe iškylančiais klausimais.

Viena svarbiausių problemų, tremtiniams išsisklaidžius po įvairius kraštus, buvų jų vaikų lietuvybės išlaikymas. Lietuvybei išsaugoti tremtiniuose VLIKas sukūrė Lietuvių Chartą. Chartoje išdėstytiems lietuvybei išlaikyti principams įgyvendinti VLIKas sukūrė Lietuvių Bendruomenę: paruošė ir priėmė jos statutą ir pavedė savo pirmininkui prel. M. Krupavičiui ją suorganizuoti. Per trejus metus prel. Krupavičius greta VLIKo pirmininko pareigų ėjo ir Lietuvybės Tar-

nybos vadovo pareigas ir suorganizavo Lietuvių Bendruomenę visuose kraštuose, kur tik buvo įsikūrusių lietuvių, kartu smulkiai interpretuodamas jos ideologiją ir nustatydamas jai gaires veikti išeivijoje. Pagal Lietuvių Chartos principus ji turėjo išlaikyti išeivijos lietuvybę, ją pagrindžiant jaunimo lietuvišku auklėjimu šeimoje ir mokykloje ir kultūrine veikla bei lietuviška kūryba. Ji turėjo apimti visus laisvajame pasaulyje pasklidusius lietuvius ir būti griežtai nesrovinė, — be jokių srovinių įtakų. Tai buvo suprantama, kad bet koks sroviškumas bendruomenėje ją suskaldys ir susilpnins.

Visuomeninių Reikalų Tarybos kilmė

Bet Amerikoje Lietuvių Bendruomenę ištiko nelaimė. Turėjusi būti nesrovinė ir nešališka bei visus lietuvius apimanti ir pagal Lietuvių Chartą lietuvybę išeivijoje išlaikanti organizacija, pateko į vienos srovės kontrolę bei jos politinę įtaką ir išėjo į opoziciją prieš laisvinimo veiksnius — ALTą ir VLIKą, kuris ją įkūrė ir kurio nustatytų bei suformuluotų jos principų ji turi laikytis. Palaipsniui iš jos organų bei vadovybės buvo išstumti kitų srovių žmonės ir paliko tik tos srovės žmonių ir kitų jai palankių bei prie jos prisitaikiusių asmenų rankose. Ilgiausiai jos organuose buvo išlikę kai kurie tautininkų veikėjai. Bet, valdyboms besikeičiant, ir jų nebeliko ar buvo priversti prie jos prisitaikyti. Ilgai dar buvo išlikę dvi didžiausios LB apylinkės Amerikoje, vadovaujamos tautininkų krypties asmenų. Negalint jų rinkimų keliu pakeisti, jose vieną sekmadienį, dalyvaujant centrinių organų vadovaujantiems asmenims, abiejų kalbamų apylinkių valdybos buvo pakeistos revoliuciniu būdu.

Bet toji "revoliucija" tose dviejose apylinkėse sukėlė nuosaikesnių LB narių tarpe pasipiktinimą, dėl ko jų dalis pasitraukė iš LB ir suorganizavo kitą, tiesa, jau daug mažesnę vadinamą reorganizuotą LB. Tiesa, ne visi pasipiktinusieji ir pasitraukusieji iš LB įstojo į Reorganizuotąją LB. Nemaža savarankiškų asmenų pasiliko už LB ribų, laukdami, kol ji susitvarkys. Todėl LB jau negali savęs laikyti visus lietuvius apimančia ir Lietuvių Chartos numatyta organizacija.

Patekusi į vienos politinės srovės kontrolę, LB pasidarė jai paklusni ir ėmė smerkti kitas sroves. Tos srovės kontroliuojamoje spaudoje dažni išpuoliai prieš kitas partijas jos principinę liniją pratęsia ir į LB, įjungdami ją į vienos partijos sistemą.

Drauge su LB pastangomis suimti visus jos vadovaujamus organus į vienas rankas stiprėjo joje opozicinė VLIKui ir ALTui tendencija, ruošianti LB perimti išeivijos politinį vadovavimą ir užimti Lietuvos laisvinimo veiksnių vietą. Dėl to neišsivystė nuoširdus bei nuosaikus bendradarbiavimas tarp laisvinimo veiksnių iš vienos pusės ir LB vadovaujančių organų iš kitos pusės. Labai sudrumstė tarp jų santykius LB vadovaujančių organų pareikalavimas iš apylinkių ir apygardų vasario 16-tos dienos minėjimuose surinktų laisvinimo reikalams aukų nebesiųsti Altui, o jas persiųsti JAV LB centro valdybai. Tas vasario 16-sios aukų atitraukimas nuo pagrindinių laisvinimo veiksnių turėjo atimti jiems pagrindą toliau veikti ir tuo suduoti jiems mirtiną smūgį.

Savo politinės veiklos LB jau nebederina su VLIKo ir ALTo veikla ir daro įvairius politinius ėjimus, lenktyniuodama su jais, stengdamasi jiems užbėgti už akių ir tuo iš jų paveržti politinį Lietuvos atstovavimą. Buvo labai padažninti lankymaisi amerikiečių įstaigose, lyg ir norint juos įtikinti, kad lietuviai išeiviai jau nebėra vieningai susispietę apie amerikiečiams žinomus bei pažįstamus VLIKą ir ALTą, kad jie yra jau suskilę ir kad LB jau eina skirtingu keliu ir reikalauja amerikiečių įstaigų jos pripažinimo.

Spaudoje išspausdinta daug prieš VLIKą nukreiptų straipsnių, kurių jau negalima laikyti nuosaikia tos institucijos kritika ir kuriuos jau galima aptarti kaip Vliką niekinančius rašinius ir priskirti prie visuomenės kiršinimo prieš tą svarbią instituciją. Pasakyta daug prieš VLIKą nukreiptų kalbų susirinkimuose, suvažiavimuose ir studijų dienose; tendencingose paskaitose ir svarstybose buvo siūlomi nauji planai jam pakeisti.

Tokia akcija buvo paruošta dirva sudaryti prie PLB Visuomeninių Reikalų Tarybą ir prie JAV LB — Visuomeninių Reikalų Komisiją. Nors Visuomeninių, teisingiau, Politinių Reikalų Tarybą ir Komisiją suorganizavę LB vadai atvirai nepasako, kad jos yra skirtos pakeisti VLIKui ir ALTui, tai yra sulikviduoti anoms laisvinimo institucijoms ir užimti jų vietoms, tačiau ilgas jų visuomenės ruošimas spaudoje VLIKą ir ALTą nuvertinant iki suniekinimo neslepia jų tikslų. Toms institucijoms suniekinti visuomenė stipriais ir demagogiškais teigimais įtikinėjama, kad jos paseno, kad paseno jų veikėjai, kad jau išnyko jas sudarančios organizacijos, kartu įtaigojant, kad reikia į laisvinimo politinį darbą

įtraukti daugiau jaunimo.

Kadangi su Visuomeninių Reikalų Tarybos atsiradimu susidarė naujas vidaus kovų frontas, lietuvių išeivių visuomenei reikėtų jautriau susidomėti susidarančia padėtimi ir pasidaryti iš jos kylančias išvadas.

Visuomeninių Reikalų Taryba nebuvo tautos pašaukta nei tautai gelbėti, nei jai politiškai vadovauti. Jos neiššaukė joks tautos likimą sprendžiantis įvykis. Ji atsirado ne tautos laisvinimo darbą gelbstint, o vienai srovei siekiant prie jau jų monopolizuotos LB pridėti dar ir tautos laisvinimo etiketę, visus kitus, jau dešimtis metų dirbančius tautos laisvinimo darbą, isštumti iš laisvinimo veiklos. Ji kilo iš kai kurių žmonių ambicijų suimti visų sričių lietuviškąjį veikimą į vienas rankas ir tuo būdu tapti visų išeivių vadais ir diriguoti visiems išeiviams ir visam jų gyvenimui. Ar nedaug kam atrodo, kad čia atgimsta vadizmas?

Ta tendencija ir mūsų aplinkoje nėra nauja. Dar 1952 m. ji buvo bandoma, Lietuvių Frontui pasitraukiant iš VLIKo. Tada pasitraukiančiųjų buvo daromas spaudimas tada sergančiam VLIKo pirmininkui taip pat bent darbu pasitraukti iš VLIKo, kad tuo būdu pasidarytų atviras kelias kurti VLIKą iš naujo, ir, kaip tada supratome, jau kitokį. Taigi akcija VLIKui sulikviduoti tęsiama jau arti trisdešimt metų. Ji ypač sustiprėjo per keletą paskutinių metų.

PLB Visuomeninių Reikalų Tarybos ir analoginės komisijos sudarymas neatrodo, kad tai būtų tik paprastas LB veiklos praplėtimas į politinį lauką. Tų komisijų atsiradimo aplinkybės ir į jas sutelktos ambicijos rodo daug didesnį LB vadų užsimojimą. Ilgas kai kurioje spaudoje sutelktas vienos srovės neigiamas VLIKo ir ALTo kritikavimas, p. A. Gurecko įvykis ir nesibaigiantis p. Kamanto to įvykio ir jo komentarų išplėtimas iki begalybės rodo, kad visa tai yra paruošta ir vyksta planingai VLIKui ir ALTui sulikviduoti, nesiskaitant su priemonėmis.

Sugretinant Lietuvos laisvinimo institucijas su joms pakeisti atsiradusia Politine Taryba, gaunasi tokių antitezių:

1. VLIKas gimė rezistencinėje kovoje prieš Lietuvos okupantus; LB Politinė Taryba gimė iš jos pačios išvystytos opozicijos VLIKui ir ALTui: kovoje ne prieš okupantą, o prieš Lietuvos laisvinimo veiksnius.

2. VLIKas ir ALTas turi jau keturių dešimtmečių politinės veiklos ir laisvinimo kovos patyrimą; Politinė Taryba

yra naujagimis padaras, statomas prieš jai nepatirtus uždavinius.

3. VLIKas ir ALTas yra pagrįsti pliuralistinės demokratijos pagrindais, *jungia visas lietuvių gyvenime pasireiškusias* politines grupes bei sroves, laikydamiesi principo atstovauti visoms lietuvių politinėms jėgoms, siekiant, kad jos visos būtų įtrauktos į tautos laisvinimo kovą, kad jų visų politinis potencialas nebūtų eikvojamas tarpusavio kovai, o tautos laisvinimui ir lietuvybės išlaikymui; mes nematome Politinės Tarybos noro ir pastangų jungti visas esamas politines jėgas ir tuo būdu atstovauti visų politinių pažiūrų visuomenei, nes ji remiasi Lietuvių Fronto Bičiulių kontrolėje esančia LB, pasmerkdama lietuvių politines partijas, kaip jau nebesančias arba greitai išmirsiančias; vienos srovės išskyrimas iš bendro visų srovių solidariai dirbamo tautos laisvinimo darbo dar nerodo to darbo pagerinimo, o tik pretenzijas ir pastangas suimti visų sričių veiklą ir tautinį atstovavimą į vienas rankas, dedantis, kad tik ji viena atstovauja tautai, visus kitus sąjūdžius bei sroves paskelbiant mirusiais; sunku nusikratyti mintimi, kad tokį metodą pasirinkusieji nestovi totalistiniame kelyje; savo srovės reikšmės didinimas ir kitų "marinimas" nesiderina su tikrove, nes ir kitos politinės grupės nėra išmirę ir dar nemiršta, pvz. visų grupių tautininkai žmonių skaičiumi yra gausesni už frontininkus; jei kuri politinė grupė leidžia periodiškai išeinantį žurnalą, tai tas rodo, kad ji nėra menka ir turi jam išlaikyti jėgų iš skaitytojų.

4. VLIKas ir ALTas laikosi nusistatymo ryžtingai kovoti su okupantu; jų veiklos kelias — besąlyginė ir bekompromisinė *kova dėl Lietuvos išlaisvinimo; tuo tarpu Politinė* Taryba su ją kontroliuojančia politine srove griežčiau nepasisako prieš bendradarbiavimą su okupanto statytiniais; tai pasirodo ir okupanto skirtingoje laikysenoje laisvinimo veiksnių ir LB atžvilgiu: per jo tarnų leidžiamą "Gimtąjį Kraštą" okupantas piktai puola ir smerkia VLIKą ir ALTą, vadindamas juos "vaduotojais" ir prikišdamas jiems visokias nedorybes ir nusikaltimus Sovietų Sąjungai; bet jis nepuola LB ir jos vadų, kas rodo, kad laisvinimo veikla yra čia nevienodai suprantama ir nevienodai yra okupanto priimama.

5. Su Politinės Tarybos ir Visuomen. Komisijos išėjimu dirbti politinio darbo bendra išeivių politinė laisvinimo kova nesustiprėjo, o buvo suskaldyta ir tuo pačiu susilpninta: kovojama ne su okupantu ir ne dėl tautos išlaisvinimo, o

savo tarpe dėl anksčiau dirbusių veiksnių vietos užėmimo, dėl jų sunaikinimo, ko ir okupantas siekia. Tarpusavio erzelis padidėjo, bet išlaisvinimo kovos rezultatai sumažėjo.

Ar naudinga turėti daugiau laisvinimo veiksnių?

Tur būt niekas netvirtins, kad Lietuvos išlaisvinimo kovai vesti yra reikalinga daug vieningai nedirbančių laisvinimo veiksnių. Kelių tarp savęs nedirbančių ir net tarp savęs kovojančių laisvinimo veiksnių buvimą vadiname susiskaldymu.

Dar tebegyvenant tremtinių stovyklose, Vokietijoje, kitų tautybių žmonės lietuviams pavydėjo, kad tik jie vieni pajėgė visi sutilpti VLIKe, kada tomis pat sąlygomis kitų tautybių tremtiniai buvo tarp savęs suskilę ir kovojo tarp savęs dėl jų tautų atstovavimo. Nors per visą laiką buvo ir lietuvių tarpe pradėjusių reikštis didesnių ar mažesnių atsišakojimų, pretendavusių atsistoti VLIKo vietoje, bet VLIKas visada išliko, nors kartais buvo kiek ir susilpnintas. Nsunaikins jo ir LB vadai su jų sukombinuotomis politinėmis tarybomis ir komisijomis. Yra išeivijoje pakankamai visuomeninių bei politinių jėgų prieš keturiasdešimt metų suorganizuotam laisvinimo darbui tęsti.

Atsiradimas greta VLIKo ir ALTo naujai sukurtų veiksnių ir visuomenės traukimą į jų liniją reiškia laisvinimo darbo skaldymą. Pildosi pavergėjo labai pageidaujamas principas *divide et impera*. Pavergtai lietuvių tautai iš išeivių laisvinimo darbo skaldymo negali būti jokios naudos. Toks susiskaldymas Lietuvai reiškia jos laisvinimo darbą ištikusią nelaimę. Bet čia jau nieko nepadarysi, jei ir tokia negausi išeivija nebepajėgia sutartinai dirbti net ir tokiu mūsų tautai lemtingu atveju.

Bet dėl to netenka nusiminti. Reikia pasitikėti lietuvių tautos genijum: ji ir nepalankiausiose aplinkybėse galop randa jai tinkamiausią išeitį.

Vykdant didžiuosius tautos ir jos išeivijos dabartinius uždavinius, — siekiant išlikimo ir išsilaisvinimo, — būtina telkti visas gyvąsias visuomenės jėgas, visas jos sroves bendram ir suderintam darbui, kiekvieną jų su savo įnašu, kaip jas telkė VLIKas per 38-rius metus.

Vienos kurios nors srovės visko ėmimas į vienas rankas aukštesnėje kultūroje yra ne visuomenės jungimo, o jos skaldymo ir nesantaikos pradas. Jis yra žalingas mūsų tautai.

SUKAKTYS

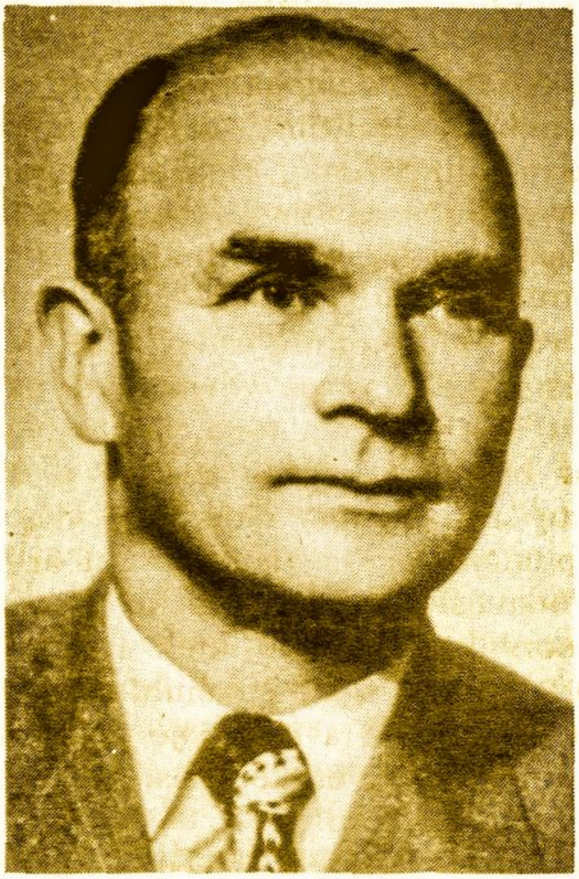

T.S. bendradarbis Pranas Alšėnas

PRANUI ALŠĖNUI 70 METŲ

Tėvynės Sargo bendradarbiui Pranui Alšėnui šiemet sueina 70 metų. Gimęs 1911 m. Ukmergės apskr. Žemaitkiemio valsč., Vengruvos kaime, mokėsi "Pavasario" aukštesniojoje komercijos mokykloje Kaune, VIII-je gimnazijoje eksternu išlaikė egzaminus, baigė aukštesniąją policijos mokyklą ir neakivaizdiniu būdu Čikagos Pedagoginį Lituanistikos Institutą.

Yra dirbęs įvairiose valdinėse įstaigose, jose eidamas įvairias pareigas. Nuo 1929 metų bendradarbiavo "Rytų Lietuvoje", "Lietuvos Aide", "Trimite", "Karyje", "Tėviškėje", "Žemaičių Žemėje", "Ūkininko Patarėjuje" ir kituose laikraščiuose. Kaip spaudos žmogus P. Alšėnas yra parodęs didelį kruopštumą, energiją ir darbštumą.

Už pogrindinės spaudos platinimą vokiečių okupacijos laikais buvo kalintas Kauno sunk. darbų kalėjime, vėliau iš-

vežtas į Vokietiją darbams. Tremtyje ir išeivijoje bendradarbiavo išeivijoj leidžiamuose laikraščiuose. Rašė ir į kanadiečių, anglų ir amerikiečių laikraščius apie Lietuvą ir jos pavergimą. Yra išspausdinęs daugybę straipsnių. Yra gavęs premijas už straipsnius, išspausdintus "Drauge", Argentinos "Laike", Australijos "Tėviškės Aiduose", "Lietuvių Dienose" ir ALTo premiją už bendradarbiavimą kanadiečių spaudoje.

Yra išleidęs šias knygas: novelių rinkinį "Talismanas", straipsnių rinkinį "Maži žodžiai apie didelius dalykus", humoristinius straipsnius "Tūkstantis šypsnių" ir Martyno Jankaus monografiją.

KUN. DR. JONAS GUTAUSKAS

Sausio 16 dieną šventė savo 75-rių metų sukaktį mokslininkas, su dviem doktoratais teologas, psichologas, pedagogas ir visuomenininkas kunigas dr. Jonas Gutauskas.

Jubiliatas gimė 1906 metais sausio 16 d. Katlėriškių kaime, Debeikių valsč., Utenos apskr. Baigęs Utenos gimnazijoje 5 klases, įstojo į Kunigų seminariją Kaune. Ją baigęs, studijavo V.D.U. teologijos-filosofijos fakultete. Jį baigęs, po metų gavo teologijos licenciato, o 1940 m. teologijos daktaro laipsnį. 1953 m. Lavalio universitete, Kanadoje, gavo pedagoginių mokslų daktaro laipsnį.

1934-39 metais kunigas J. Gutauskas buvo Kupiškio ir Biržų gimnazijų kapelionu. 1941-44 m. V.D.U. teologijos-filosofijos fakulteto dėstytojas. 1945-48 dirbo tautinėje popiežiaus delegatūroje Vokietijoje, kur ėjo jaunimo auklėjimo patarėjo pareigas. 1946-52 Ateitininkų Federacijos dvasios vadas, 1948-49, Medeline, Kolumbijoj, kunigų seminarijos profesorius. Vėliau dirbo pastoracinį darbą šv. Jono Parapijoje, Toronte, ir nuo 1958 m. dvidešimt metų Delhi šv. Kazimiero parapijos klebonas. Buvo Kanados kunigų vienybės pirmininkas, "Tėviškės Žiburių" steigėjas. 1978 m. išėjo į pensiją.

Kun. dr. J. Gutauskas parašė visą eilę, daugiausia krikščioniškam auklėjimui skirtų veikalų: stambi psichologinė auklėjimo studija "Vaiko Dievas"; "Dangaus Tarnyboje", "Solovjovo mokslas apie popiežių primatą", "Dievas šiandien", "Didžiųjų Bendrijos Tėvų Mintys", "Krikščionybė Lietuvoje", "Lietuvių Tikyba" ir kt.

ĮVYKIAI IR PROBLEMOS

Gausėja literatūra apie Lietuvos pavergimą

Pagrindiniai pariodiškai išeinantys leidiniai kitataučiams informuoti apie Lietuvos pavergimą ir apie lietuvių pastangas išsilaisvinti yra ELTOs išleidžiami lietuvių, anglų, prancūzų, italų, ispanų ir portugalų kalbomis biuleteniai, Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronika lietuvių ir anglų kalbomis, ir kasmet pasirodantieji pranešimai "The Violations of Human Rights in Soviet Occupied Lithuania".

Greta kalbamų informacinių leidinių gausėja ir stambesni lietuvių mokslininkų ir politikų darbai, kuriuos taip pat galima panaudoti kaip svarbius ir objektyvius šaltinius tiek pačių lietuvių, tiek ir kitataučių informavimui mums rūpimais klausimais. Iš tokių veikalų paminėtini:

J. Audėno "Twenty Years Struggle for Freedon of Lithuania",
Dr. K.R. Jurgėlos "The Outpost of Freedom",
dr. Br. Kaslo "The USSR-German Aggression Against Lithuania",
"The Baltic States" ir
"Lithuania et la guerre mondiale",
dr. J. Pajaujo "Soviet Genocide in Lithuania",
dr. T. Remeikio "Opposition to Soviet Rule in Lithuania",
dr. L. Sabaliūno "Lithuania in crisis",
J. Savojo "The War Against God in Lithuania",
dr. V.S. Vardžio ir dr. R.J. Misiūno "Baltic States in Peace and War 1917-1945",
dr. V.S. Vardžio "The Catholic Church Disent and Nationality in Soviet Lithuania" ir kt.

Tokios literatūros gausėjimas rodo lietuvių aktyvumą, siekiant išsilaisvinimo.

VLIKo veiklumas

Peržvelgus VLIKo pirmininko dr. Kazio Bobelio per paskutinius porą metų atliktas keliones ir jo lankymąsi daugelyje lietuvių išeivių kolonijų ir pas daugelio valstybių politikus, pasirodo, kad jis ir kiti VLIKo valdybos nariai yra padidinę savo veiklumą. Per, palyginti, trumpą laiką jis apvažiavo keletą Pietų Amerikos kraštų, kur tik yra lietuvių

išeivių kolonijos, ir suorganizavo VLIKo atstovybes. Prieš Madrido konferenciją lankėsi daugumoje Vakarų Europos valstybių, įteikdamas VLIKo ir diplomatijos šefo pasirašytus memorandumus tos konferencijos reikalu. Po to netrukus dalyvavo Madrido konferencijoje, veikdamas ten suvažiavusių įvairių Europos valstybių delegacijų tarpe. Netrukus vėl išvyko į Pietų Ameriką dalyvauti ten gyvenančių lietuvių kongrese su pranešimu.

Labai svarbu ir tai, kad dr. K. Bobelis keliones VLIKo reikalais atlieka savo lėšomis, jų metu pasitraukdamas nuo savo profesinio darbo ir dėl to turėdamas didelių materialinių nuostolių.

Politiniai oponentai kartais mėgsta piktai ir nedžentelmeniškai pakritikuoti dr. K. Bobelio veiklą VLIKe. Bet labai abejotina, ar kas jų sutiktų tiek tai veiklai pasiaukoti, kaip dr. Bobelis.

Rezistencija Lietuvoje ir VLIKas

Kaip visi žinome, VLIKas gimė iš rezistencijos prieš Lietuvos okupantus, sujungdamas visas Lietuvoje pasireiškusias politines jėgas ir tuo būdu tapdamas Lietuvos politinės valios reiškėju.

VLIKui atsikūrus Vokietijoje ir vėliau Amerikoje, rezistencija okupuotoje Lietuvoje yra pakartotinai pareiškusi jam savo pritarimą ir įgaliojimus vadovauti Lietuvos laisvinimui.

Pirmą kartą toks VLIKui pritarimas buvo pareikštas Baden Badno konferencijoje, kur, kai kurioms separatistinėms politinėms grupėms reiškiant pretenzijų į vadovavimą politinei veiklai, toje konferencijoje dalyvavęs vienas Lietuvos rezistencijos vadų parėmė VLIKą ir, susisiekęs su kitais rezistencijos vadais Lietuvoje, jį įgaliojo vadovauti išeivijoje Lietuvos laisvinimo veiklai.

Kitas VLIKui pritarimas buvo pareikštas, Lietuvos, Latvijos ir Estijos nacionalinio judėjimo komitetui nutarus, kad, jei kada nebūtų sąlygų tam komitetui dirbti, jo funkcijas lietuvių grupėje perima Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas.

Praėjusiais metais iš okupuotos Lietuvos atvykęs rezistentas Vladas Šakalys pranešė, kad Lietuvos rezistencija įgalioja VLIKą veikti užsienyje okupuotos Lietuvos rezistencijos vardu. Tai trečią kartą Lietuvos rezistentų pakartotas VLIKui įgaliojimų ir pasitikėjimo pareiškimas.

Apie okupuotos Lietuvos sostinę

Vilnius auga plėsdamasis platyn ir gausėdamas savo gyventojų skaičiumi. Per paskutinius dešimtmečius Vilnius prasiplėtė kai kuriais naujais lietuvių architektų puikiai išplanuotais daugiaaukščių namų priemiesčiais.

Praėjusių metų pabaigoje Vilnius pasiekė pusę milijono gyventojų. Tuo būdų Vilniuje gyvenantieji žmonės sudaro 14.2% visų Lietuvos gyventojų, arba beveik kas septintas Lietuvoje gyvenantis žmogus gyvena Vilniuje. 47.3% Vilniuje gyvenančių žmonių sudaro lietuviai. Po jų eina rusai, kurie sudaro 22,2%, lenkai 18%, gudai 6.4%, žydai 2.3%, kitų tautybių žmonės — 1.5%.

Vilniuje vidutiniškai kasdieną gimsta 15,4 nauji gyventojai, miršta 8,5 žmonės, tuokiasi 14,4 poros, išsiskiria 5,6 poros. Vidutinis vilniečių šeimos didumas yra 3,3 žmonės. Kasmet Vilniuje padaugėja 15,500 gyventojų, kurių apie pusę atvyksta iš kitur.

Komunistinei santvarkai išlaikyti Vilniuje yra 4 kalėjimai ir 3 koncentracijos stovyklos.

Kaltinimai be faktų

Sovietiniuose laikraščiuose dažnai galima rasti to ar kito asmens kaltinimų, priskiriant jam didelius nusikaltimus, visiškai nenurodant nusikaltimų faktų. Žmonės dažnai kaltinami nusikaltimų bendrybėmis. Sovietinių teismų aprašymuose matome, kaip baudžiami lietuviai už Sovietų Sąjungos šmeižimą, tačiau nenurodoma, kaip ir kuo jis apšmeižė Sovietų Sąjungą. Viktoras Petkus nuteistas už kelis nusikaltimus, jų tarpe už jaunuomenės demoralizavimą, tačiau iš to kaltinimo ir iš liudininkų parodymų nepaaiškėja, kaip ir kur jis griovė jaunuomenės moralę, ir žinoma, kad jis yra aukštos moralės asmenybė. Nenurodant konkrečiai žmogaus kaltės, jis dažnai yra neteisingai apkaltinamas ir nuteisiamas.

Kažkaip pradeda atrodyti, kad ta tendencija kaltinti žmogų be kaltės iš Sovietų Sąjungos ateina ir į lietuvių išeiviją. Iš čia dažnėja spaudoje kaltinimai laisvinimo institucijoms ir įtakingiems veikėjams, taip pat kaltinant nepagrįstomis bendrybėmis. O mažose senų žmonių kolonijose nueita dar toliau. Čia kai kur tiesiog įeina į paprotį be jokio pagrindo prisegti kam nors pažeminantį ar diskriminuojantį epitetą.

Negalima nusikratyti įspūdžio, kad tokių faktų dažnėjimas rodo moralinį ir socialinį menkėjimą.

Apie modernų auklėjimą

Jokiame krašte nėra taip labai vertinamas auklėjimo pažangumas kaip Amerikoje, ir niekur nėra tiek pastangų auklėjimui reformuoti kaip šiame krašte. Mokyklose mokymo metodai dažnai bandomi pakeisti naujais, pažangesniais. Dėl to amerikiečiai auklėtojai didžiuojasi savo krašto auklėjimu, laikydami jį pažangiausiu ir geriausiu.

Bet auklėjimo pažangumo bei gerumo vertinimas čia dažniausiai būna pagrįstas ne tiek auklėjimo pasiektais rezultatais, o daugiau mokyklose išleidžiamomis pinigų sumomis auklėtojams apmokėti, patalpoms pagerinti, naujoms mokymo priemonėms įsigyti, sportui, mokinių maitinimui ir kitiems mokyklos reikalams. Pagal tai sprendžiama apie mokyklos tinkamumą ir pažangumą.

Tačiau vis dažniau pasirodo spaudoje nusivylimų Amerikos viešosiomis mokyklomis. Mokinių mokslo dalykų mokėjimas, kaip čia parodo kasmetiniai mokinių kai kurių mokslo dalykų patikrinimai, vis daugiau mokyklas moderninant, negerėja, o pastoviai nežymiai menkėja. Nesidžiaugiama net ir tokių pagrindinių mokslo dalykų, kaip skaitymo, rašymo ir skaičiavimo geru mokėjimu. Tarp dvylika metų mokykloje išbuvusių savo absolventų aukštesniosios mokyklos išleidžia ir "funkcinių beraščių", kurie nepaskaito net ir savo gauto mokyklos baigimo pažymėjimo ir po to nesuranda sau darbo, kuriam pakaktų jo įgyto mokyklinio išsilavinimo.

Kalbama apie didelę auklėjimo pažangą, nes mokyklose mokytojai jau nebemuša mokinių. Tik dabar čia labai neretai mokiniai apmuša mokytojus.

Mokykla nebeišugdo jaunimo drausmingumo ir moralės. Vis didėjančių visuomenėje nusikaltimų dalį (kai kur net apie 80%) padaro nusikaltėliai, jaunesni kaip 18 metų. Taigi didelis nuošimtis nusikaltėlių čia yra mokyklose.

Taigi didelis jaunimo auklėjimo moderninimas nevisada save pateisina. Auklėjimas yra subtilus procesas, ir jį galima lengvai sužaloti. Kada to nepaisoma, galima nukrypti nuo auklėjimo tikslų. Neraštingumas yra grėsmė tautai.

NAUJOMS KNYGOMS PASIRODŽIUS

NAUJAS VEIKALAS APIE TAUTŽUDYSTĘ LIETUVOJE

Su praėjusių metų data pasirodė dr. Juozo Pajaujo-Javio anglų kalba knyga "Soviet genocide in Lithuania". Tai dr. Pajaujo įnašas į tos rūšies literatūrą. Tuo klausimu turime keletą knygų lietuvių kalba. Dr. Pajaujo knyga, kaip ir kitos anglų kalba knygos, parašytos apie sovietų lietuvių tautos naikinimą, suprantama, yra skirtos kitataučiams supažindinti su rusų Lietuvai daromomis skriaudomis ir lietuvių tautos kančiomis, ją valdant Sovietų Sąjungai. Leidžiant tokias knygas, siekiama kitų tautų atjautimo ir eventualiai, Lietuvai išsilaisvinant, jų paramos bei pagalbos. Bet knyga yra labai įdomiai parašyta — įdomi kiekvienam lietuviui susipažinti su netolimos praeities mūsų tautos svarbiais įvykiais.

Knygos įvadiniame skyriuje genocidą, arba, kaip lietuviškai tiktų jį pavadinti tautžudyste, jos autorius aptaria kaip naudojimą sisteminių priemonių, planingai apskaičiuotų privesti prie išnaikinimo rasines, politines ar kultūrines grupes arba panaudojimą priemonių sunaikinti kuriai nors grupei, kalbai, religijai ar kultūrai.

1946 m. gruodžio 11 d. Jungtinių Tautų visumos posėdyje genocidas buvo paskelbtas nusikaltimu pagal tarptautinį įstatymą, kaip priešingas J.T. dvasiai bei jos tikslams. Jis buvo pasmerktas ir civilizuoto pasaulio.

Genocidu laikoma —

1) kada žudomi kurios nors grupės nariai,
2) kada kurios nors grupės nariai rimtai žalojami kūniškai ar dvasiškai,
3) kada planingai sudaromos sąlygos fiziškai kuriai nors grupei išnaikinti,
4) kada panaudojamos priemonės kurioje nors grupėje gimimams sutrukdyti,
5) kada vienos grupės vaikai prievarta perkeliami į kitą grupę. (3 p.)

Genocidas yra tarptautinis nusikaltimas. Sovietų Sąjunga genocidą naudoja nuo pat jos įsikūrimo jos pavergtuose kraštuose. Dr. Pajaujo visa knyga yra skirta parodyti pasauliui, kaip Sovietų Sąjunga per daug metų vykdo genocidą jos okupuotoje Lietuvoje.

Į genocido pavojų Lietuva pateko, Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą pagal Molotovo ir Ribentropo pasirašytą susitarimą pasidalinti Pabaltijį ir Lenkiją. Nepraėjus nė mėnesiui nuo sovietinės okupacijos, prasidėjo NKVD žmonių areštai. Naktimis iš namų arba dienomis iš gatvės buvo pagrobta per 1.000 iškilesnių lietuvių veikėjų, politikų, visuomenininkų, karininkų, kurių daugumos jau niekas niekur nebematė. Ir vėliau žmonių dingimas be žinios nesiliovė. Kai kurie jų rasti užkasti Petrašiūnų pušynėlyje, kiti išžudyti bei nukankinti Rainių miškelyje, Pravieniškių koncentracijos stovykloje, prie Červenės ir daugelyje kitų vietų.

Greta suėmimų būdu vykdomo genocido, Pajaujis nurodo ir jo kitą rūšį — tai buvusios Lietuvos kariuomenės tragediją.

Bet visu baisumu genocidas pasirodė prieš pat karą — tai prasidėjus masinėms deportacijoms, kurios buvo nutartos Maskvoje ir dar gerokai prieš sovietinę Lietuvos okupaciją. Maskvoje buvo atitinkamų pareigūnų pasirašyta instrukcija išgabenti iš Lietuvos į koncentracijos stovyklas ir žiauriausius klimatus sunaikinimui veikliausius, energingiausius ir Lietuvos gyvenime svarbiausius žmones, viso apie 700.000 Lietuvos gyventojų. Per pirmąsias deportacijas iš Lietuvos buvo išvežta 34.260 įvairaus amžiaus žmonių, kurių tik maža dalis teišliko gyvi.

Knygos autorius aprašo ir Lietuvoje išsivysčiusį rezistencinį judėjimą, iš kurio išsivystė 1941 m. birželio sukilimas.

Rooseveltas su Churchilliu pasirašė Atlanto Chartą, pagal kurią turėjo būti po karo grąžinta laisvė iki karo buvusioms nepriklausomoms tautoms. Bet ta charta nebuvo taikoma Pabaltijo valstybėms. Čia vietoje tų valstybių nepriklausomybės atstatymo — išplėstas genocidas. Jis siautė, Sovietų Sąjungos kariuomenei atstūmus vokiečių kariuomenę į vakarus. Įsigalėjo sovietinis teroras. Prieš tą terorą pasipriešino jauni vyrai, vesdami partizaninį karą. NKVD terorą ir genocidą išplėtė, pritaikydami jį visai tautai: ne tik prieš partizanus kovotojus, bet ir prieš ramius gyventojus, juos išveždami į koncentracijos stovyklas — gulagus lėtai mirčiai.

Kaip genocido priemonė buvo įvykdyta kolektyvizacija, sunaikinant lietuvių ekonominę bazę ir brutaliai persekiojant kaimo gyventojus, juos išvežant į gulagus. Analizuodamas išvežtųjų likimą, autorius aprašo išvežtųjų naikinamąsias stovyklas, kurios buvo išdėstytos visoje Rusijos šiaurėje ir daugiausia šiauriniame Sibire, kur rado amžiną poilsį šimtai tūkstančių lietuvių.

Išvežtųjų padėčiai atvaizduoti dr. Pajaujis aprašo kalinių gyvenimą kalėjimuose ir koncentracijos stovyklose. Dalį jų pavaizduoja buvusių kalinių dr. Mykolo Devenio, Hildos Tautvaišienės, Stefanijos Rūkienės, Benedikto Butkaus, Elenos Juciūtės, Barboros Armonienės ir kai kurių nelietuvių buvusių kalinių parodymais.

Be suėmimų bei deportacijų, dr. Pajaujo knygoje plačiau aprašyti to meto svarbieji įvykiai, kaip rusų-vokiečių 1939 metų susitarimas, Lietuvos okupavimas, lietuvių rezistencija ir ginkluotas prieš okupantą sukilimas, Lietuvos okupavimas, ūkių kolektyvizacija ir kiti istoriniai momentai, mūsų tautai patekus į svetimųjų okupaciją.

Nepaisant aprašomų įvykių skaudumo, knygos autorius rašo daiktiškai objektyviai. Ji gali būti naudinga supažindinti bolševizmo nepažįstantiems užsieniečiams su Sovietų Sąjungos pavergtos lietuvių tautos likimu, su jai pavergėjo padarytomis skriaudomis ir su pavergtųjų išgyvenimais žiaurioje komunistinėje diktatūroje. Knygos gale pridėti 8 dokumentai: 1939 m. slaptas rusų-vokiečių susitarimo protokolas, pagrindinė deportacijoms vykdyti instrukcija, svarbiems asmenims Lietuvoje likviduoti planas, Lietuvos pasidalinimo papildomas slaptas protokolas ir kiti dokumentai. Knyga turi 246 puslapius.

Knygos autorius dr. Juozas Pajaujis — Laikinosios vyriausybės darbo ministeris, Lietuvos Seimo narys, Vilniaus ir Aliaskos universitetų profesorius.

Knygą išleido Manyland Books, Inc., New Yorke.

P. M.

POEZIJA JAUNIMUI

Albinos Kašiubienės eilėraščių knyga "Žirgeliai"

"Žirgeliai ant stogų tėvelių puošia namą, nuo amžių, nuo senų lietuvis čia gyvena..." Tik atsivertęs pirmąjį "Žirgelių puslapį, taip ir pajunti iš surimuotų eilėraščių eilučių gyvosios lietuvybės širdį, kutenančios dvasios šilumą.

Knyga suskirstyta į penkis skyrius: 1. Lietuva, 2. Motinos diena, 3. Pavasaris, Velykos, vasara, ruduo, 4. Žiema, Kalėdos, 5. Visko po truputį. Knygos metrika sako, kad ją išleido "Laisvoji Lietuva". Atspausdino Morkūno spaustuvė Čikagoje. Tiražas 1.000 egz., 228 puslapiai. Kaina nepažymėta, bet pardavinėjama po 5 dolerius.

Tai pirmoji mokytojos poetės Albinos Kašiubienės eilėraščių knyga. Kygos popierius labai geras, spaudos darbas švarus. Naujoji eilėraščių knyga "Žirgeliai" yra maloni paimti į rankas, pasigėrint knygos viršeliu, kurį nupiešė autorės brolis dailininkas Viktoras Liaukus, gyvenantis Hartforde, Conn.

Autorei knygos pavadinimas "Žirgeliais" labai patiko, nes primena laisvoj Lietuvoj kaimuos žirgeliais papuoštus namų stogus; o be to, žirgelis ir tėvynės ženkle, ir dainoj, ir darbe, ir romantikoj, ir visur. Iš eilėraščių ritmo ir rimo, lengvo skaitymo, atmintinai išmokimo, persunktos meilės gamtai, savo tėviškei, motinai, partizanui kovotojui, pavergtos Lietuvos laisvės atstatymo troškimui — taip ir jauti, kad poetės tikslas, šią eilėraščių knygą ruošiant, buvo, kad ją skaitytų lietuviškasis jaunimas, ypač mūsų lituanistinių mokyklų atžalynas. Eilėraščiai, daugiausia sueiliuoti mažybiniais žodžiais, kalba tiesiai į jaunųjų širdis tiek apie mūsų brangiąją tėvynę Lietuvą, tiek apie viską. Tokios tam tikslui sukurtos poezijos daug mes neturime. Tad būtų miela, kad į tai atkreiptų dėmesį jaunimas, mokyklos, tėvai ir visuomenė. Teprigyja ta mūsų brangioji lietuvių kalba ir poezijos žodžiais: "Su darbais ir ryžtu auga jaunos kartos, jų širdyse plaka laisvėn žodis tartas".

Albina Kašiubienė-Liaukutė su tėvais ir broliu gyveno Kaune (tėvai buvo kilę nuo Marijampolės). Kaune ji baigė "Saulės Mokytojų Seminariją. Kaune ir mokytojavo. Pradėjusi mokytojos darbą, ji visa savo buitimi pritapo prie profesi-

jos, pamilo mokinius, suprasdama ir žinodama jų palinkimus, rūpesčius ir džiaugsmus. 1944 m. išvykus į Vakarus, Vokietijoje, Augsburge, 4 metus mokė lietuvių tremties mokykloje. Atvykusi į Ameriką 1949 metais, apsigyveno Readinge, Pa. Po kiek laiko atsikėlė į Cicerą ir tuoj pradėjo dirbti Cicero aukštesnėje lituanistinėje mokykloje, kurioje išdirbo 13 metų. Be to, dar dirbo ir Melrose parko mokykloje. Pakeitusi gyvenvietę, ketvirtus metus dirba Lemonto aukštesniojoje lit. mokykloje, visur mokydama lietuvių kalbą ir literatūrą.

Eilėraščius rašinėti pradėjo, būdama "Saulės" Mokytojų Seminarijoje. Tada jų nevertino, nes atrodė, kad tai tik sau žaidimas. Gi mokant Vokietijoje tremties vaikus, kada trūko knygų, buvo miela ir smagu, kai galėjo šį tą sukurti, parašyti, suvaidinti, pasirodyti scenoje, nors jų niekur nespausdino. Paaugus sūnui ir jam užprenumeravusi "Eglutę", vieną kitą eilėraštį pasiuntė jai išspausdinti. Laikraštėlio redaktorius prof. A. Šerkšnas atsiuntė laikraštėlį ir padėką už eilėraščius, paragindamas rašyti ir nenutraukti rašymo. Ir taip knygos autorė išėjo į viešumą. Taip jos eilėraščiai atsirado "Eglutėje", "Tėviškėlėje", dienraščio "Draugas "Žvaigždutėje", "Laisvojoje Lietuvoje" ir kitur. Mokytojaudama Cicere, A. Kašiubienė sukūrė daug eilėraščių, montažų ir vaidinimėlių švenčių progomis, atliktų scenoje ar išpildytų Lietuvių televizijoje. Dėka "Laisvosios Lietuvos" ir V.O. Šimkų, knyga išvydo pasaulio šviesą. Ją pristatome tėvams, mokytojams ir mokykloms kaip vieną išeivijos jaunimo lietuviškojo auklėjimo priemonių. Literatūrinį kritišką knygos vertinimą palieku tos srities žinovams.

Knyga gaunama "Draugo" administracijoje, Vaznelių prekyboje, "Marginiuose", pas B. Brazdžionį, "Laisvosios Lietuvos" redakcijoje ir pas autorę.

K. Tautkus

.TĖVYNĖS SARGO RĖMĖJAI

Nuo š. m. kovo 15 d. iki birželio 10 d. prisiuntė:

Už nr. 3 (47): A. Garka 13 dol.; po 5 dol.: kun. P. Jakulevičius, dr. A. Juzaitis, J. Kananavičius, B. Paliulis, J. Palys ir dr. K. Zdanius ir A. Gudaitis 4 dol.

Už nr. 1 (48): kun. dr. V. Skilandžiūnas 25 dol., H. Idzelis 18 dol. ir K. Pabedinskas 15 dol.; po 13 dol.: J. A. Bobelis, dr. K. Bobelis ir J. Stravinskas; po 10 dol.: vysk. dr. A. Deksnys, kun. L. Dieninis, P. Duda, J. Giedraitis, prel. J. A. Kučingis, dr. J. Kuodis, A. Milčienė, E. Milkauskas, S. Raštikis, B. Sakalas, P. Spėtyla, M. Svotelienė, dr. K. Šidlauskas ir J. Vidmantas; A. Kasulaitis 9 dol.; po 8 dol.: P. Linkus, P. Mikšys, kun. J. Pragulbickas ir A. Valavičius; dr. J. Žmuidzinas 7 dol.; po 6 dol.: dr. A. L. Čepulis, J. Gravrogkas, L. Jaras, V. Prižgintas, Vl. Šoliūnas ir A. Vaičiulaitis; po 5 dol.: dr. S. A. Bačkis, kun. P. Baltrumas, dr. A. Belickas, E. Butkienė, J. Damas, J. Daugėla, dr. J. Dičpinigaitis, A. Dovydaitis, S. Garliauskas, kun. J. Gasiūnas, A. Gaška, kun. A. Gleveckas, P. Grušas, dr. J. Jakštas, kun. P. Jakulevičius, dr. A. Jasys, J. Jasys, dr. A. Juozevičienė, dr. A. Juzaitis, J. Kananavičius, kun. V. Karalevičius, dr. K. Katilius, V. Kazlauskas, dr. J. Kriaučiūnas, J. B. Laučkas, J. Litvinas, J. Lukas, dr. B. Mikonis, O. Miniatienė, P. Minkūnas, M. Nagys, A. Orentas, B. Paliulis, J. Palys, kun. A. Petraitis, P. Polteraitis, K. Povilaitis, J. Puleikis, V. Reklys, dr. K. Rimkus, kun. J. Ruokis, J. Sakas, I. Skirgaudas, dr. S. Skripkus, J. Šiaučiūnas, P. Šilas, dr. L. J. Šimutis, A. Tauginas, kun. J. Tautkus, D. Tričienė, B. Užemis, E. Vainauskienė, kun. A. Vališka, kun. J. Velutis, J. Žaliaduonis, kun. dr. T. Žiūraitis, O.P., ir B. Žukauskas; po 4 dol.: D. Jurkus, K. Mickevičius, J. Motiejūnas, A. Rinkūnas ir P. Sidaras; kiti po mažiau.

Visiems dėkingi

TĖVYNĖS SARGO LEIDĖJAI

TURINYS

P. Miškinis, Prieš keturiasdešimt metų 1
Prof. dr. J. Eretas, Pasaulio politikos trikampis 9
M. Gečionis, Prieš keturiasdešimt metų buvo pradėta lietuvių tautžudystė 18
Birutė Kemežaitė, Kas yra Sovietų Sąjunga 25
P. M., Ateitininkams 70 metų 32
Stasys Rauckinas, A. A. Stasį Lušį prisimenant 35
P. Anciškis, Kursai Vilniuje 39
J. Varnas, Kas yra liberalizmas? 53
K. Dubysa, Nusivilymas liberalizmu Amerikoje 56
K. Bartkus, Totalizmo anatomija 68
J. Varnas, VLIKas ir PLB Politinė Taryba 77

Sukaktys:

Oranas Alšėnas 84
Kun. Dr. J. Gutauskas 85

Įvykiai ir problemos 86

Naujoms knygoms pasirodžius:

P. M. Naujas veikalas apie tautžudystę Lietuvoje 90
K. Tautkus, Albinos Kašiubienės eilėraščių knyga "Žirgeliai" 93
Tėvynės Sargo rėmėjai 95

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE
galite gauti šias knygas:

VALSTYBININKAS POLITIKOS SŪKURIUOSE. Išleido Popiežiaus Leono XIII Literatūros Fondas. 1980 m. 247 pusl. Kaina: kietais viršeliais 8,00 dol., minštais 6.00 ir persiuntimui 1.00 dol.

Aleksandras Stulginskis, ATSIMINIMAI. Išleido Pedagoginis Lituanistikos Institutas. 1980 m. 295 pusl. Kietais viršeliais. Kaina 12.00 dol.

P. Maldeikis, MYKOLAS KRUPAVIČIUS. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga. 1975 m. 493 pusl. Kietais viršeliais. Kaina 10.00 dol.

ARKIVYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga. 1977 m. 235 pusl. Kietais viršeliais. Kaina 5.00 dol.

Algirdas J. Kasulaitis, LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY. Išleido Leono XIII Fondas. 1976 m. .244, plius XXIV pusl. Minkštais viršeliais. Kaina 3.00 dol.

Užsakymams adresas:
"Tėvynės Sargas"
6819 S. Washtenaw
Chicago, ILL 60629

Alp(LKA) 1745
1981, Nr.2

Kaina $3.00

9074396